M6: Špecifiká obnovy vybraných druhov stavebného dedičstva

Torzálna architektúra

Mgr. Michal Šimkovic, privátny bádateľ v oblasti pamiatkového výskumu

27. – 29. apríl 2026, Academia Istropolitana Nova, Svätý Jur

Heritage Train

Funded by the European Union

Definícia a typológia torzálnej architektury

Definícia podľa metodiky PU SR (Peter Horanský):

Všeobecne je pojem torzo chápané ako neúplná alebo nedokončená vec, pričom niekedy aj zámerne. V oblasti architektúry ide o objekty ponechané dlhodobému chátraniu. Architektúry v torzálnom stave sú špecifickým druhom nehnuteľných pamiatok. Sú cielene chránené ako torzá, do torzálneho stavu sa dostali v dávnejšej minulosti, v torzálnom stave boli vyhlásené za pamiatky a neuvažuje sa s ich opravou do pôvodného stavu. Príčiny ich torzálneho stavu spočívajú vo vývoji spoločnosti, pre ktorú prestali byť potrebné, ustrnuli vo vývoji, zanikla ich funkcia alebo sa stali torzálnymi z dôvodu vojenských konfliktov a prírodného pôsobenia.

Typologické druhy:

- Hrady a opevnené sídla
- Kaštiele a kúrie (Širkovce, Žíp, Abovce, Holumnica)
- Mestské opevnenia (Trnava, Sabinov, Bardejov, Levoča, Bratislava, Pezinok, Modra)
- Kostoly a kláštory (Katarínka, Máriacsalád, Nitra-Zobor, Gombasek, Haluzice, Sedliacka Dubová, Stránske, Plavecké Podhradie)
- Priemyselné stavby (Františkova Huta, Pohorelská Maša)

Kaštiele, skutočné torzo a ruiny ako nechcený stav

Mestské opevnenia

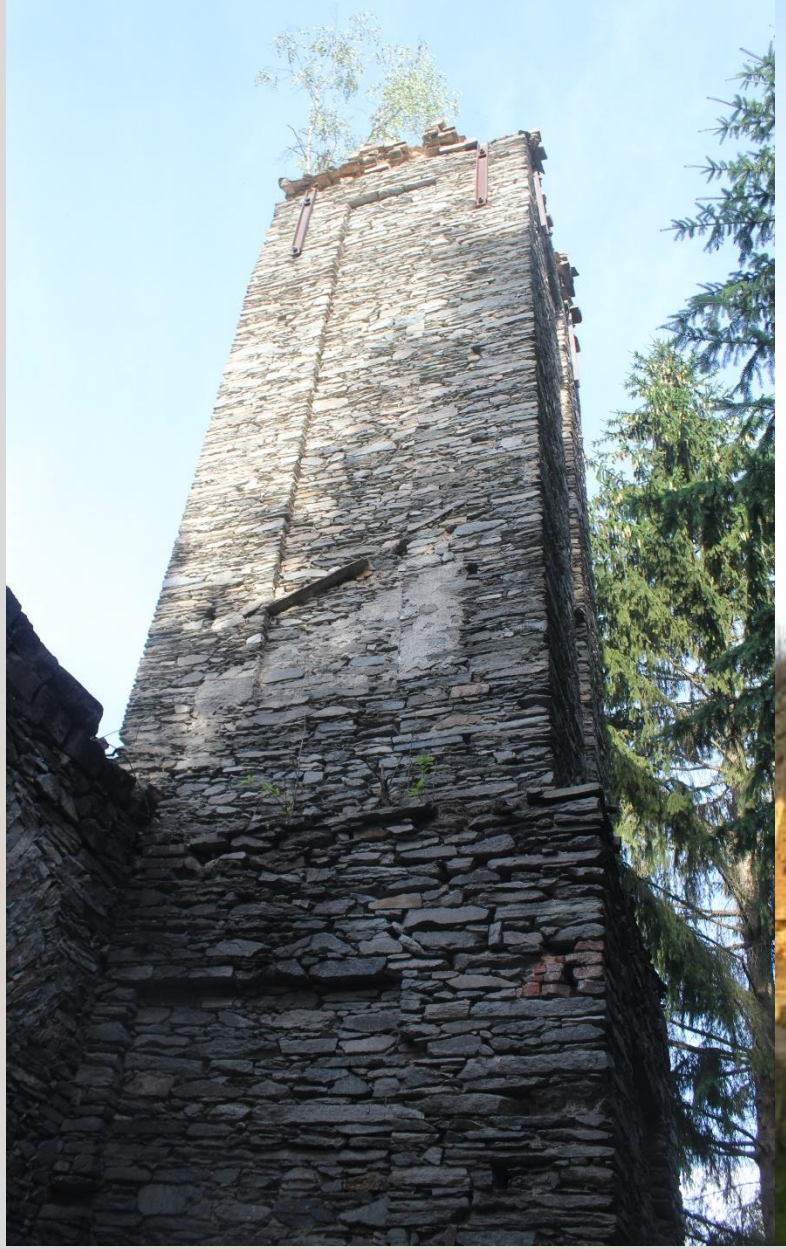

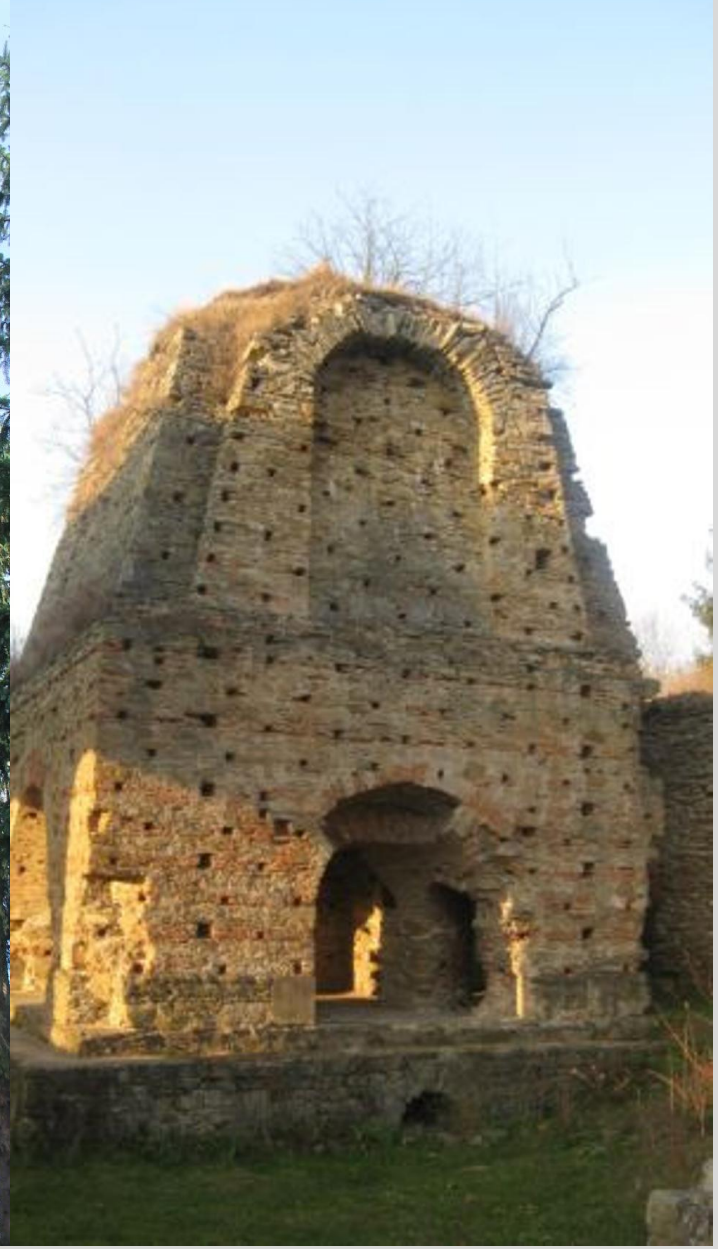

Technické pamiatky

Sakrálne stavby

Prečo sa sústreďujeme primárne na otázku obnovy hradov

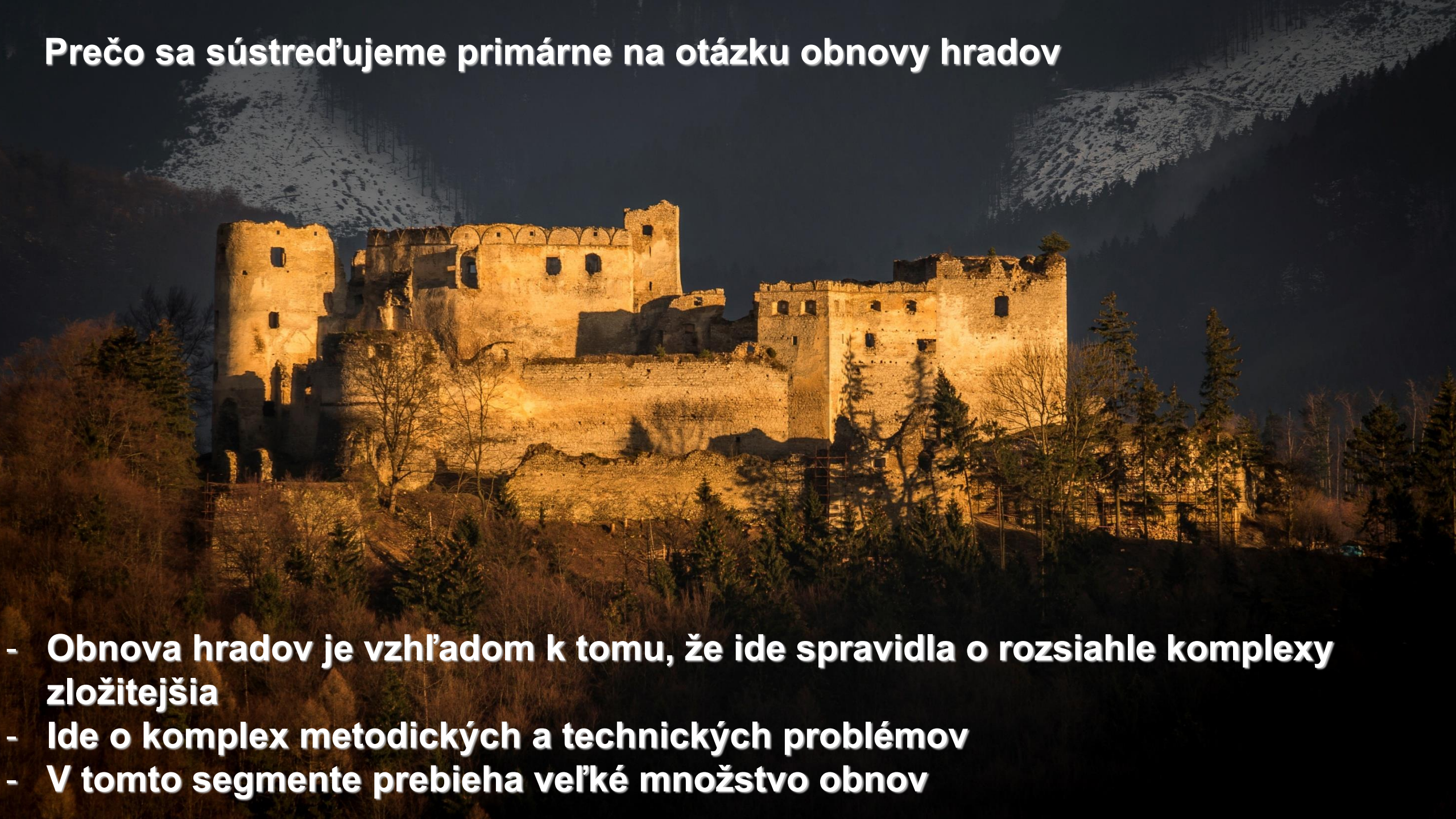

- Obnova hradov je vzhľadom k tomu, že ide spravidla o rozsiahle komplexy zložitejšia
- Ide o komplex metodických a technických problémov
- V tomto segmente prebieha veľké množstvo obnov

Hrady na Slovensku a obnovy do r. 1990 (14 hradov)

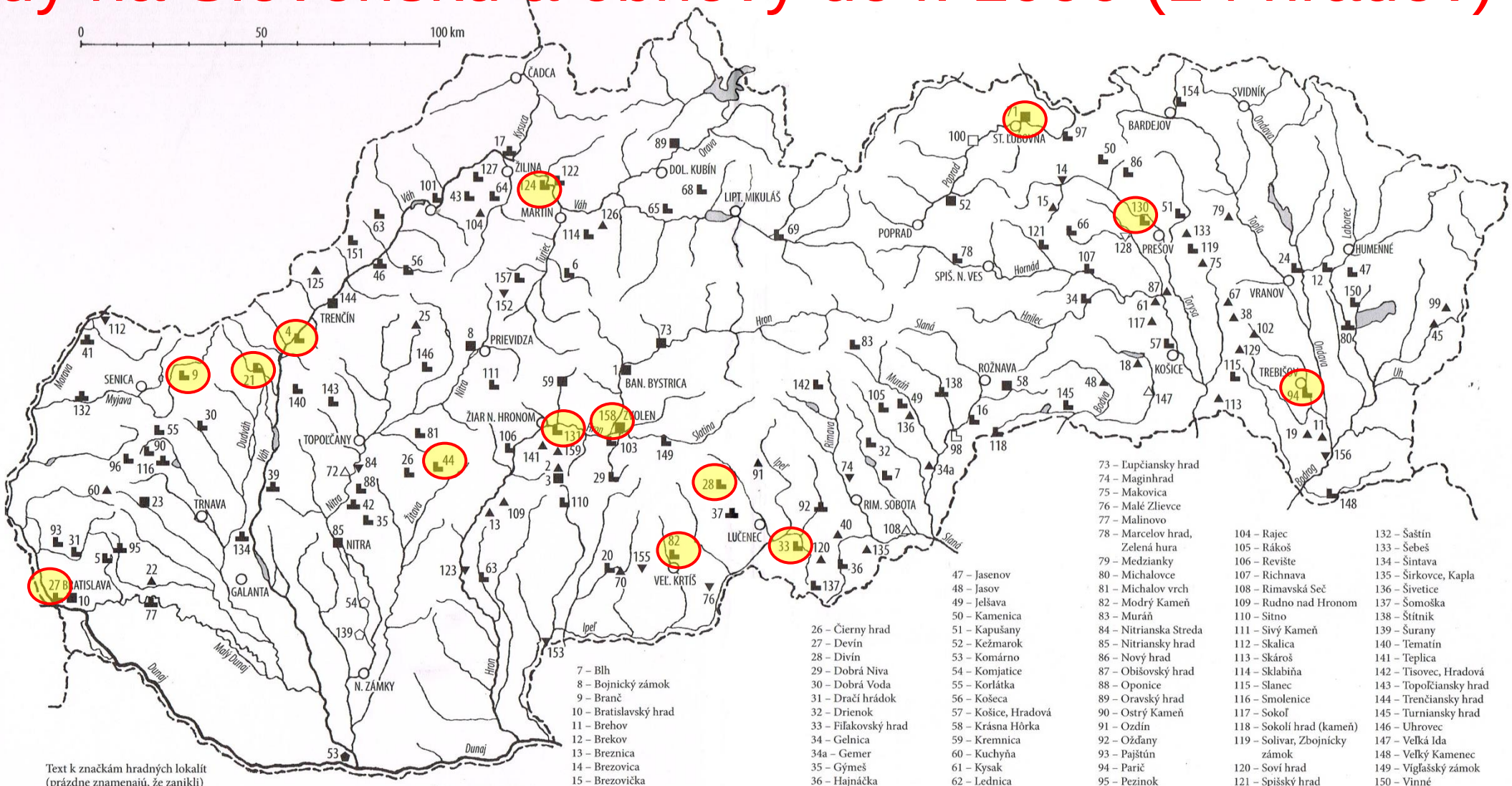

Text k značkám hradných lokalít (prázdne znamenajú, že zanikli)

- ⬟ – pevnosť, pôvodne hrad
- ⛰ – kaštieľ prestavaný z hradu
- ■ – hrad (príp. obnovený)
- ▙ – zrúcanina
- ▲ – reliéf so stopami muriva
- ▼ – reliéf bez stôp muriva
- ○ – väčšie okresné mestá (na orientáciu)

Číslovanie lokalít v mape:

1 – Banská Bystrica
2 – Banská Štiavnica, Glanzenberg
3 – Banská Štiavnica, Starý zámok
4 – Beckov
5 – Biely Kameň
6 – Blatnica
7 – Blh
8 – Bojnický zámok
9 – Branč
10 – Bratislavský hrad
11 – Brehov
12 – Brekov
13 – Breznica
14 – Brezovica
15 – Brezovička
16 – Brzotín
17 – Budatín
18 – Bukovec
19 – Cejkov
20 – Čabraď
21 – Čachtický hrad
22 – Čeklís
23 – Červený Kameň
24 – Čičava
25 – Čierna Lehota
26 – Čierny hrad
27 – Devín
28 – Divín
29 – Dobrá Niva
30 – Dobrá Voda
31 – Dračí hrádok
32 – Drienok
33 – Fiľakovský hrad
34 – Gelnica
34a – Gemer
35 – Gýmeš
36 – Hajnáčka
37 – Halič
38 – Herľany
39 – Hlohovec
40 – Hodejov
41 – Holíč
42 – Horné Lefantovce
43 – Hričov
44 – Hrušov
45 – Choňkovce
46 – Ilava
47 – Jasenov
48 – Jasov
49 – Jelšava
50 – Kamenica
51 – Kapušany
52 – Kežmarok
53 – Komárno
54 – Komjatice
55 – Korlátka
56 – Košeca
57 – Košice, Hradová
58 – Krásna Hôrka
59 – Kremnica
60 – Kuchyňa
61 – Kysak
62 – Lednica
63 – Levický hrad
64 – Lietava
65 – Likava
66 – Lipovce
67 – Lipovec
68 – Liptovský hrad
69 – Liptovský Hrádok
70 – Litava
71 – Ľubovniansky hrad
72 – Ludanice
73 – Ľupčiansky hrad
74 – Maginhrad
75 – Makovica
76 – Malé Zlievce
77 – Malinovo
78 – Marcelov hrad, Zelená hura
79 – Medzianky
80 – Michalovce
81 – Michalov vrch
82 – Modrý Kameň
83 – Muráň
84 – Nitrianska Streda
85 – Nitriansky hrad
86 – Nový hrad
87 – Obišovský hrad
88 – Oponice
89 – Oravský hrad
90 – Ostrý Kameň
91 – Ozdín
92 – Ožďany
93 – Pajštún
94 – Parič
95 – Pezinok
96 – Plavecký hrad
97 – Plaveč
98 – Plešivec
99 – Podhoroď
100 – Podolínec
101 – Považský hrad, Bystrica
102 – Purušťan, Parustan
103 – Pustý hrad, Starý Zvolen
104 – Rajec
105 – Rákoš
106 – Revište
107 – Richnava
108 – Rimavská Seč
109 – Rudno nad Hronom
110 – Sitno
111 – Sivý Kameň
112 – Skalica
113 – Skároš
114 – Sklabiňa
115 – Slanec
116 – Smolenice
117 – Sokoľ
118 – Sokolí hrad (kameň)
119 – Solivar, Zbojnícky zámok
120 – Soví hrad
121 – Spišský hrad
122 – Starý hrad
123 – Starý Tekov
124 – Strečno
125 – Súča
126 – Sučiansky hrad
127 – Súľovský hrad
128 – Svinia
129 – Svinica
130 – Šarišský hrad
131 – Šášov
132 – Šaštín
133 – Šebeš
134 – Šintava
135 – Širkovce, Kapla
136 – Šivetice
137 – Šomoška
138 – Štítnik
139 – Šurany
140 – Tematín
141 – Teplica
142 – Tisovec, Hradová
143 – Topoľčiansky hrad
144 – Trenčiansky hrad
145 – Turniansky hrad
146 – Uhrovec
147 – Veľká Ida
148 – Veľký Kamenec
149 – Vígľašský zámok
150 – Vinné
151 – Vršatec
152 – Vyšehrad
153 – Vyškovce nad Ipľom
154 – Zborov
155 – Zelený hrad
156 – Zemplín
157 – Zniev, Turčiansky hrad
158 – Zvolenský hrad
159 – Žakýlsky hrad

Obnovy hradov z 19. a 1. polovice 20. storočia

Väčšina bola realizovaná v duch socialistického staviteľstva s masovým použitím cementu a betónu

Metodicky kvalitná obnova časti Branča z 80.-tych rokov 20. storočia

Aktuálna vlna záujmu o záchranu zrúcanín má počiatky v 90.-tych rokoch 20. storočia. Po období keď bola iniciatíva výlučne v kompetencii štátu sa prvý krát hybnou silou záchrany ohrozených pamiatok sa stali občianske združenia. Priekopníkmi dobrovoľníckych prác boli Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže pracujúce od roku 1995 na zrúcanine kláštora sv. Kataríny Alexandrijskej pri Dechticiach a Nadácia na záchranu kultúrneho dedičstva pôsobiaca od roku 1998 na hrade Uhrovec. S krátkym časovým odstupom ich nasledovalo Združenie na záchranu Lietavského hradu.

Súčasné obnovy na zrúcaninách cca 65 hradov a 5 kostolov kláštorov

ZA PRIBLIŽNE 15 ROKOV PRÁC OD ROKU 2000 SA PODARILO SFORMOVAŤ JEDNOTNÝ METODICKÝ PRÍSTUP.

PRI JEHO FORMULOVANÍ VYCHÁDZAME Z POZNANIA, ŽE NAŠA SITUÁCIA JE ŠPECIFICKÁ:

- Pre uhorské hrady je typické pomerne dlhé obdobie existencie spravidla do konca 17. až začiatku 18. storočia s množstvom prestavieb
- Dominantné sú prevažne novoveké prestavby
- Charakteristický je veľký rozsah novovekých úprav spojených s výraznými zásahmi do starších konštrukcii
- To má vplyv na stavebno-technický stav ruín a aj metodiku prístupu k ich záchrane.

Naše hrady sú zložité komplexy spravidla viac ako 20 objektov, ktoré existovali viac ako 500 rokov

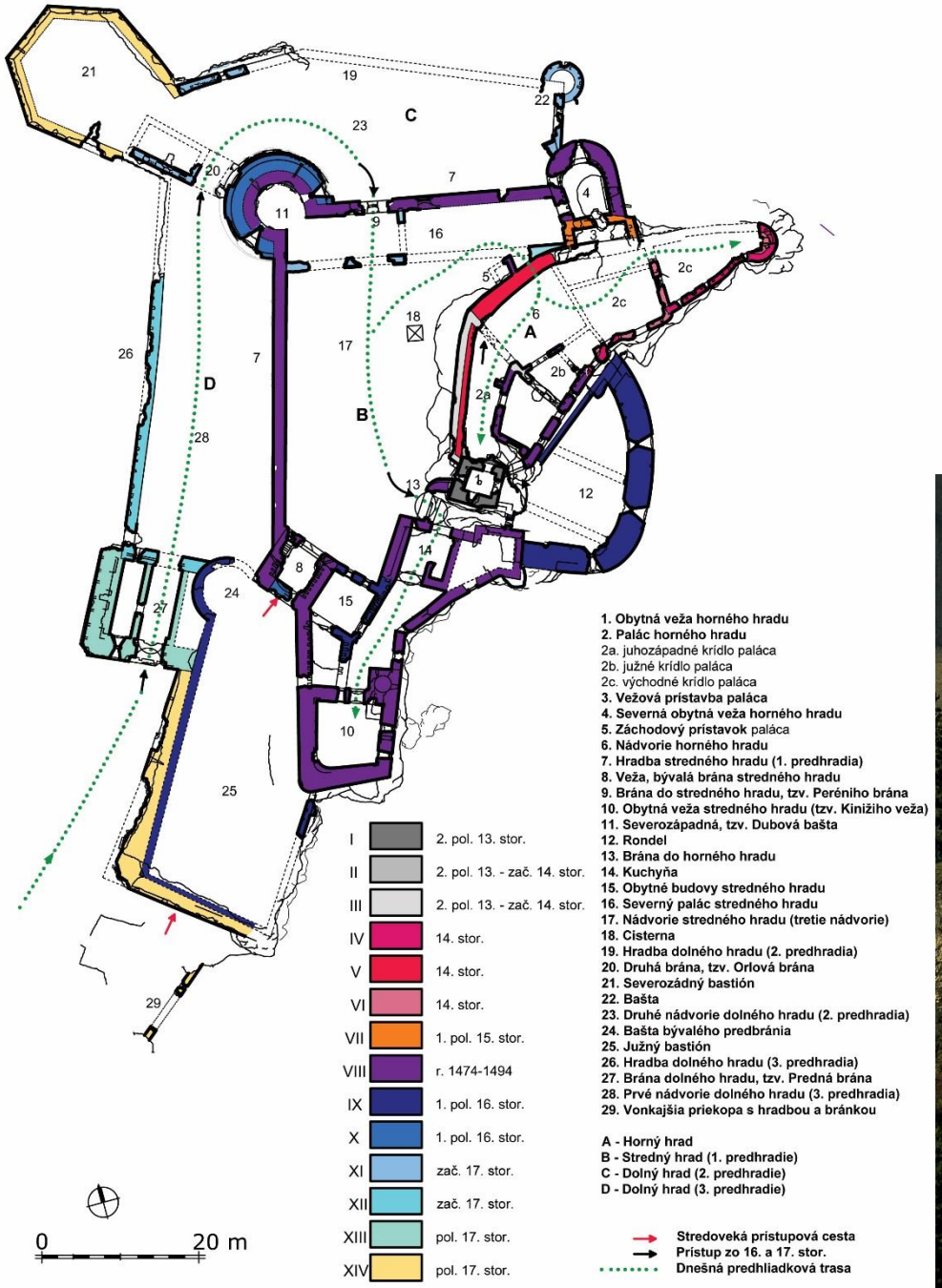

1. Obytná veža horného hradu
2. Palác horného hradu
2a. juhozápadné krídlo paláca
2b. južné krídlo paláca
2c. východné krídlo paláca
3. Vežová prístavba paláca
4. Severná obytná veža horného hradu
5. Záchodový prístavok paláca
6. Nádvorie horného hradu
7. Hradba stredného hradu (1. predhradia)
8. Veža, bývalá brána stredného hradu
9. Brána do stredného hradu, tzv. Peréniho brána
10. Obytná veža stredného hradu (tzv. Kinižího veža)
11. Severozápadná, tzv. Dubová bašta
12. Rondel
13. Brána do horného hradu
14. Kuchyňa
15. Obytné budovy stredného hradu
16. Severný palác stredného hradu
17. Nádvorie stredného hradu (tretie nádvorie)
18. Cisterna
19. Hradba dolného hradu (2. predhradia)
20. Druhá brána, tzv. Orlová brána
21. Severozádný bastión
22. Bašta
23. Druhé nádvorie dolného hradu (2. predhradia)
24. Bašta bývalého predbránia
25. Južný bastión
26. Hradba dolného hradu (3. predhradia)
27. Brána dolného hradu, tzv. Predná brána
28. Prvé nádvorie dolného hradu (3. predhradia)
29. Vonkajšia priekopa s hradbou a bránkou

A - Horný hrad
B - Stredný hrad (1. predhradie)
C - Dolný hrad (2. predhradie)
D - Dolný hrad (3. predhradie)

Stredoveká prístupová cesta
Prístup zo 16. a 17. stor.
Dnešná predhliadková trasa

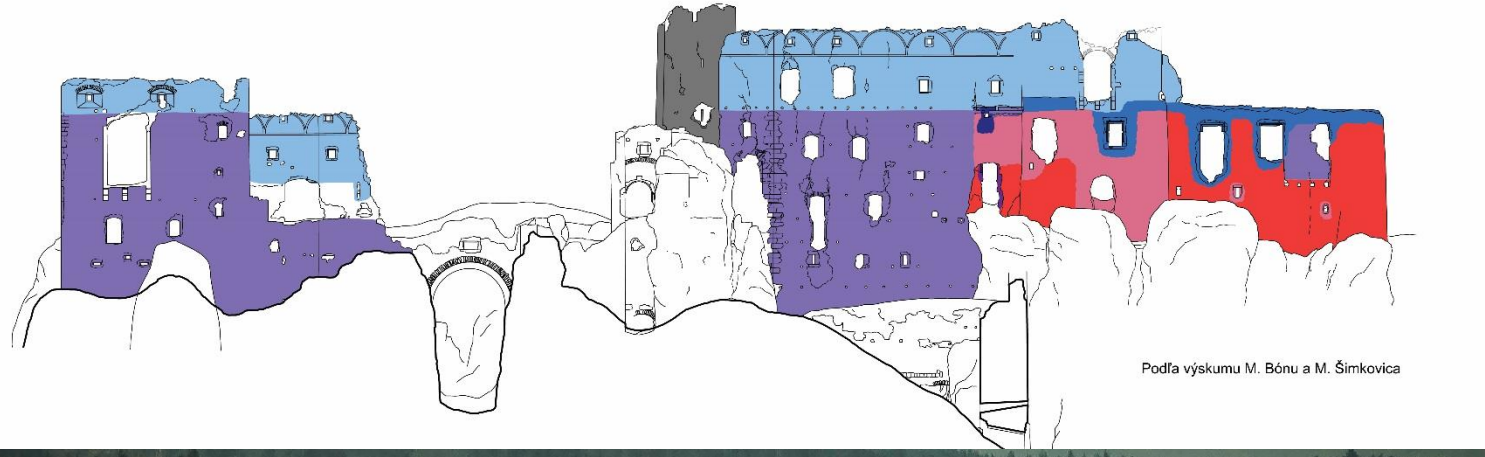

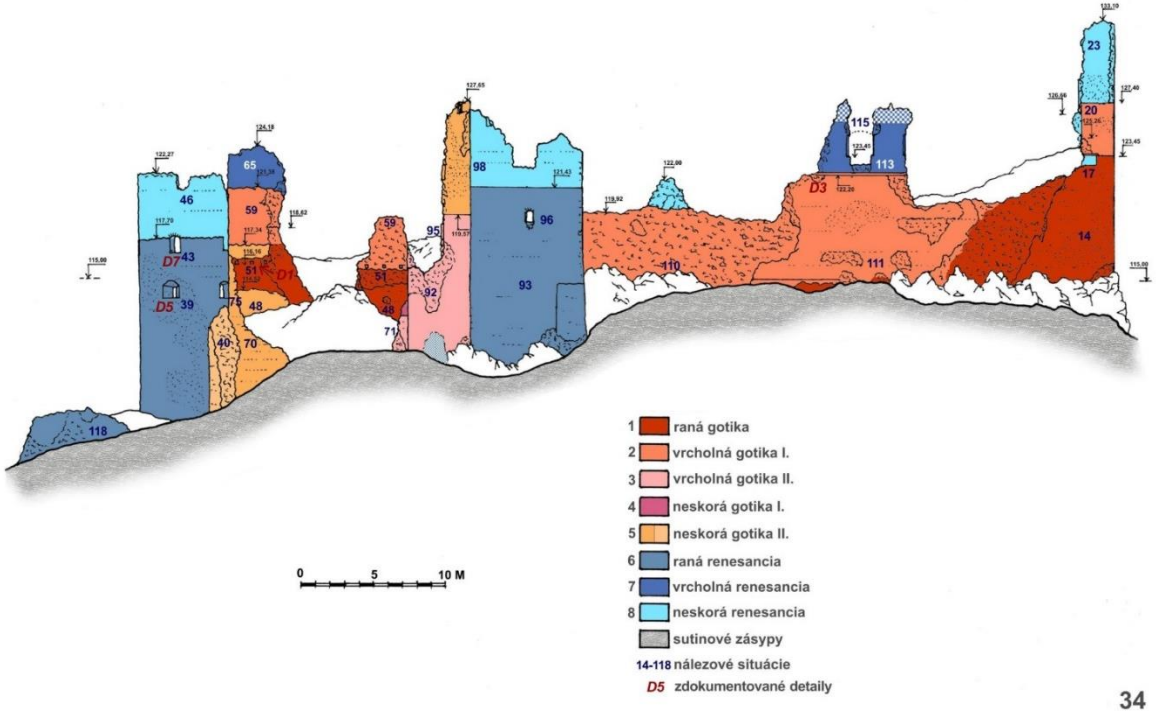

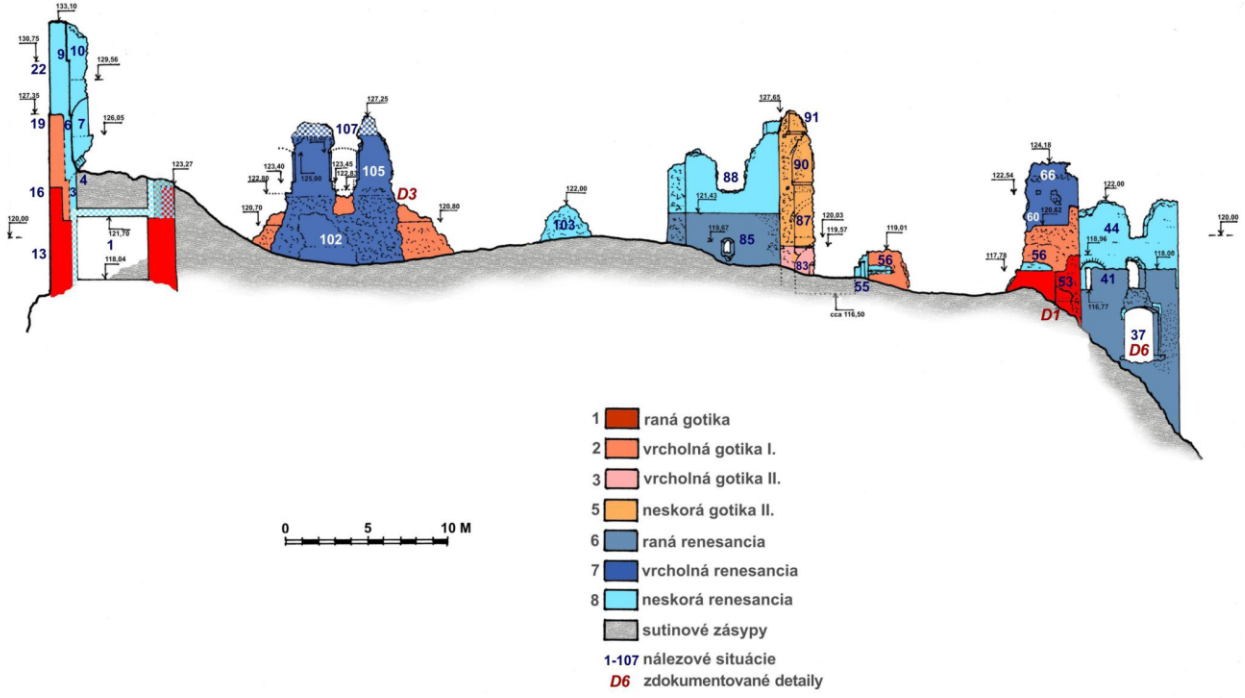

34

Naše hrady sú zložité komplexy spravidla viac ako 20 objektov, ktoré existovali viac ako 500 rokov,
Aj pomerne malé Revište formovalo 10 prestavieb

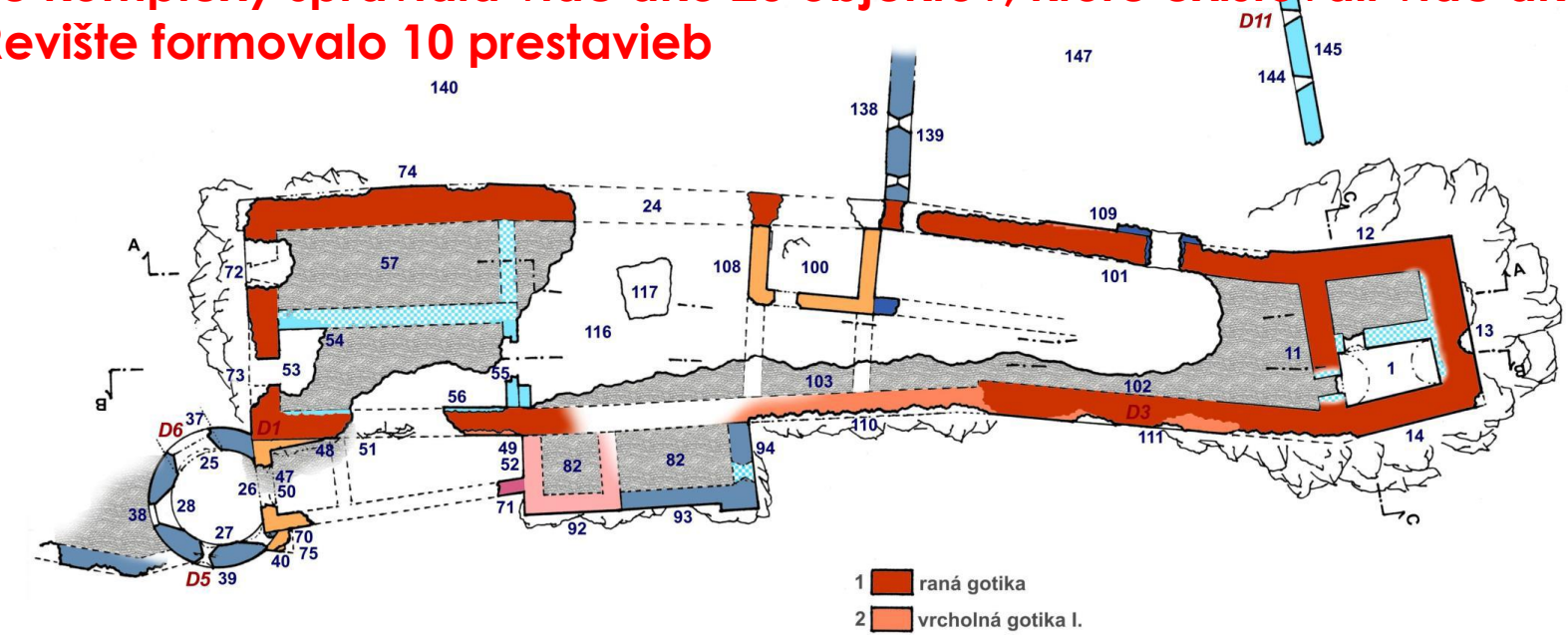

Veľké množstvo stavebných úprav sa prejavuje v stavebno-technickom stave, deštrukcia často nastupuje rozpadom mladších stavebných úprav a konštrukcii

Veľké množstvo stavebných úprav sa prejavuje v stavebno-technickom stave, deštrukcia často nastupuje rozpadom mladších stavebných úprav a konštrukcii

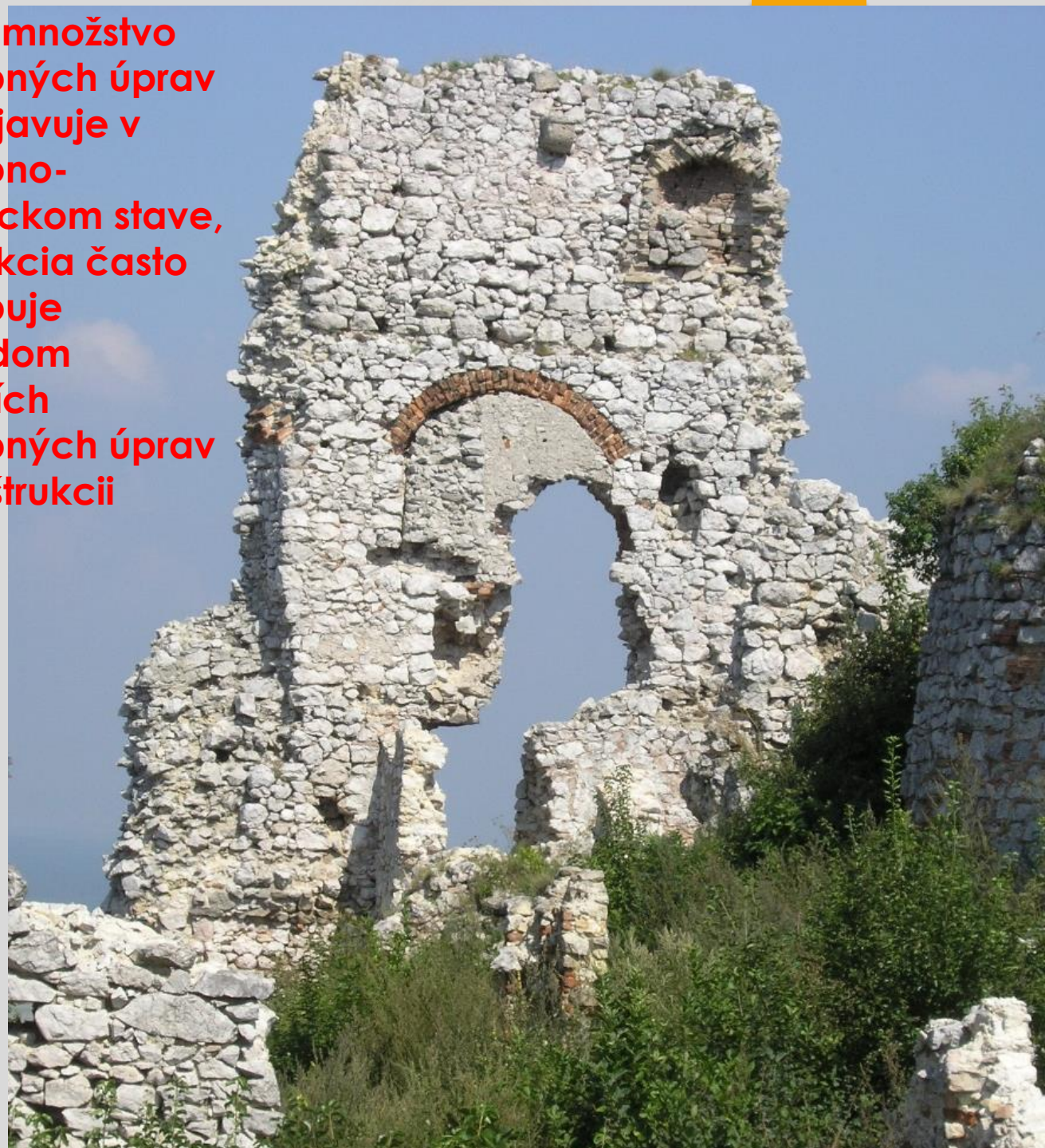

Veľké množstvo stavebných úprav sa prejavuje v stavebno-technickom stave, deštrukcia často nastupuje rozpadom mladších stavebných úprav a konštrukcii

Z odborného hľadiska je ideálom je konzervácia v čiste forme ako sa uplatňuje napríklad v Británii

Úplným protikladom je súčasný prístup v Maďarsku

Z hľadiska postupu obnovy sa za posledných cca 15 rokov ustálil nasledovný postup:

- Obnova sa spravidla začína majetko-právnym vysporiadaním čo je na Slovensku stále veľký problém, množstvo hradov je v majetku Štátnych lesov
- Iniciátor obnovy požiada Krajský pamiatkový úrad o rozhodnutie k zámeru obnovy, tam sa určí povinnosť spracovať prípravné dokumentácie
- Jedným zo základných dokumentov je statický pasport zrúcaniny, ktorý určí najohrozenejšie objekty.
- Následne sa začne robiť podľa možnosti komplexný AHV. Ten sa optimálnom prípade spracuje pre celý hrad a spolu so statickým pasportom je základným podkladom pre obnovu. Celkový AHV určuje aj rozsah ARV.
- Pri veľmi zložitých komplexoch sa vyberú na základe pasportu najohrozenejšie objekty.
- Následne nasledujú **podrobné výskumy jednotlivých objektov** v havarijnom stave z lešenia,
- Ich výstupy by mali byť využité v rámci jednotlivých etáp **projektu statického zabezpečenia**. Podľa neho by mali prebiehať **konzervačné práce**
- Podľa neho postupuje obnova jednotlivých objektov. Nevýhodou postupu je nesystematickosť postupu v rámci zložitejších areálov a absencia celkového zhodnotenia celého areálu. Tento prístup je vhodný len pre momentálne odstraňovanie havarijných stavov.
- Až po odstránení havarijných porúch je možné pracovať na komplexnejšej obnove hradného areálu, tu je potrebný vstup **projektanta architektúry**. Ten by mal pracovať s podkladom kompletného AHV na celok a s detailným AHV na jednotlivé objekty,.

(foto 22-24). Krátky západný úsek je vo veľmi zlom stave a jeho zvyšok je takmer celý pod sutinovým závalom a vrstvou zelene (foto 25,26).

Úseky, ktoré sa zachovali po úroveň súčasného terénu bude potrebné zo strany nádvoria odkopať po pôvodnú úroveň (podľa archeologického prieskumu a návrhu pamiatkovej obnovy), z vonkajšej strany, najmä severnej je potrebné dočistiť terén od zelene. Kaverny vo vonkajšom a vnútornom plášti muriva domurovať, uvoľnené a zeleňou porušené časti koruny rozobrať a premurovať – s vyspádovaním a prekrytím vrstvou suchomilných rastlín.

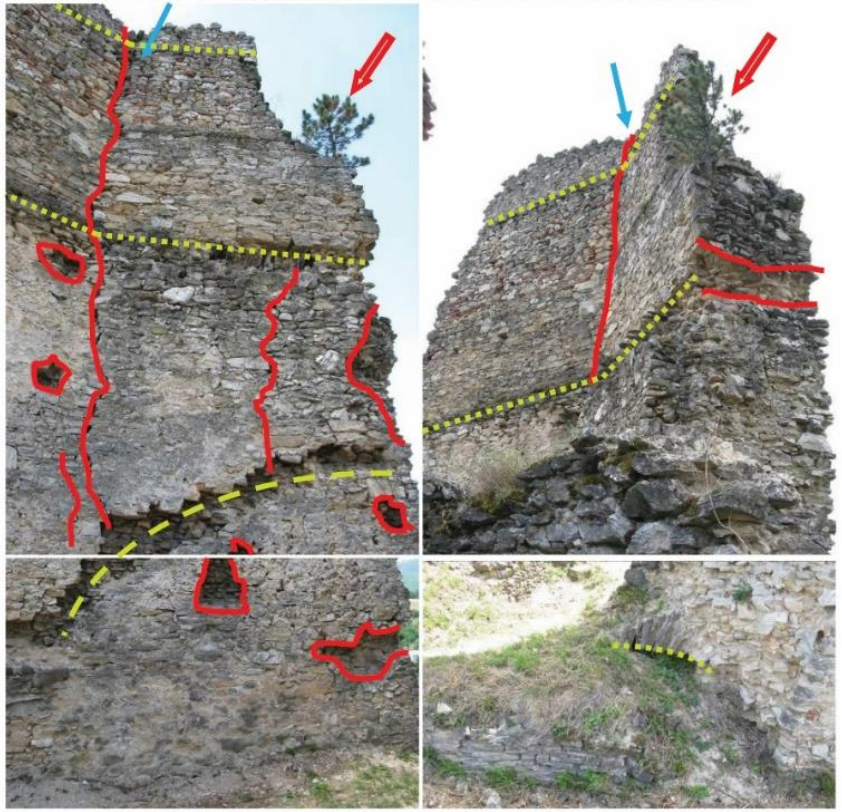

foto 07 – 09 JZ plášťová hradba zo strany interiéru

foto 10 Zasypané spodné podlažie

Poradie nutnosti opravy je farebne označené v súlade s obr.09: TAB. 9.1

por. číslo	*objekt*	popis havarijnej poruchy	foto číslo	odporúčaný spôsob opravy
A.1	*1261/4*	sutinový zával – západné krídlo južného paláca	K.16, 17	v súčinnosti s archeológom odťažiť
A.2	*1261/4*	sutinový zával – východné krídlo južného paláca	K.23, 27	v súčinnosti s archeológom odťažiť
A.3	*1261/5*	sutinový zával – severný palác	K.06	v súčinnosti s archeológom odťažiť
A.4	*1261/1*	sutinový zával – obytná veža	K.01, 02	v súčinnosti s archeológom odťažiť
A.5	*1261/3*	sutinový zával – delová bašta	K.29	v súčinnosti s archeológom odťažiť
A.6	*1261/4*	kaverny v päte múru	K.16, 27, 28	domurovať
A.7	*1261/4*	konzola – torzo nárožia	K.16, 19, 21, 22	podmurovať – tvarovať podľa metodických pokynov pamiatkovej obnovy
A.8	*1261/1*	kaverny v päte múru	K.04	domurovať
A.9	*1261/2*	kaverny v päte múru	zle prístupné	domurovať
A.10	*1261/3*	chýbajúci preklad južnej strieľne na 1. podlaží	K.33, 35	doplniť, prierez a počet voliť podľa odtlačkov v múre
A.11	*1261/5*	kaverny a plášťový odtrh int. líca východného múru	K.08 až 10	domurovať
A.12	*1261/5*	vypadnutý záklenok a nadpražie otvoru, poškodené ostenia	K.08 až 10	doplniť záklenok, vyspraviť ostenia a sedílie a domurovať nadpražie
A.13	*1261/3*	vypadnutý záklenok a nadpražie západnej strieľne 2. podlažia	K.31, 32, 38, 39	doplniť záklenok a nadpražie
A.14	*1261/4*	vypadnuté a poškodené záklenky a nadpražia západnej steny južného paláca	K.16 až 18	doplniť záklenky a nadpražia, vyspraviť ostenia otvorov
A.15	*1261/4*	vypadnutý záklenok a nadpražie v prechode do delovej bašty	K.26, 37	domurovať záklenok a nadpražie otvoru v 1. podl., murivo previazať
A.16	*1261/4*	kaverny a plášťový odtrh na fasáde západného krídla južného paláca	K.16, 17	domurovať kaverny a vonkajší plášť múru
A.17	*1261/3*	roztvárava kaverna v kontakte parkanového múra a múra bašty	K.41, 42	kavernu domurovať, murivo previazať
A.18	*1261/3*	kaverny v úrovni stropu nad 2.podl. a odtrh plášťa múru nad vstupom do bašty	K.31, 32, 38, 39	domurovať kaverny a vonkajší plášť múru
A.19	*1261/3*	poškodený vynášací segmentový oblúk	K.29, 31	oblúk doplniť aj s vypadnutou nadmurovkou
A.20	*1261/4*	SV nárožie západného a JV	K.20, 23, 24	kaverny domurovať, uvoľnené

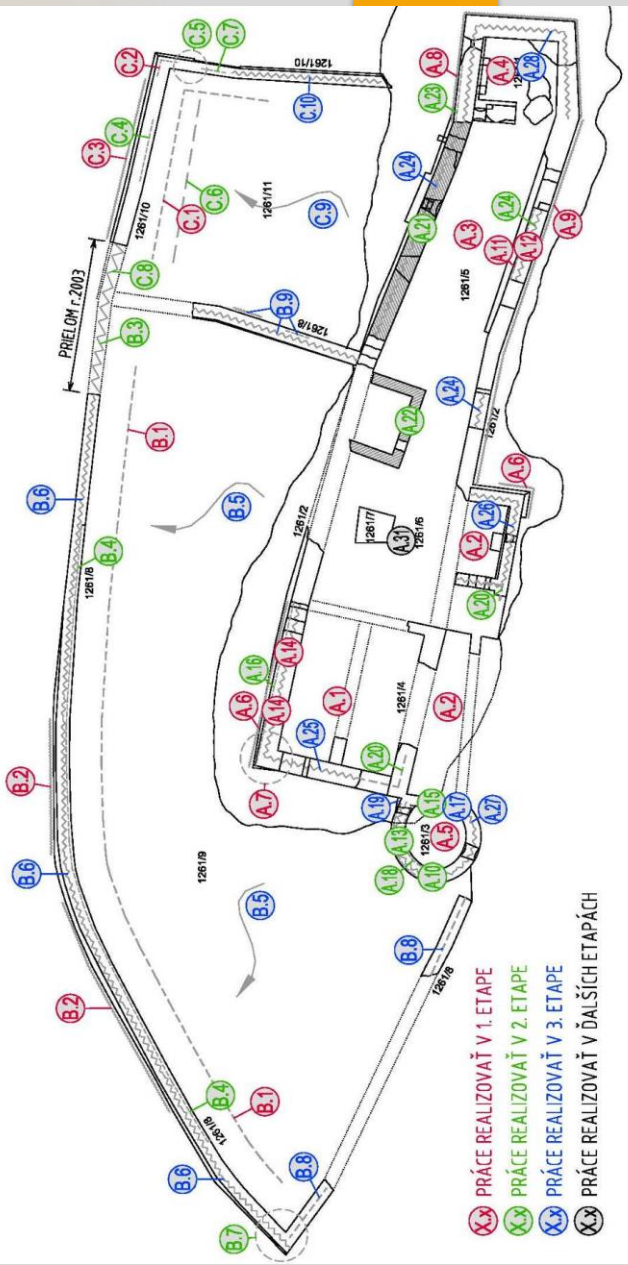

Príklad výstupu zo statického pasportu

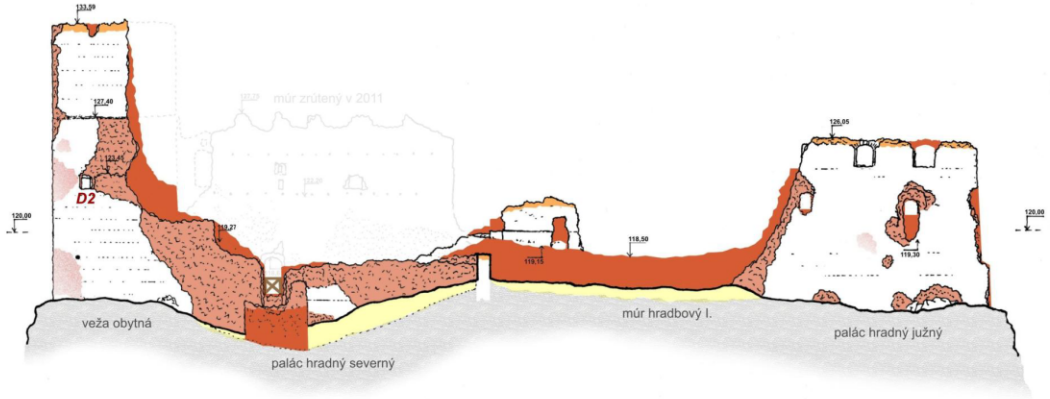

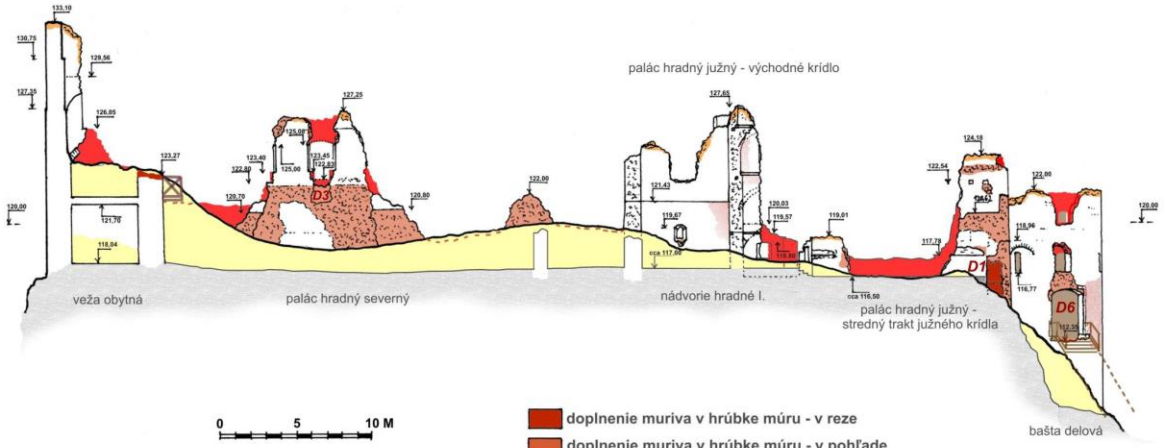

0 5 10 M

- doplnenie muriva v hrúbke múru
- doplnenie vydrobeného líca múrov
- premurovanie rozvoľných murív
- konzervovanie omietok a povrchových úprav
- drevené doplnky
- odstránenie sutín
- predpokladaná úroveň podložia
- historické murivá bez domuroviek
- D2 zdokumentované detaily

0 5 10 M

- doplnenie muriva v hrúbke múru - v reze
- doplnenie muriva v hrúbke múru - v pohľade
- doplnenie vydrobeného líca múrov
- premurovanie rozvoľných murív
- konzervovanie omietok a povrchových úprav
- drevené doplnky
- navrhované výplne otvorov
- odstránenie sutín
- predpokladaná úroveň podložia a hist. pochôdznych vrstiev
- historické murivá bez domuroviek
- D6 zdokumentované detaily

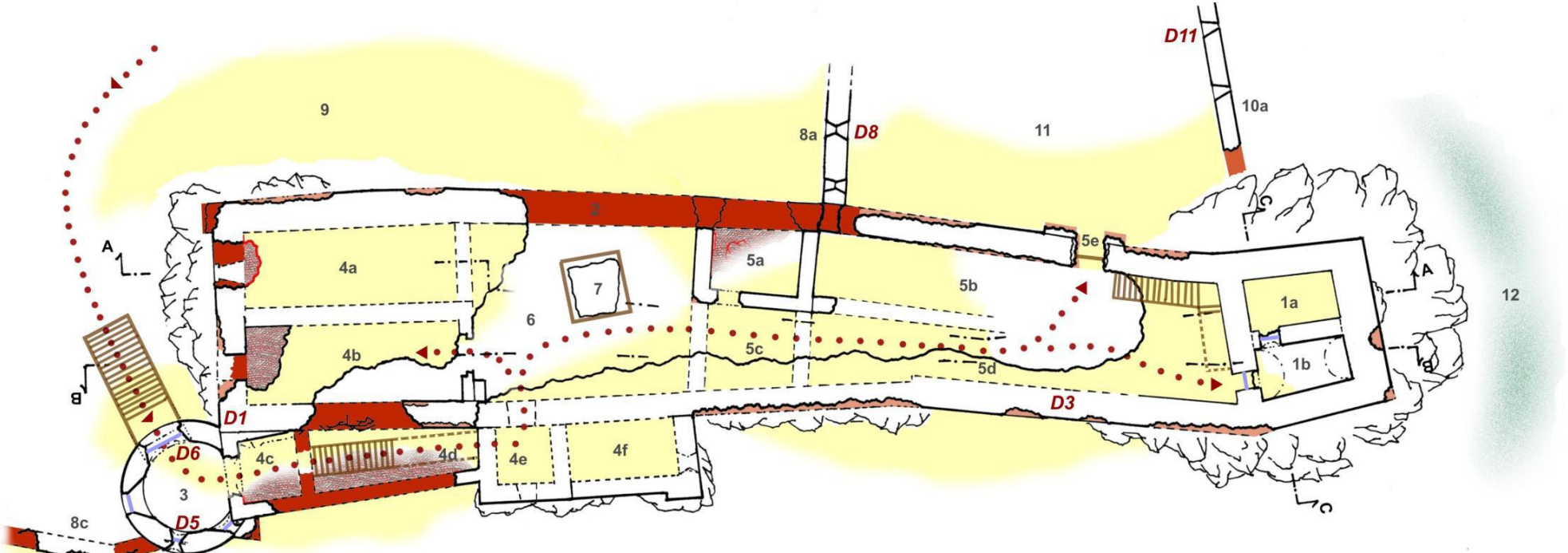

S podkladom statika je vypracovaný celkový výskum s návrhom obnovy pre celý areál hradu. Mal by stanoviť postup pri obnove a rozsah ARV

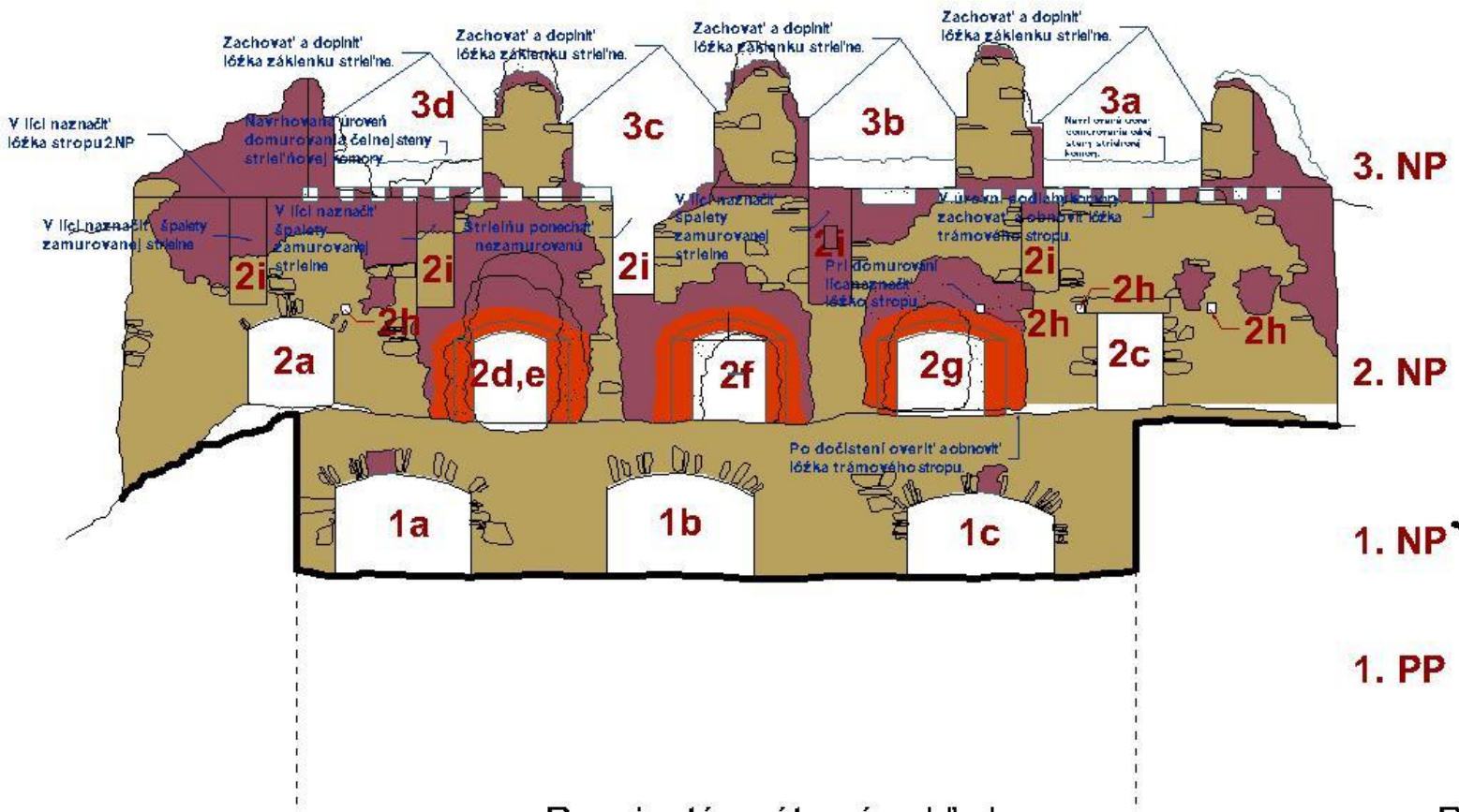

Rozvinutý vnútorný pohľad

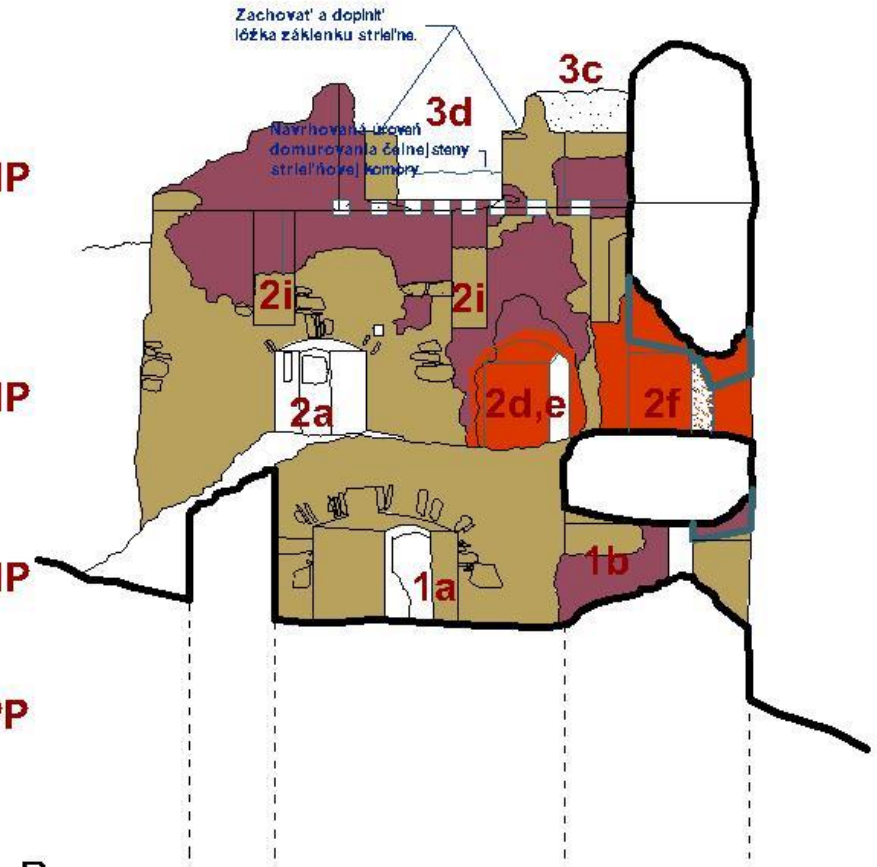

Rez

LEGENDA:

- zachované líce muriva, bez úprav / lokálne preškárovať
- domurovať do líca kamenné murivo
- domurovať do líca tehlové murivo
- domurovať nelícované kamenné murivo
- 2c nálezové situácie

0 5 10 m

Po postavení lešenia je spracovaná 2. etapa výskumu s detailným návrhom obnovy jednotlivého objektu

hrad ZBOROV - č. ÚZPF 262

Pamiatkový objekt:	južná bašta 1. predhradia (bašta č. 10)	Výkres: 8
Druh výskumu:	architektonicko-historický výskum	
Výkres:	návrh obnovy - pôdorys pohľady a rez	
Spracovateľ:	Mgr. Michal Šimkovic, Ing. Miroslav Matejka	Mierka: 1:100

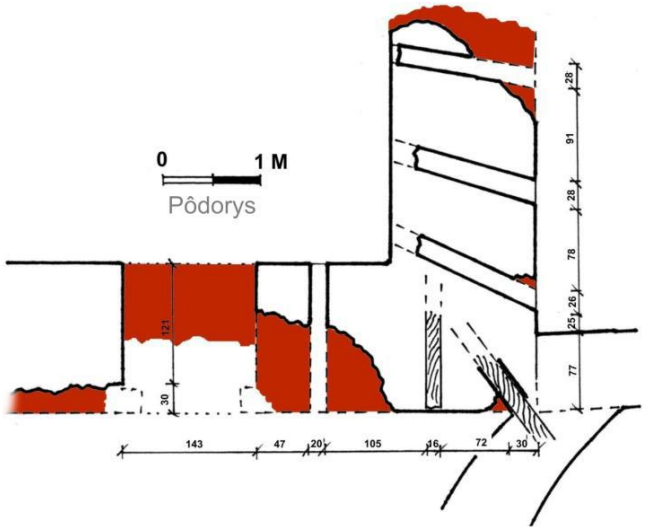

D1 *Vstup a lešenie v južnej stene južného paláca*

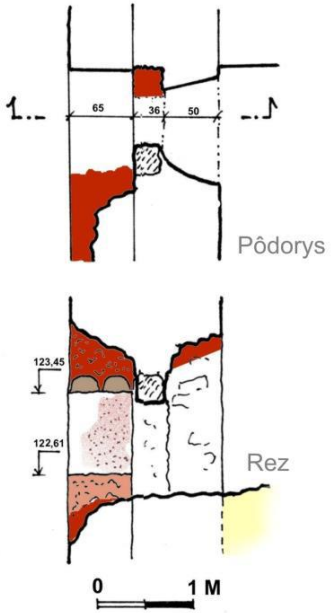

D2 *Okno na 2.NP obytnej veže*

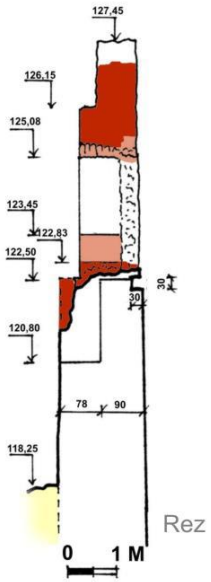

D3 *Východný múr severného paláca*

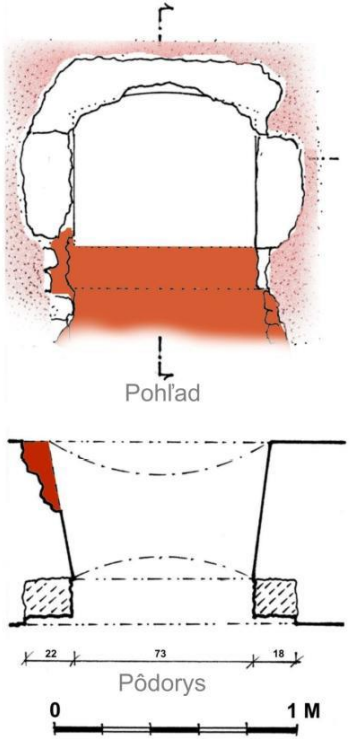

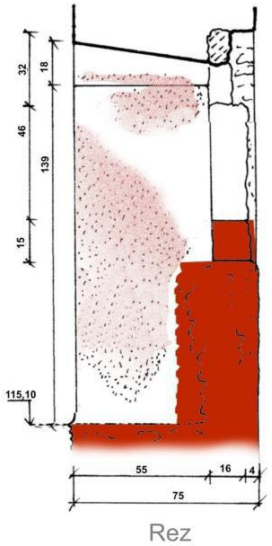

D4 *Okno v južnej stene južného paláca*

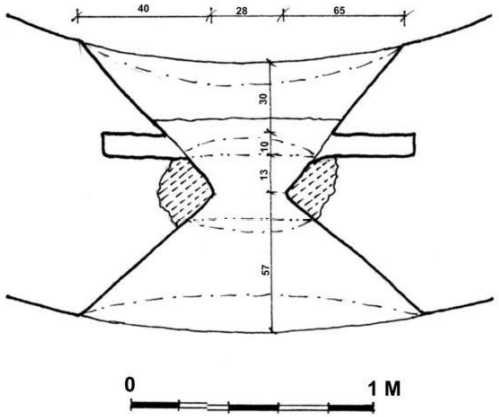

D5 *Strieľňa na 1.NP delovej bašty*

- doplnenie muriva v hrúbke múru - v reze
- doplnenie muriva v hrúbke múru - v pohľade
- doplnenie vydrobeného líca múrov
- konzervovanie omietok a povrchových úprav
- drevené doplnky
- odstránenie sutín
- historické murivá bez domuroviek

Detaily D1-D5 návrh obnovy

Ten môže byť podľa potreby doplnený o výkresy detailov spracované výskumníkom

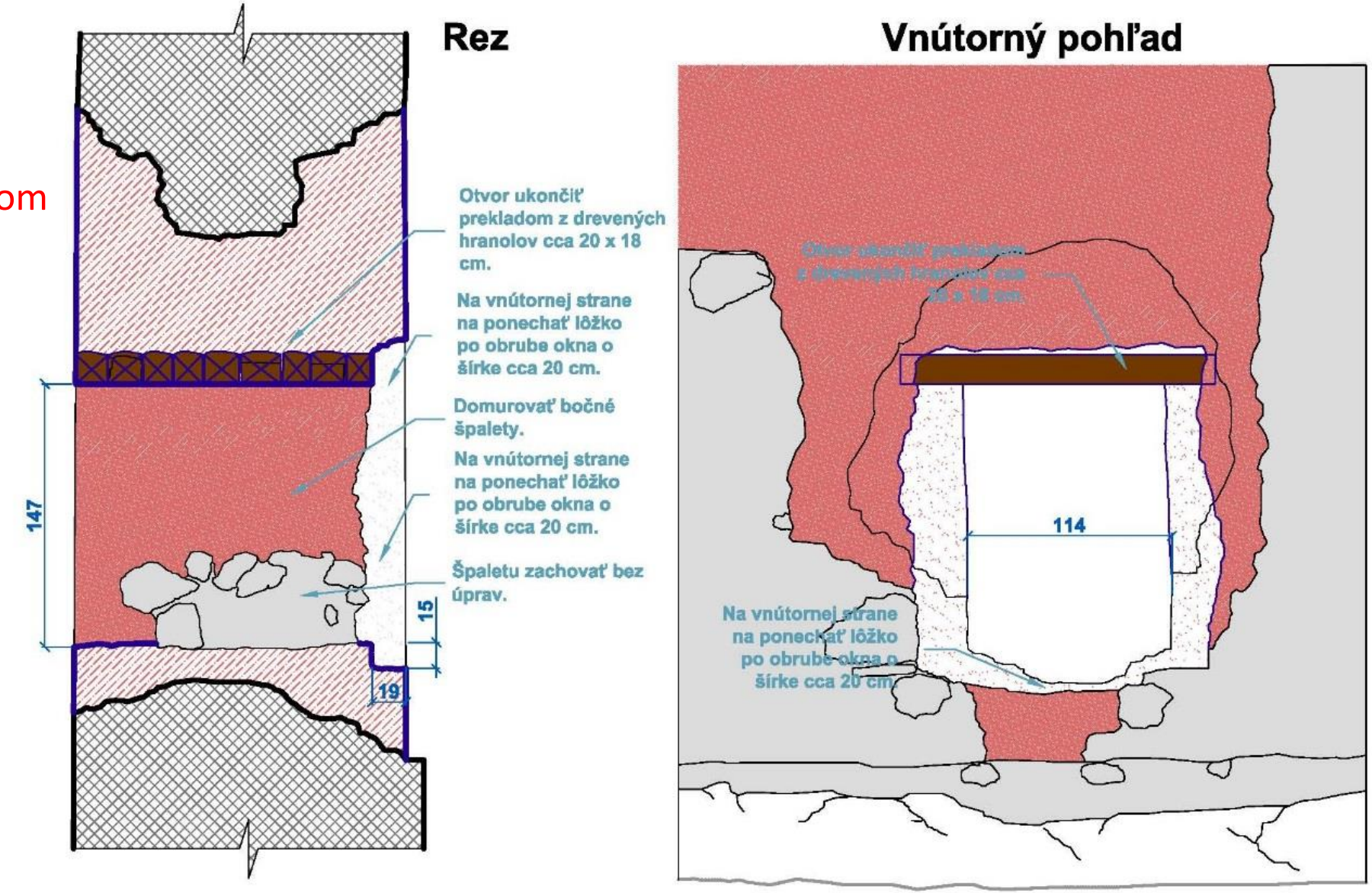

Legenda:

- zachované líce
- jadro muriva
- domurovať murivo do líca
- doplniť drevené hranoly

NOVÝ HRAD, k.ú. HANIGOVCE		
Pamiatkový objekt:	Hradný palác, otvor v západnej stene	Výkres: 2
Druh výskumu:	Architektonicko-historická dokumentácia	
Výkres:	Návrh obnovy- vnútorný pohľad a rez	
Spracovateľ a dátum:	Mgr. Michal Šimkovic, 06. 2014	Mierka: 1:20

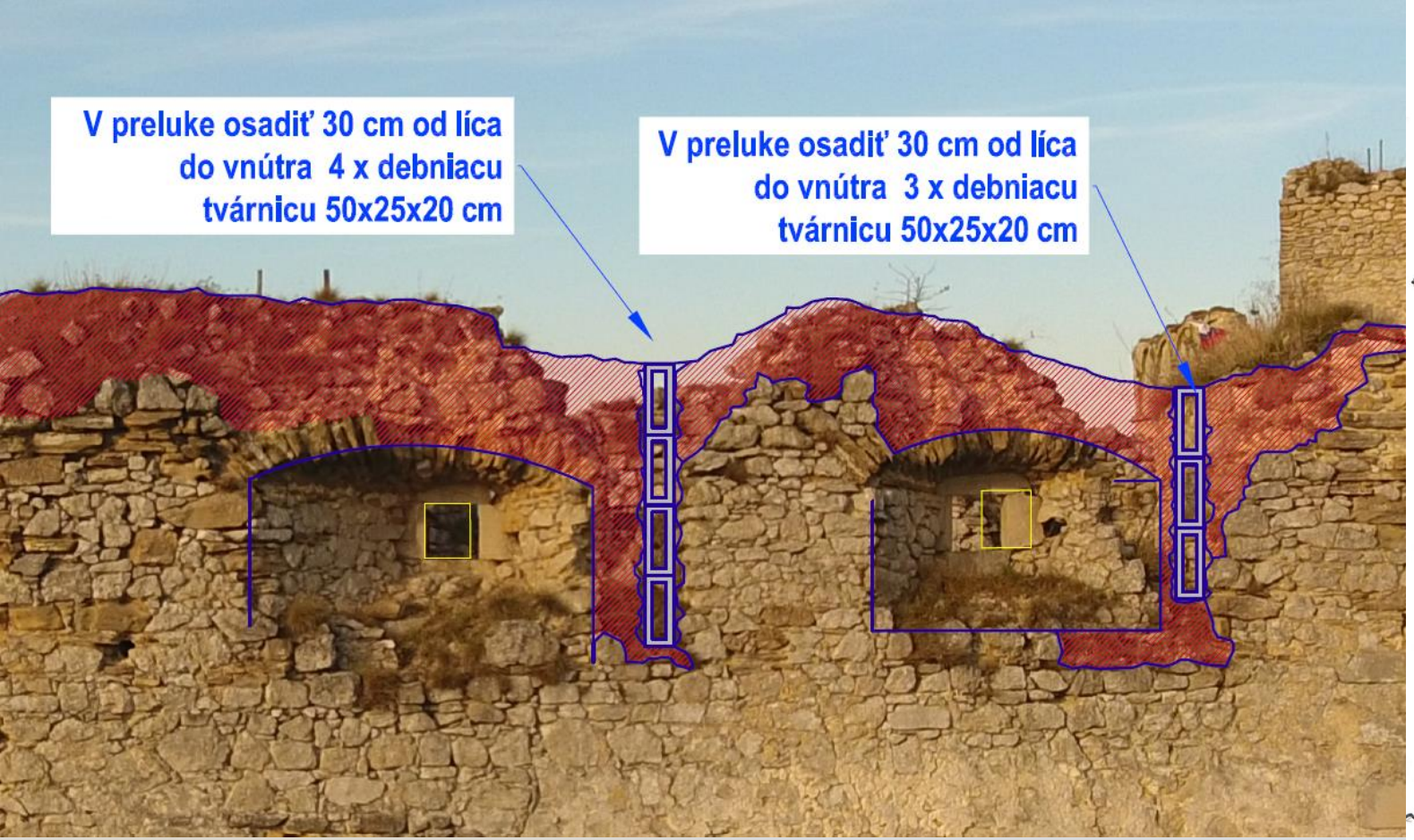
V preluke osadiť 30 cm od líca
do vnútra 4 x debniacu
tvárnicu 50x25x20 cm
V preluke osadiť 30 cm od líca
do vnútra 3 x debniacu
tvárnicu 50x25x20 cm

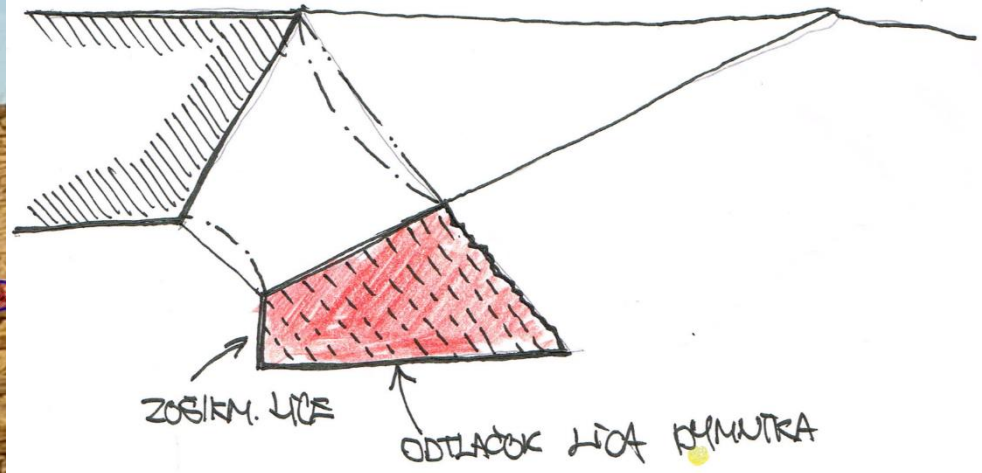
ZOSIKM. LÍCE
ODTLAČOK LÍCA DYMNÍKA

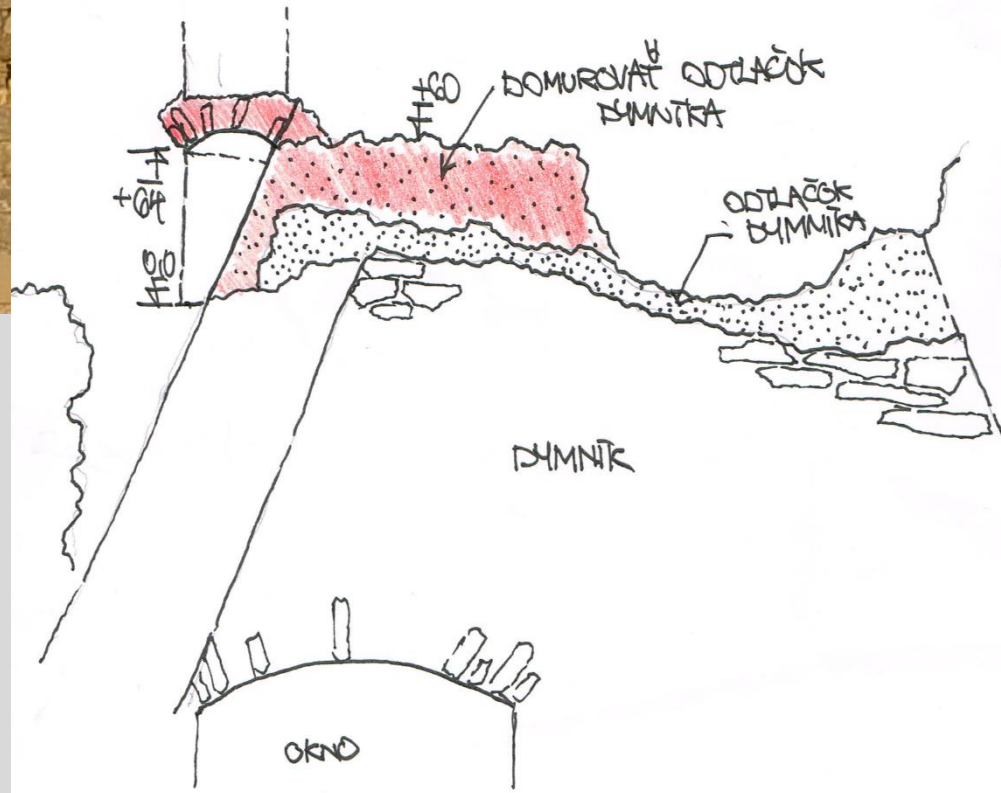
+60
DOMUROVAŤ ODTLAČOK DYMNÍKA
+64
+0,0
ODTLAČOK DYMNÍKA
DYMNÍK
OKNO

Súčasnosti uplatňovaný prístup je v princípe založený na rôznej miere dopĺňania, ktorá má byť podľa možnosti minimálna:

- Prístup by mal byť založený na doplnení rozpadnutých častí nosných konštrukcii, ktorých podoba je overená výskumom.
- Rekonštrukčné, alebo čiastočné rekonštrukčné zásahy realizovať len výnimočne a odvôvodnených prípadoch, predovšetkým pre potrebu stabilizácie väčších hmôt murív (Divín), alebo komplexnej obnovy objektov (Slanec veža)
- Cieľom je zachovať základný výraz hradov ako zrúcanín bez väčších zmien
- Zastrešovanie a uzatváranie priestorov realizovať len výnimočne, preferovať skryté strechy (Kapušany, Lietava), alebo doplnené a izolované klenby
- Pri vytváraní prevádzkových a doplnkových objektov preferovať reverzibilné riešenia, príklad Kapušany
- Minimalizovať archeologické odkrývanie zaniknutých časti celých hradných areálov a ich objektov

Publikácie k problematike

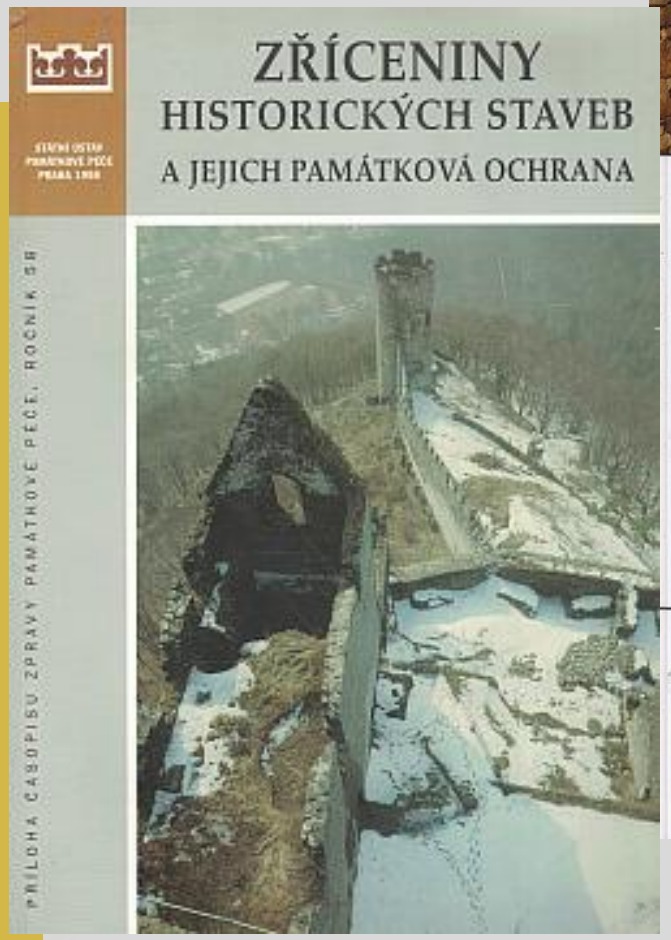

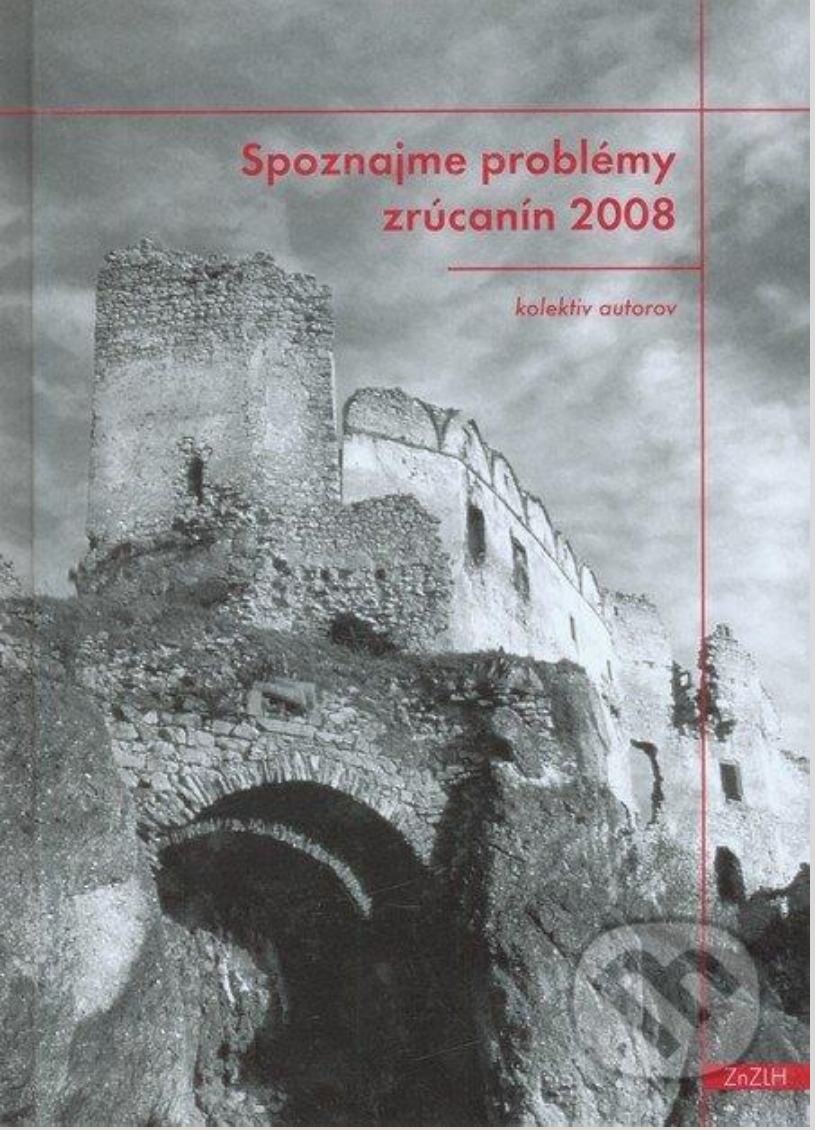

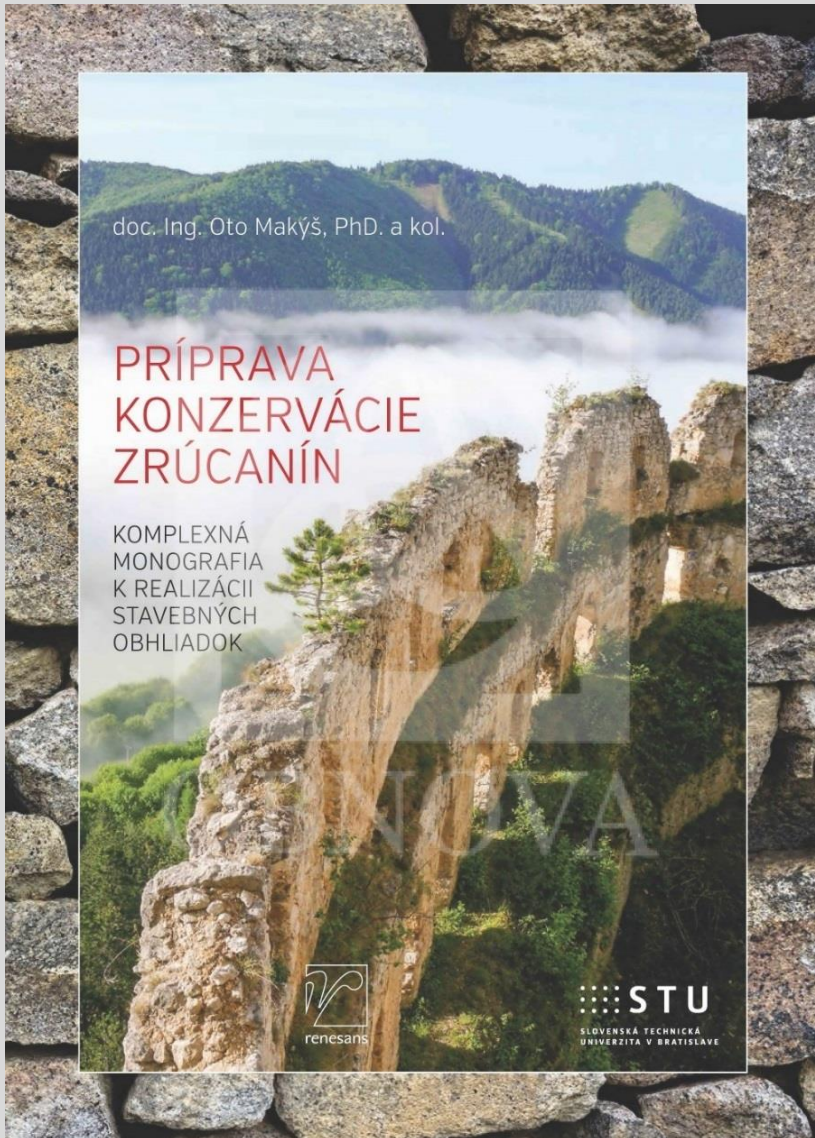

Publikácie k problematike

Momentálne sú aktuálne 2 druhy postupu pri záchrane zrúcanín:

- Prvý prístup je založený v minimalistickom postupe sleduje opravu statických porúch s minimalistickým rozsah archeologického výskumu - Plavecký hrad, Dobrá Voda, Korlátka, Starhrad, Turňa, Slanec, Hričov

- Druhá línia – maximalistický prístup s ambíciou realizovať komplexnú obnovu a výrazne sprístupniť hrad turistom (Zborov, Šariš, Blatnica, Brekov, Lietava, Revište, Divín, Sklabiňa)

Momentálne najväčšie problémy:

- Riešenie zložitejších statických porúch domurovaním zaniknutých murív v nevyhnutnom roszahu
- Problém záchrany nevhodne obnovených murív a objektov
- Otázka minimalistických zásahov na hradoch s malým rozsahom nadzemných murív
- Problematika rozsahu archeologických výskumov
- Problém stabilizácie korún muriva, spochybňovanie ruinálnej úpravy koruny
- Otázka zastrešovania a celkového postupu pri obnove

Sakrálne stavby, príklady konzervačného prístupu

Sakrálne stavby

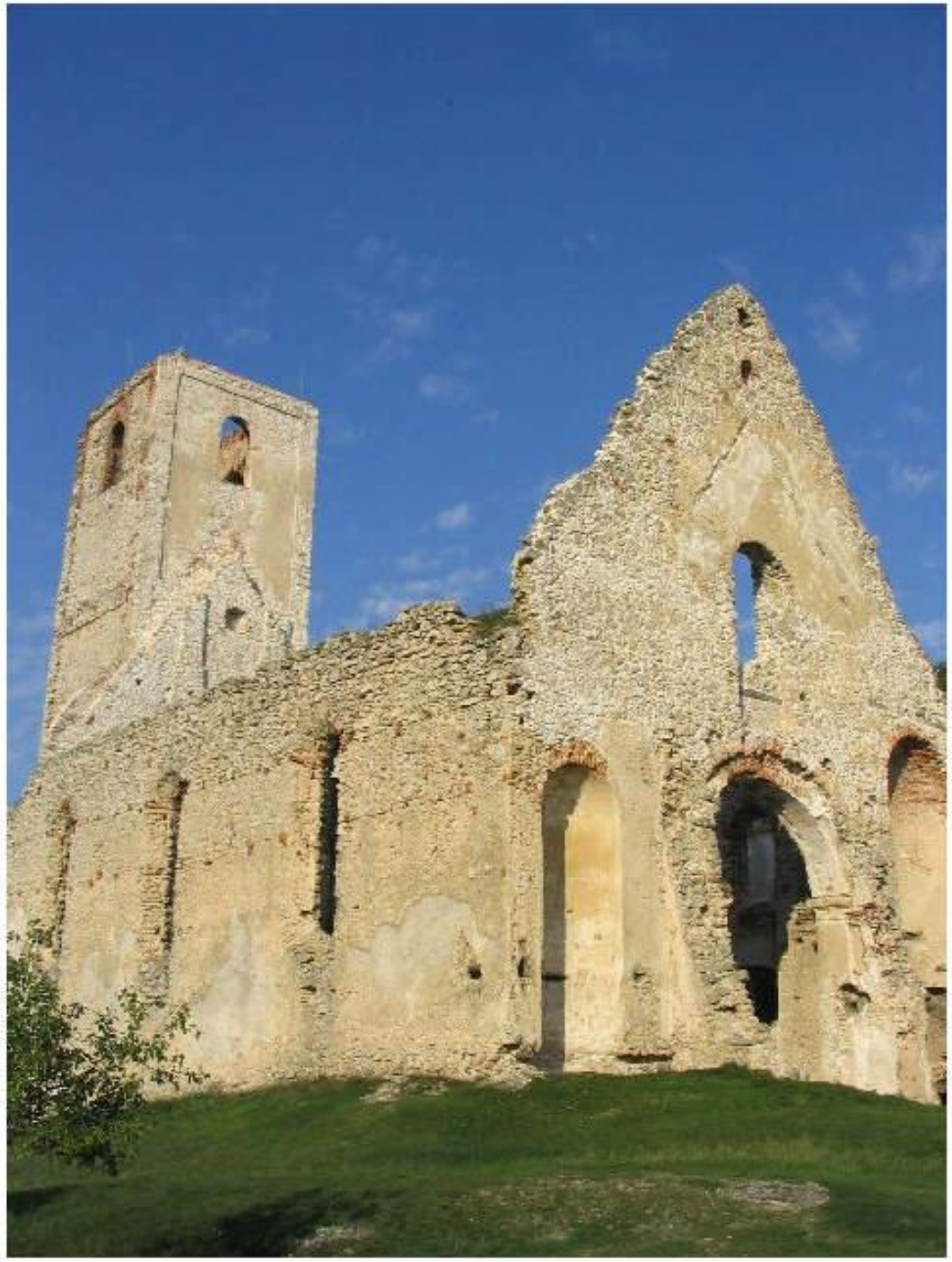

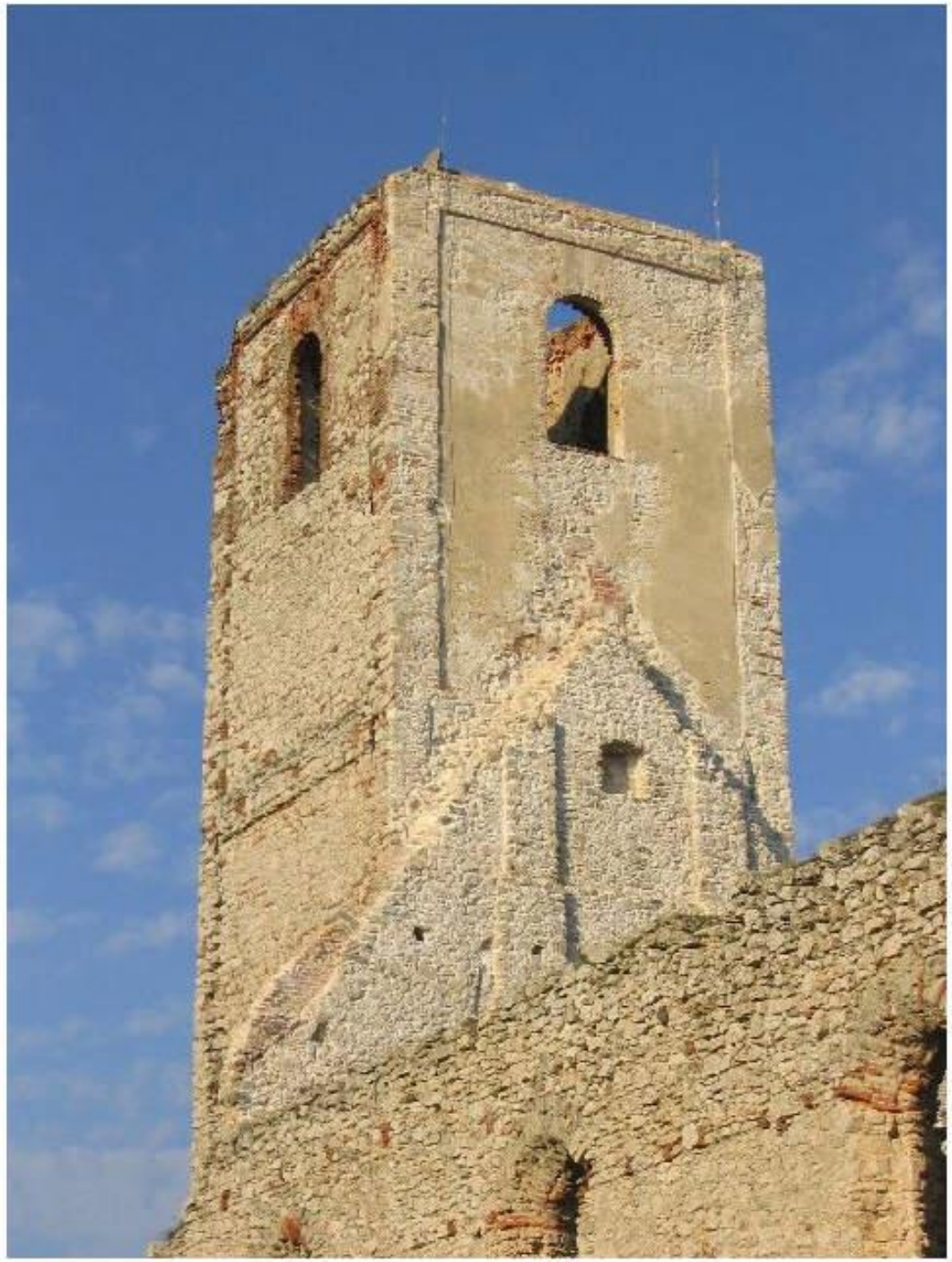

24

www.apsida.sk

Hrady

Prístup založený na doplnení rozpadnutých častí nosných konštrukcii, ktorých podoba je overená výskumom – príklady realizácii Turňa. Príklad urgentného zásahu realizovaného len na základe vyhodnotenia príslušnej časti steny

Prístup založený na doplnení rozpadnutých častí nosných konštrukcii, ktorých podoba je overená výskumom

Plavecký hrad, príklad komplexnejšej obnovy strieľní

Najbližšie ku konzervácii sú minimalistické obnovy založené na obnove líca a čiastočnom doplnení konštrukčných detailov (Muráň)

Najbližšie ku konzervácii sú minimalistické obnovy založené na obnove líca a čiastočnom doplnení konštrukčných detailov (Muráň). Pri plošnom doplnení líca sú rešpektované všetky zistené detaily a predpokladaná poloha otvoru

Najbližšie ku konzervácii sú minimalistické obnovy založené na obnove líca a čiastočnom doplnení konštrukčných detailov (Brekov).

Najbližšie ku konzervácii sú minimalistické obnovy založené na obnove líca a čiastočnom doplnení konštrukčných detailov (Brekov).

Tento prístup je možné uplatniť aj pri zložitejších situáciach (Plavecký hrad)

Dobre riešená minimalistická stabilizácia murív (súkromný majiteľ)

Pri tomto prístupe veľmi záleží na kvalite murovania a citlivom riešení detailov (Blatnica)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detilov v nevyhnutnom rozsahu (Korlátka)

Niekedy konsolidácia muriva vyžaduje aj rozsiahlejšie domurovanie a doplnenie konštrukčných detailov otvorov (Lietava)

Obnova konštrukčných detailov – nárožia konkrétne armovania nárožia Lietava

Obnova konštrukčných detailov – nárožia konkrétne armovania nárožia Branč

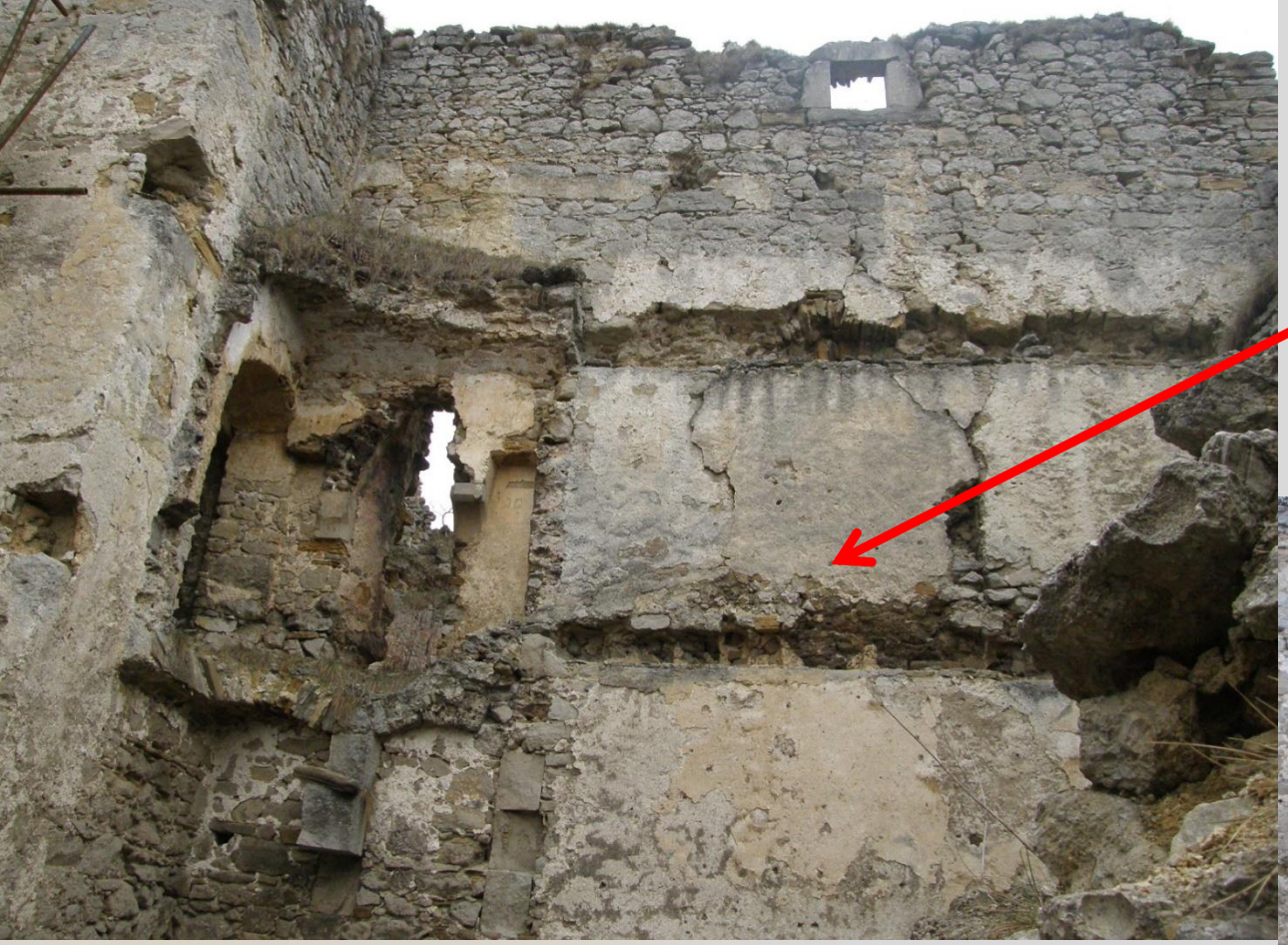

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu (náznaková rekonštrukcia stropu na Lietave pre potreby záchrany otvoru s nástennou maľbou)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu (Divín)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu na základe výskumu (príklad väčšieho rekonštrukčného zásahu na Lietave)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu na základe výskumu (príklad väčšieho rekonštrukčného zásahu na Lietave)

Zložitejší problém predstavujú vážne poruchy , ktoré vyžadujú domurovanie vo veľkom objeme spojenom s rekonštrukciou detailov (Muráň)

Zložitejší problém predstavujú vážne poruchy , ktoré vyžadujú domurovanie vo veľkom objeme spojenom s rekonštrukciou detailov (Plavecký hrad)

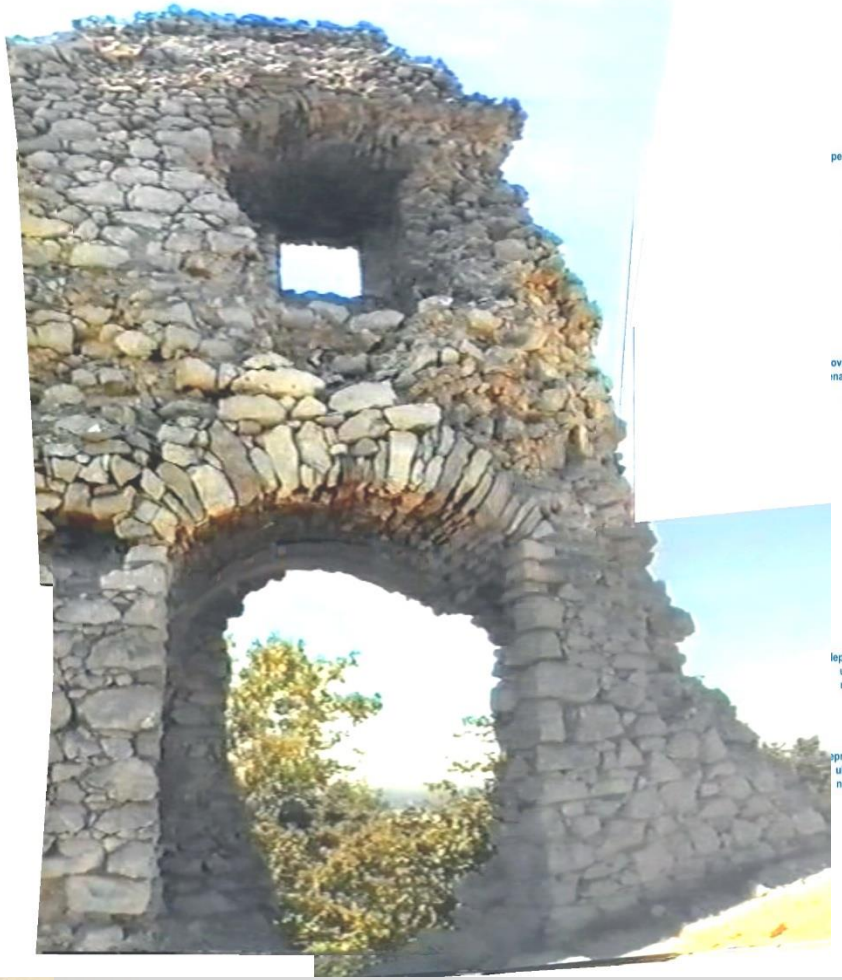

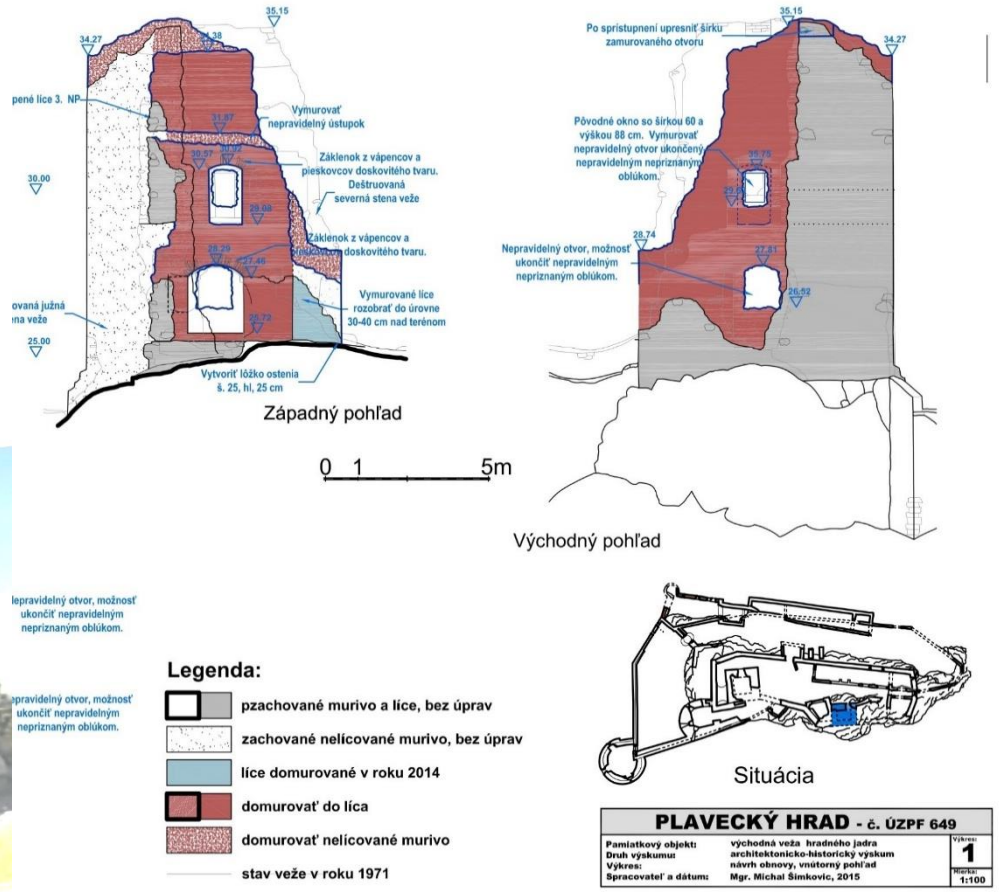

Legenda:

- pzachované murivo a líce, bez úprav
- zachované nelícované murivo, bez úprav
- líce domurované v roku 2014
- domurovať do líca
- domurovať nelícované murivo
- stav veže v roku 1971

PLAVECKÝ HRAD - č. ÚZPF 649

Pamiatkový objekt:	východná veža hradného jadra	Výkres: 1
Druh výskumu:	architektonicko-historický výskum	
Výkres:	návrh obnovy, vnútorný pohľad	
Spracovateľ a dátum:	Mgr. Michal Šimkovic, 2015	Mierka: 1:100

Zložitejší problém predstavujú vážne poruchy , ktoré vyžadujú domurovanie vo veľkom objeme spojenom s rekonštrukciou detailov (Plavecký hrad)

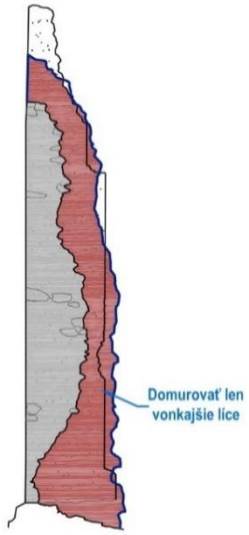

Severný pohľad

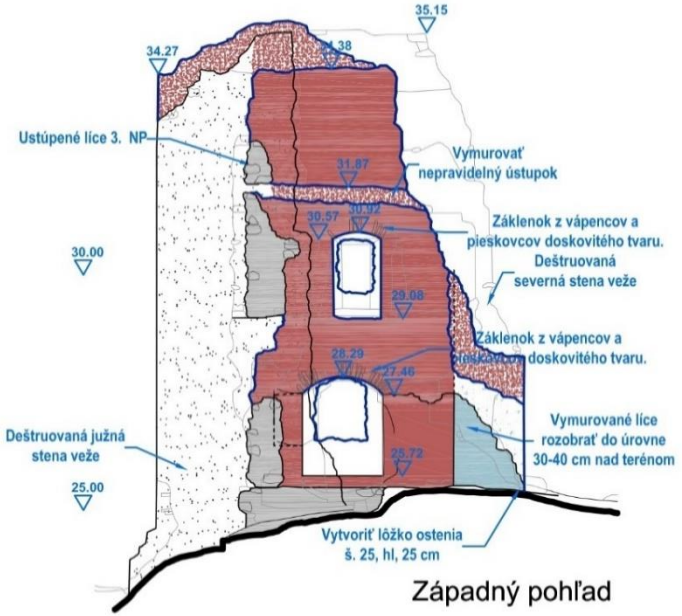

Západný pohľad

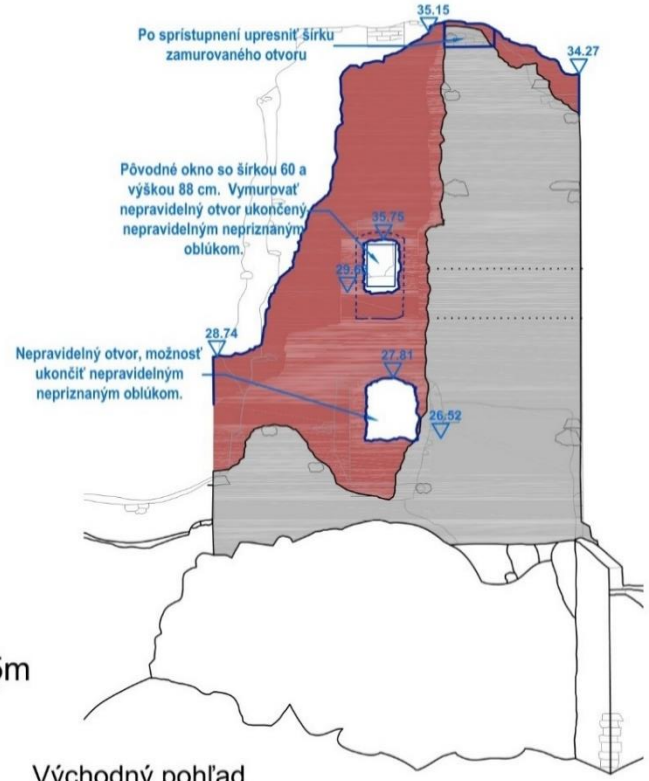

Východný pohľad

0 1 5m

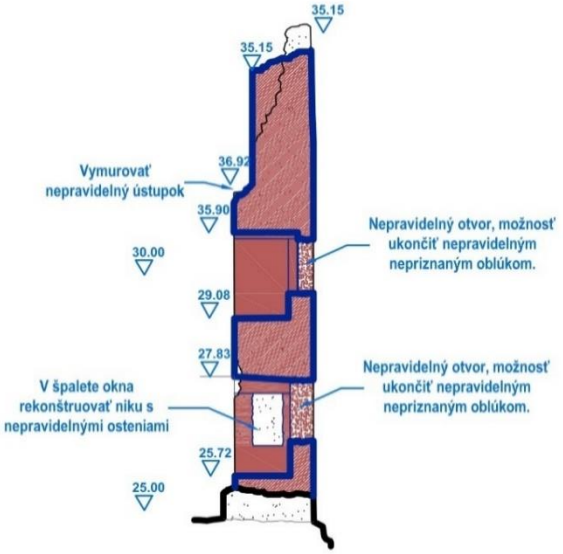

Rez

Legenda:

- pzachované murivo a líce, bez úprav
- zachované nelícované murivo, bez úprav
- líce domurované v roku 2014
- domurovať do líca
- domurovať nelícované murivo
- stav veže v roku 1971

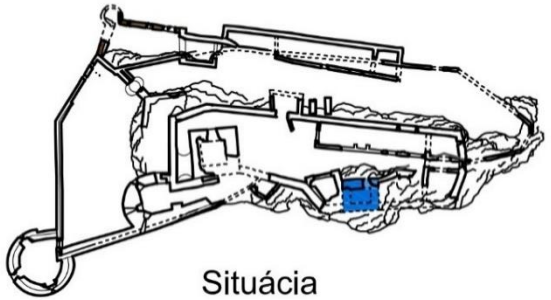

Situácia

PLAVECKÝ HRAD - č. ÚZPF 649		
Pamiatkový objekt:	východná veža hradného jadra	Výkres: 1
Druh výskumu:	architektonicko-historický výskum	
Výkres:	návrh obnovy, vnútorný pohľad	
Spracovateľ a dátum:	Mgr. Michal Šimkovic, 2015	Mierka: 1:100

Zložitejší problém predstavujú vážne poruchy , ktoré vyžadujú domurovanie vo veľkom objeme spojenom s rekonštrukciou detailov (Plavecký hrad)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu na základe výskumu (Slanec)

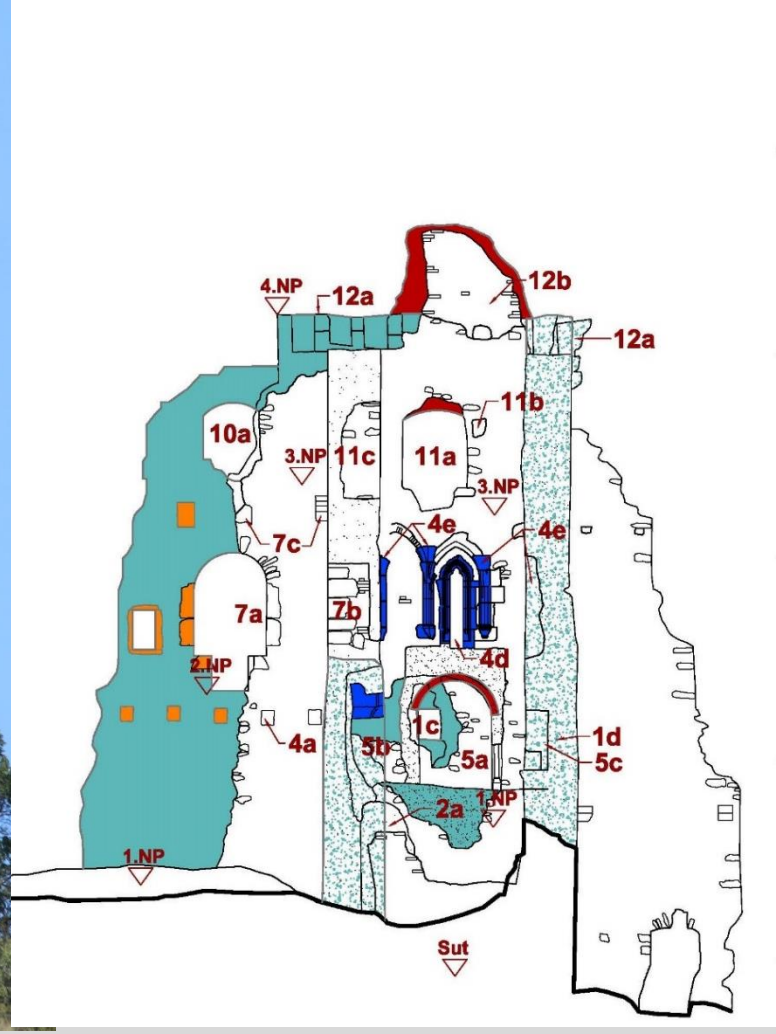

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu na základe výskumu (Slanec)

Zložitejší problém predstavujú vážne poruchy , ktoré vyžadujú domurovanie vo veľkom objeme spojenom s rekonštrukciou detailov (Revište)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu na základe výskumu (Revište)

Vážne poruchy vyžadujú mierne odlišný prístup založený na väčšom domurovaní spojenom s rekonštrukciou detailov v nevyhnutnom rozsahu na základe výskumu (Revište)

Snahou je, aby zásahy zásadne nemenili celkovú siluetu hrad (Lietava)

Snahou je, aby zásahy zásadne nemenili celkovú siluetu hrad (Divín)

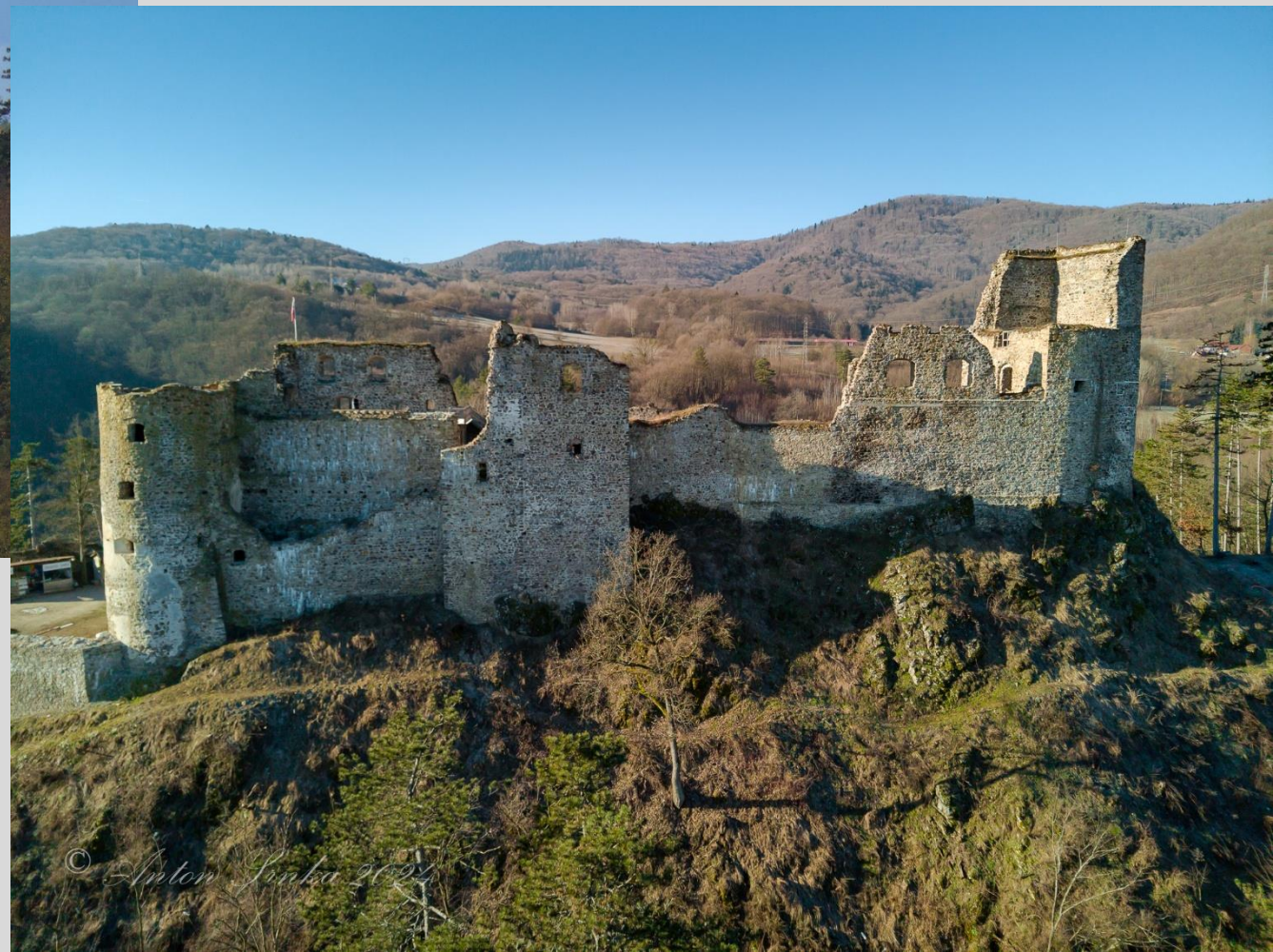

Vážne poruchy však niekedy vyžadujú rozsiahlejšie zásahy, ktoré sa prejavujú aj v celkovo pohľade (Revište)

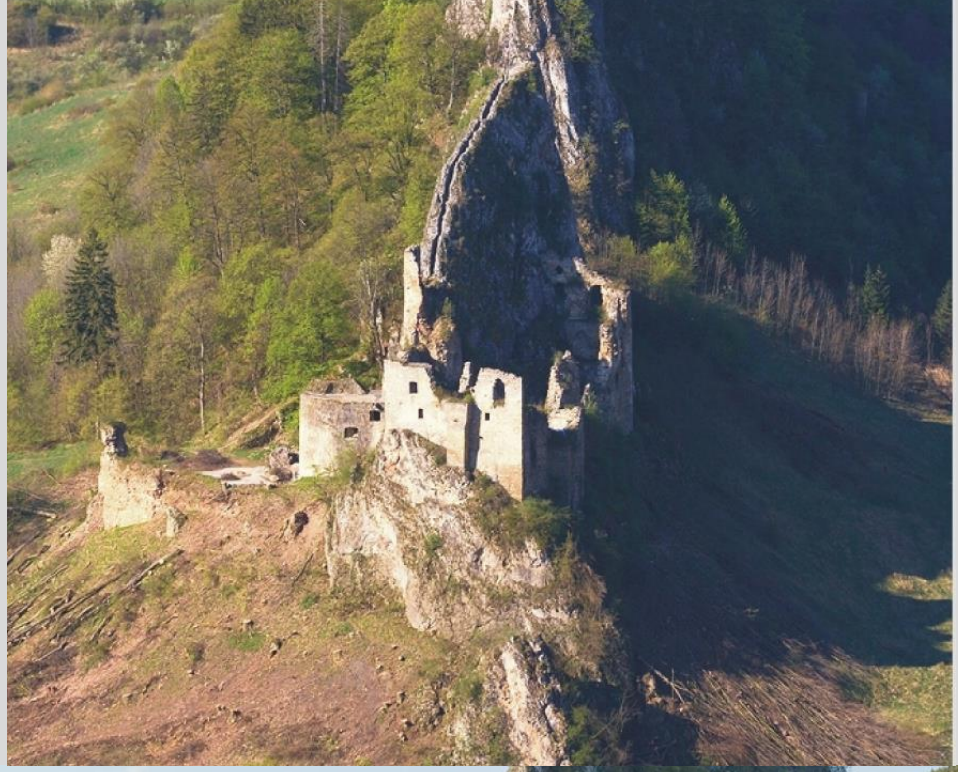

Peter Gacko
FOTOGRAFIA
impulz
press

Dobre riešená minimalistická stabilizácia hradu s malými zvyškami nadzemných murív bez plošného archeologického výskumu

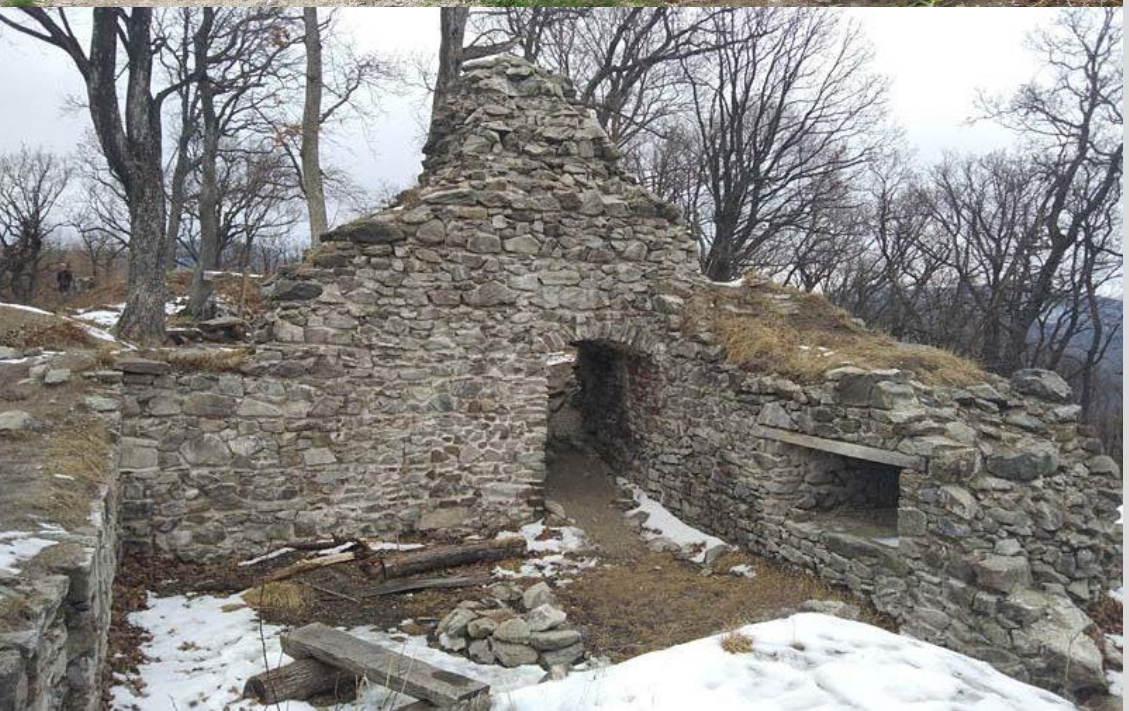

Príklad rozsiahlej stabilizácie malého torza, preexponované domurovanie

Nádvorie hradu, veža a cisterna.

Príklad nezvládnutej stabilizácie, preexponované domurovanie odkrytých múrov

Problém obnovy a záchrany v minulosti nevhodne obnovených objektov

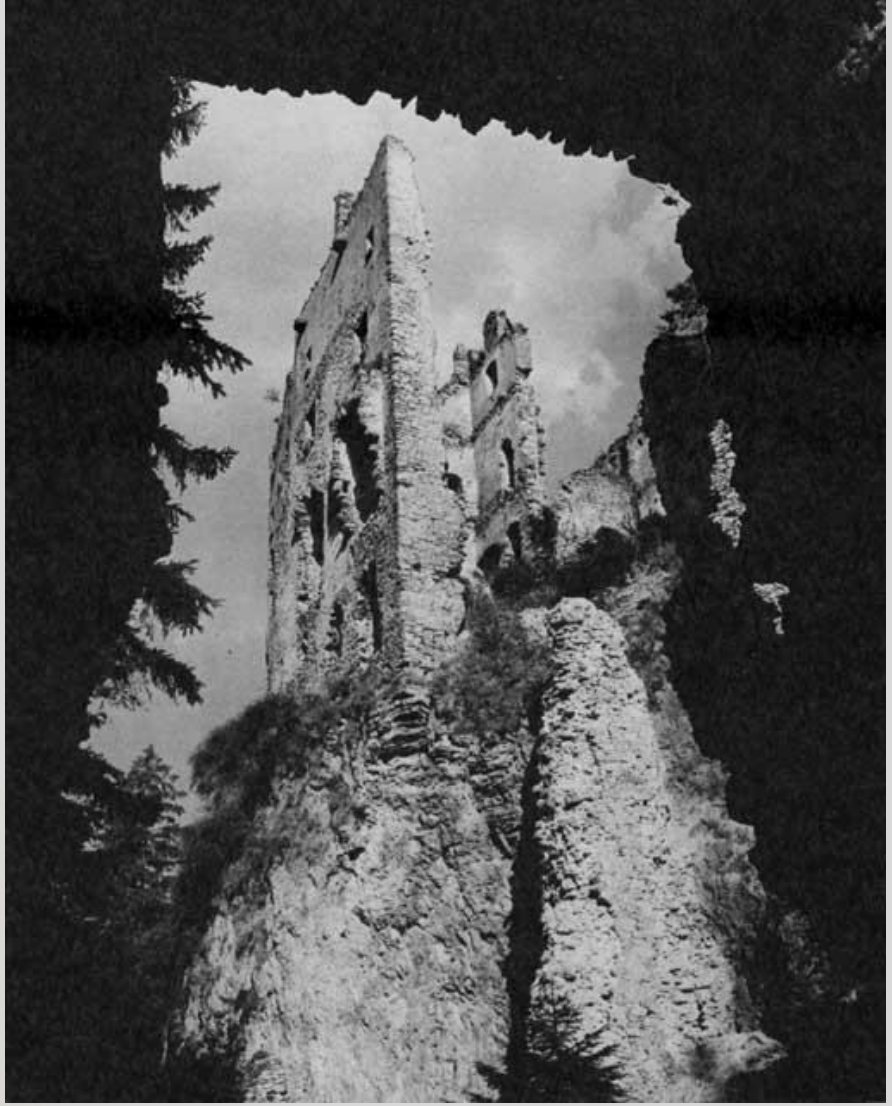

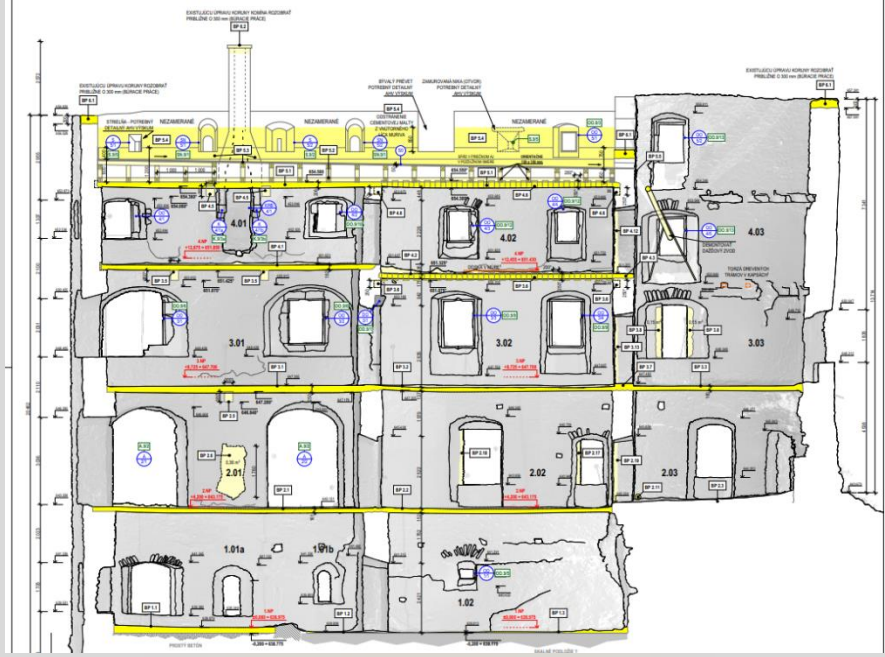
4.01
4.02
4.03
3.01
3.02
3.03
2.01
2.02
2.03
1.01a
1.01b
1.02

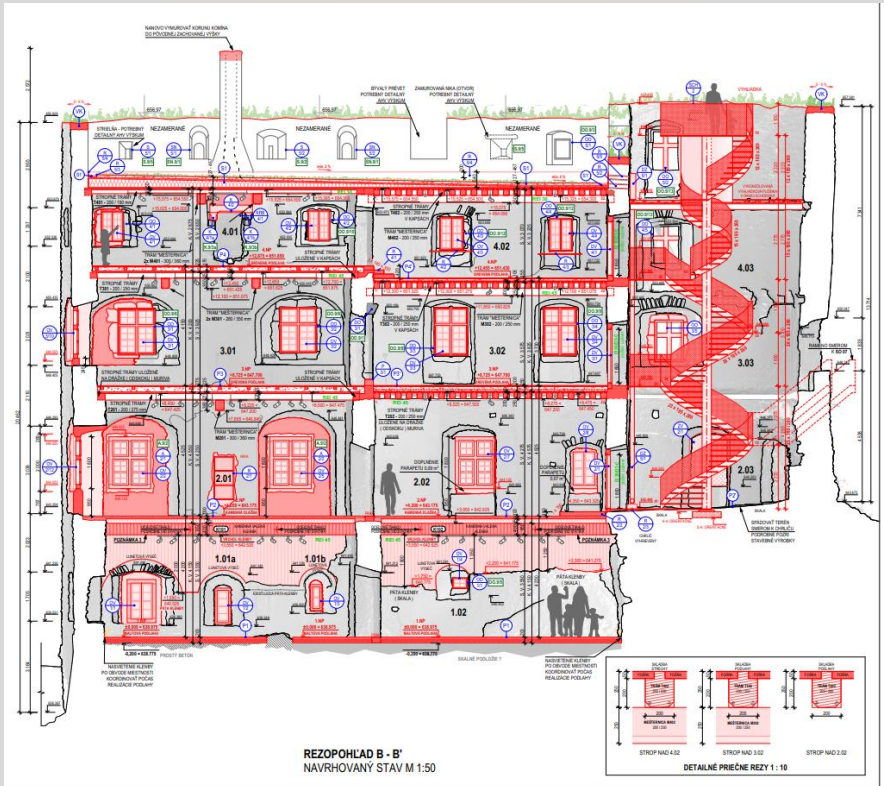
4.01
4.02
4.03
3.01
3.02
3.03
2.01
2.02
2.03
1.01a
1.01b
1.02
REZOPOHĽAD B - B'
NAVRHOVANÝ STAV M 1:50
DETAILNÉ PRIEČNE REZY 1 : 10

Momentálne najväčšie problémy:

- Otázka vlastníctva, pamiatky by nemali byť vlastníctvom OZ, ide o nestabilný prvok a môže prísť k privatizácii pamiatok
- Ústretovosť orgánov pamiatkovej starostlivosti na počiatku vyústila do veľkej svojvôle, okrem iného zameranie na práce a slabý stav spracovania prípravných dokumentácii
- Veľké množstvo pracovnej sily prináša veľký rozsah archeológie, veľké zásahy do terénu
- Problém stabilizácie korún muriva, spochybňovanie ruinálnej úpravy koruny
- Problém prekračovania stanovených objemov v návrhu obnovy veľký rozsah domurovania a premurovania
- Otázka zastrešovania a celkového postupu pri obnove, ktorý preferuje vytváranie nových priestorov a priznaných striech s tým spojený problém nereálneho a predimenzovaného využitia hradov pre potreby turistického ruchu

Rozsah archeologického výskumu

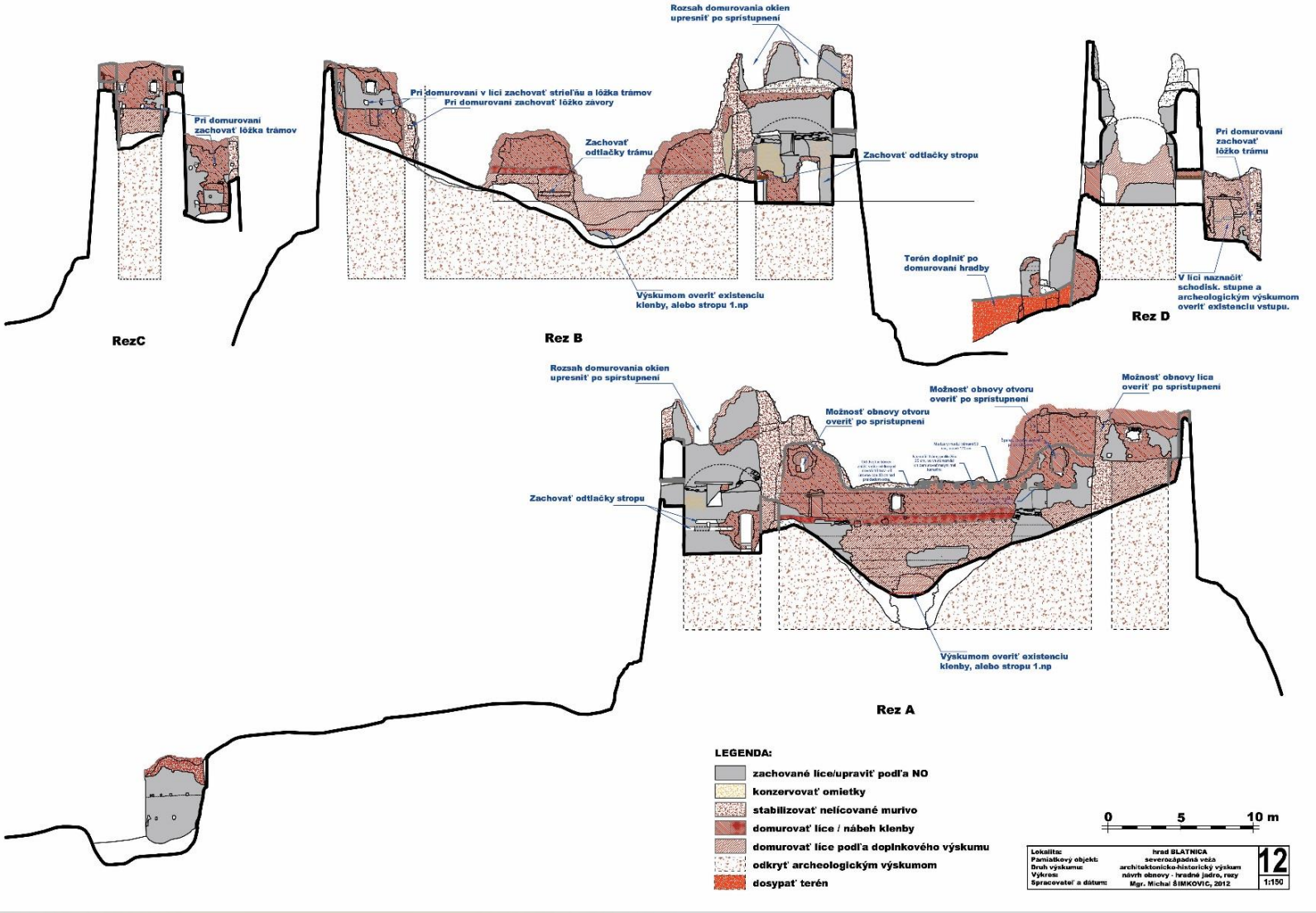

Otázka rozsahu archeologických výskumov, rozsiahle odstránenie sute na Blatnici

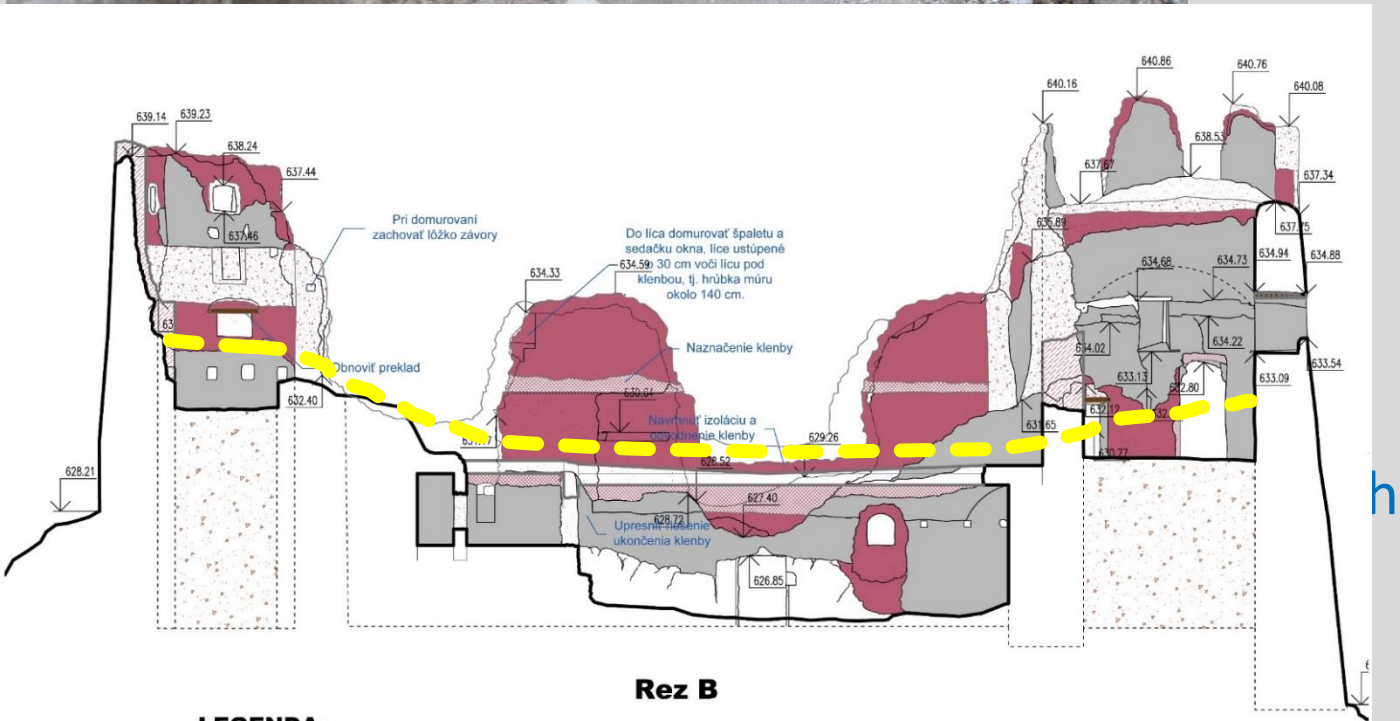
639.14
639.23
638.24
637.44
637.46
Pri domurovaní zachovať lôžko závory
Obnoviť preklad
632.40
628.21
634.33
634.59
Do líca domurovať špaletu a sedačku okna, líce ustúpené o 30 cm voči lícu pod klenbou, tj. hrúbka múru okolo 140 cm.
Naznačenie klenby
Navrhnúť izoláciu a vyspádovanie klenby
629.26
628.52
627.40
628.72
Upresniť hlbenie ukončenia klenby
626.85
640.86
640.76
640.16
640.08
638.53
637.67
637.34
637.15
635.89
634.68
634.73
634.94
634.88
634.02
634.22
633.13
632.80
633.09
633.54
631.65
630.77

Rez B

Pri tomto prístupe veľmi záleží na kvaklite murovania a citlivom riešení detailov (Blatnica)

Pozitívny príklad riešenia z Vinného

Stabilizácia korún muriva, spochybňovanie torzálne ukončenej koruny s vegetačným krytom

Stabilizácia korún muriva, spochybňovanie torzálne ukončenej koruny

Stabilizácia korún muriva, spochybňovanie torzálne ukončenej koruny a prekračovanie navrhovaného rozsahu domurovania

Stabilizácia korún muriva, príklad úplného premurovania

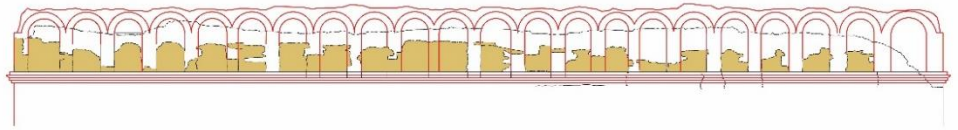

Vonkajší pohľad

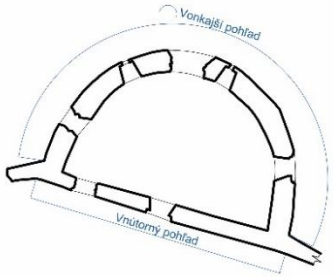

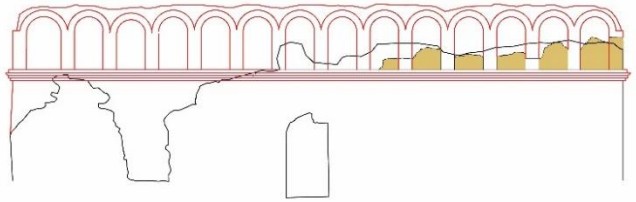

Vnútorný pohľad

2010

Vstupy do hradných areálov

Šarišský Hrádok, výnimočný príklad anastylózy

2012

Nález z archeologického výskumu

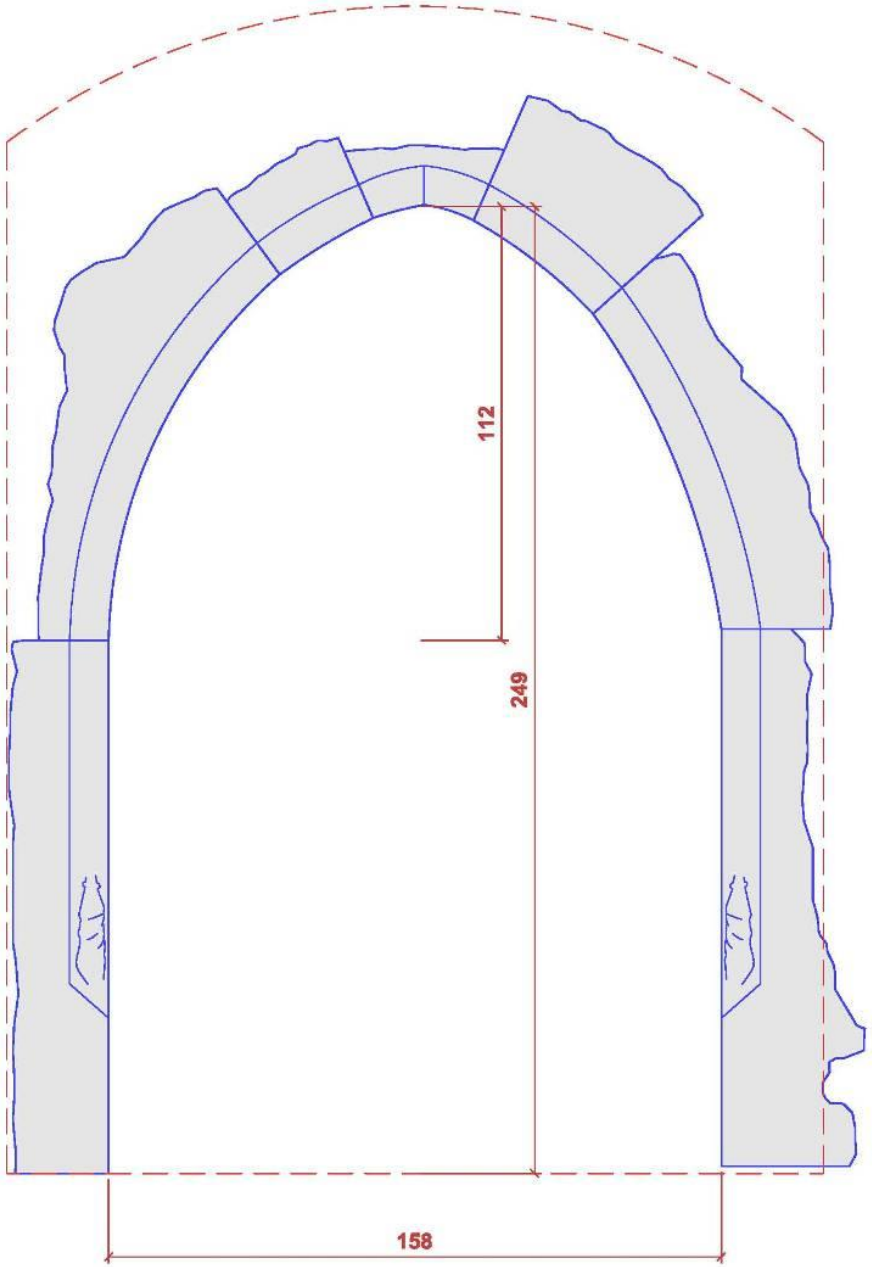

2010

2014

Vstupy do hradných areálov

Špecifické nároky má stabilizácia hradných brán, najmä v súvislosti s možným uzatváraním hradných areálov. Príklad základnej stabilizácie otvoru (Plavecký hrad)

Špecifické nároky majú hradné brány, najmä v súvislosti s možným uzavtáraním hradných areálov. Príklad základnej stabilizácie otvoru pripravenej pre vloženie výplne, tú však nie je možné riešiť rekonštrukciou pôvodného stavu (Lietava)

Špecifické nároky majú hradné brány, najmä v súvislosti s možným uzavtáraním hradných areálov. Príklad základnej stabilizácie otvoru pripravenej pre vloženie výplne, tú však nie je možné riešiť rekonštrukciou pôvodného stavu (Lietava)

Špecifické nároky majú hradné brány, najmä v súvislosti s možným uzatváraním hradných areálov. Príklad originálneho riešenia tam, kde je brána úplne deštruovaná (Kapušany)

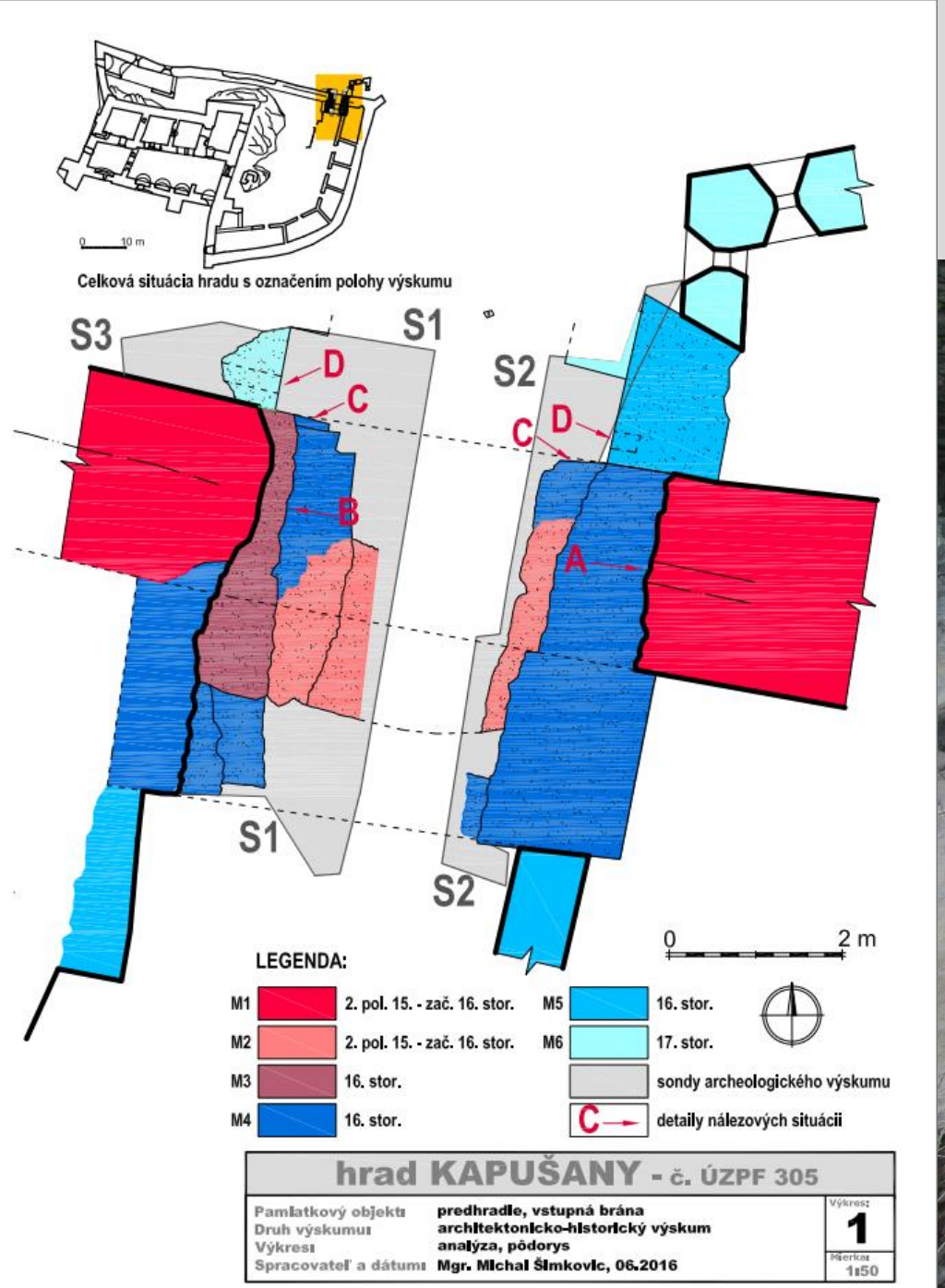
0 10 m
Celková situácia hradu s označením polohy výskumu
S3
S1
S2
D
C
B
A
0 2 m
LEGENDA:
M1 2. pol. 15. - zač. 16. stor.
M2 2. pol. 15. - zač. 16. stor.
M3 16. stor.
M4 16. stor.
M5 16. stor.
M6 17. stor.
sondy archeologického výskumu
detaily nálezových situácii
hrad KAPUŠANY - č. ÚZPF 305
Pamiatkový objekt: predhradie, vstupná brána
Druh výskumu: architektonicko-historický výskum
Výkres: analýza, pôdorys
Spracovateľ a dátum: Mgr. Michal Šimkovic, 06.2016
Výkres: 1
Mierka: 1:50

Špecifické nároky majú hradné brány, najmä v súvislosti s možným uzatváraním hradných areálov. Príklad originálneho riešenia tam, kde je brána úplne deštruovaná (Kapušany)

Špecifické nároky majú hradné brány, najmä v súvislosti s možným uzatváraním hradných areálov. Príklad originálneho riešenia tam, kde je brána úplne deštruovaná (Kapušany)

HRAD DIVIN

Veľmi diskutovanou otázkou je momentálne otázka zastrešovania a využívania tozálnych stavieb
Rozdelenie odborníkov v otázke postoja k strechám:

- časť odborníkov a projektantov na základe poučenia z nevhodne realizovaných skrytých zastrešení preferuje výlučne sedlové, resp. ihlanové strechy

- ďalšia skupina považuje za optimálne na zrúcaninách realizovať výlučne strechy skryté za korunu muriva, len výnimočne v odvôvodnených prípadoch považujeme za vhodné osadiť priznanú sedlovú strechu

Aktuálne kritéria pre zastrešenie:

- výnimočne zachovaná stavba s obvodovými múrmi, ktoré nevyžadujú rozsiahle domurovanie
- zachované omietkové vrstvy, alebo architektonické detaily v interiéri, ktoré vyžadujú ochranu
- potreba využitia stavby spravidla nie je dostatočným dôvodom pre realizáciu zastrešenia

Priznané strechy versus skryté zastrešenie:

- priznané strechy sú spravidla technicky lepšie realizovateľné a lepšie chránia stavbu
- negatívom je často výrazný zásah do siluety zrúcaniny a predovšetkým potreba rozsiahleho domurovania, resp. premurovania koruny muriva
- spravidla je otázne tvarové riešenie
- skryté strechy sú spravidla zložitejšie z hľadiska osadenia, často je problém s odvodnením
- skryté strechy spravidla nezasahujú do siluety zrúcaniny a nevyžadujú rozsiahle zásahy do murív

Skryté strechy majú dlhšiu tradíciu, momentálne sa uplatňujú vo vhodnejšom konštrukčnom riešení (Zborov)

Hrad ČABRAĎ – tzv. tretia brána

Hrad ČABRAĎ – tzv. tretia brána

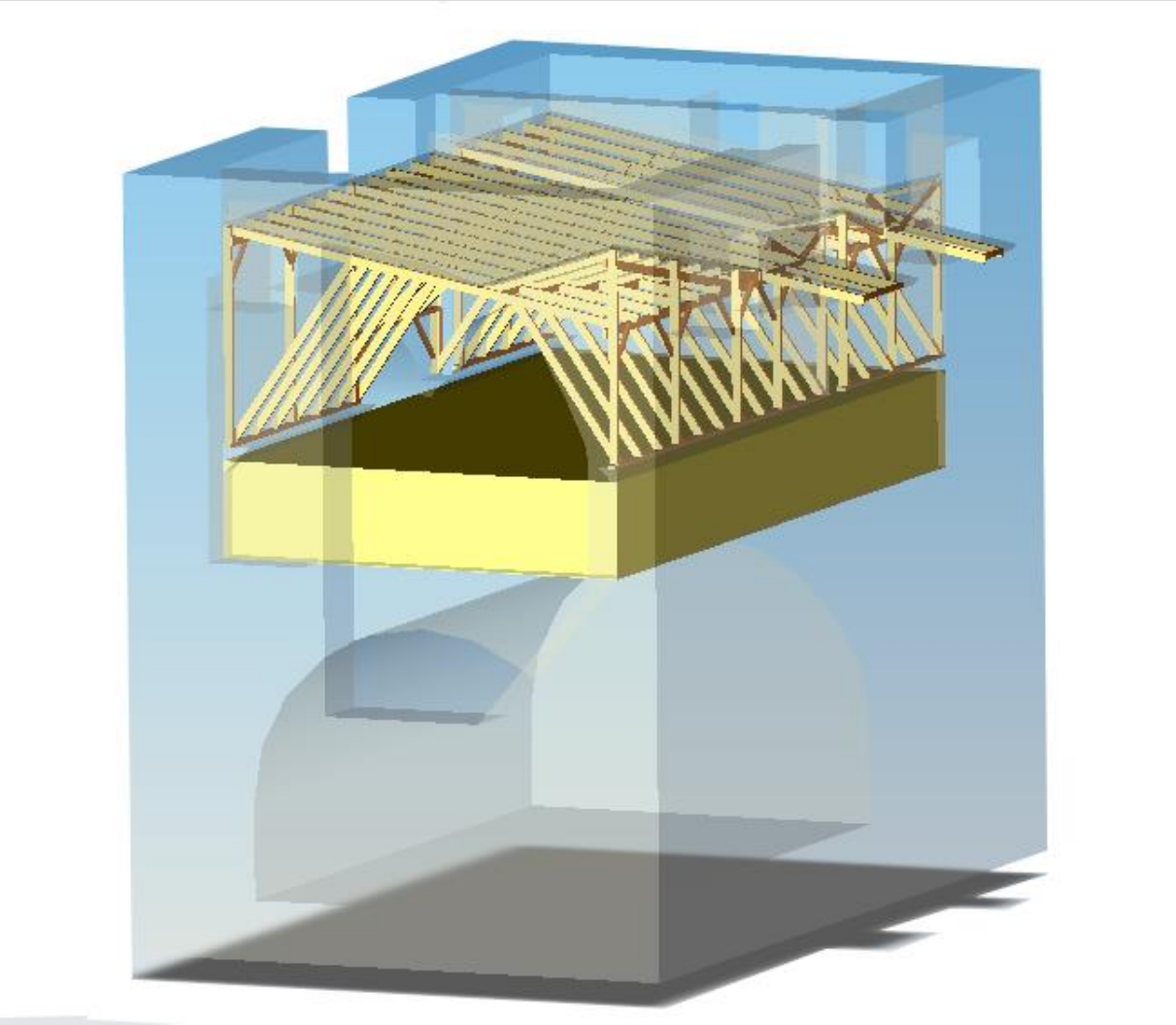

Hrad Uhrovec

Lietava – tzv. zelená strecha nad klenbou ako technická strecha

Hrad Uhrovec – tzv. hospodárska budova

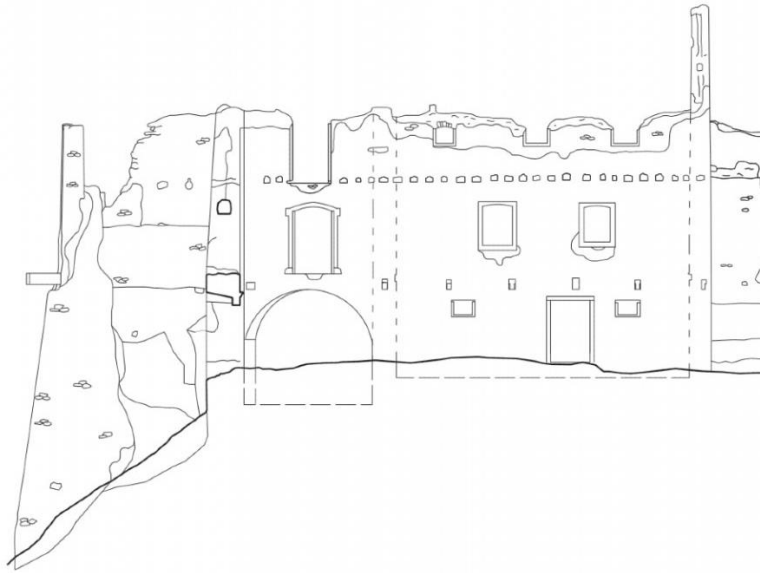

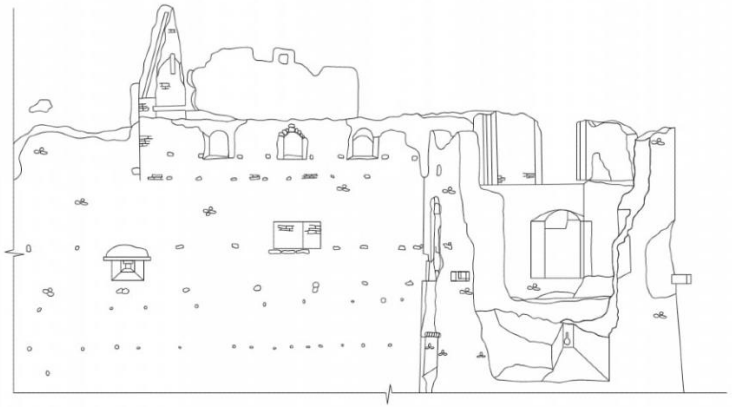

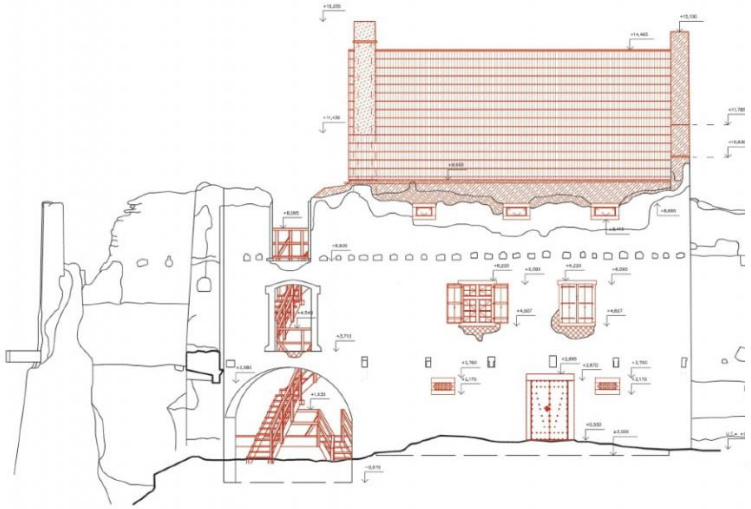

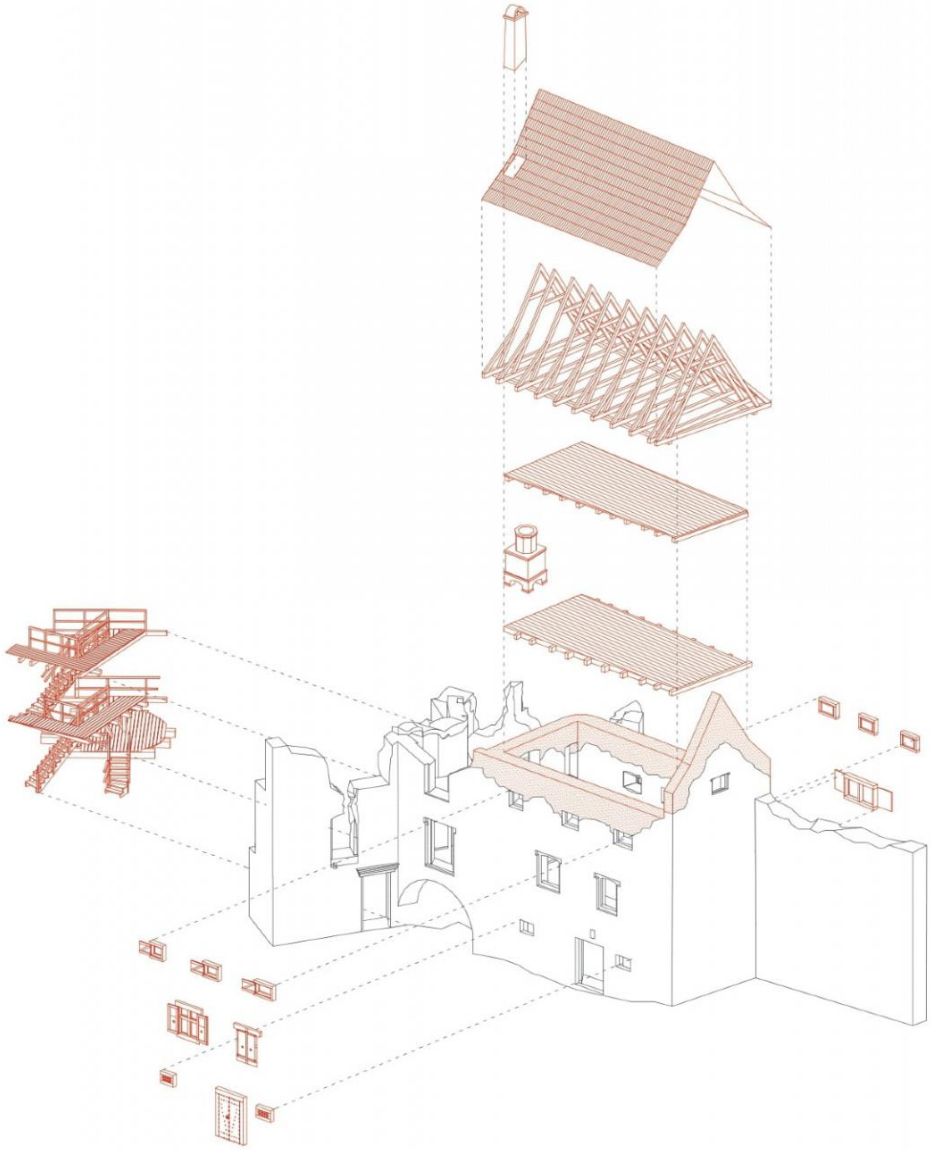

CHODNÝ M1:200

5 10 M

PÔVODNÝ

NAVRH

M1:200

5 10 M

PÔVODNÉ KO

NAVRHOVANÉ

MURÁNYI VÁRBAN LEVŐ HÁZ, MELYBEN A KÉT EMLÉKTÁBLA TALÁLTATIK

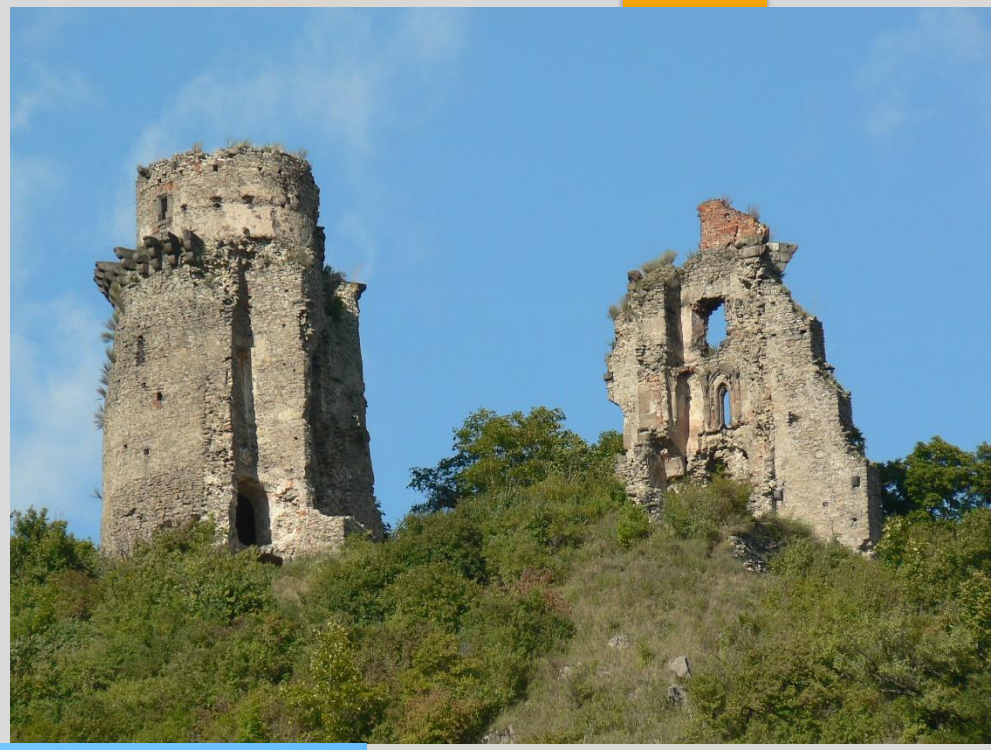

Obnova vože hradu Slanec

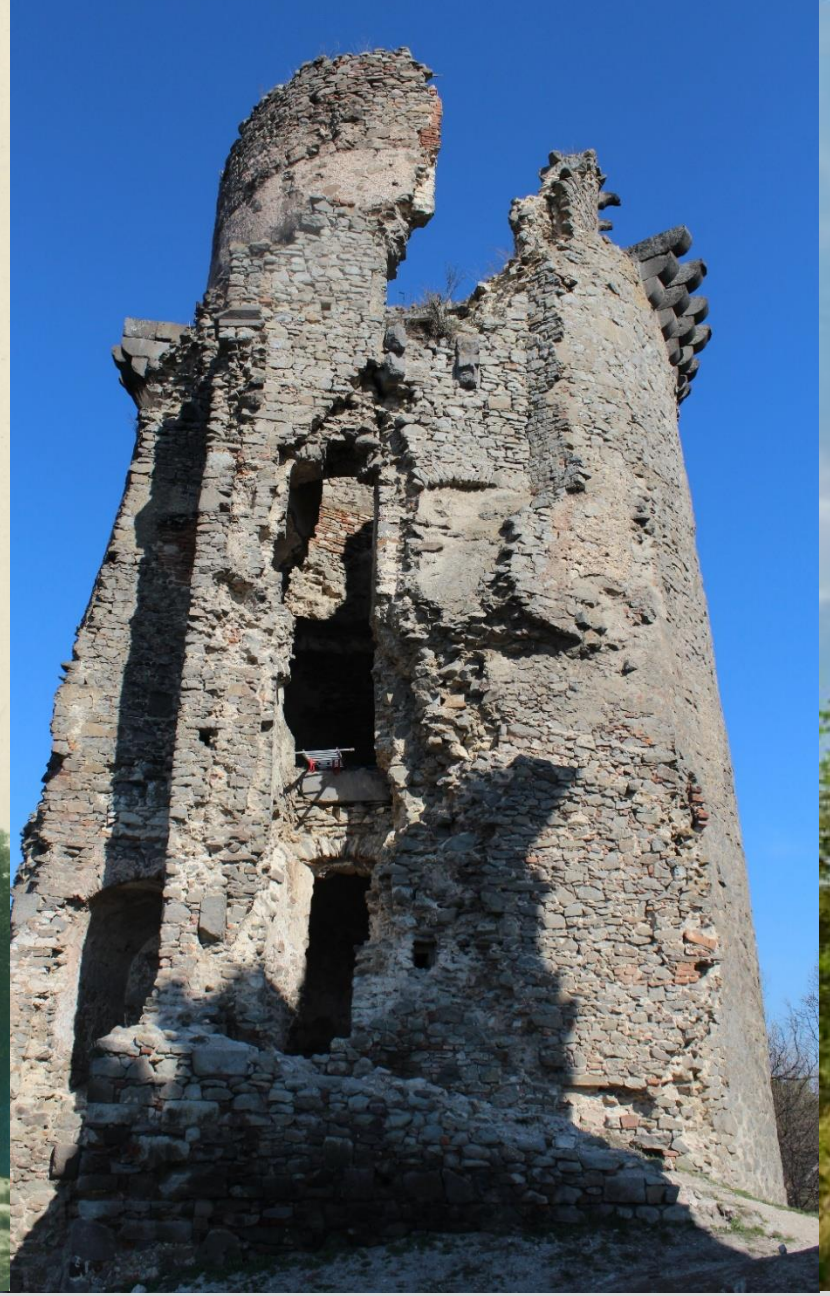

Obnova věže hradu Slanec

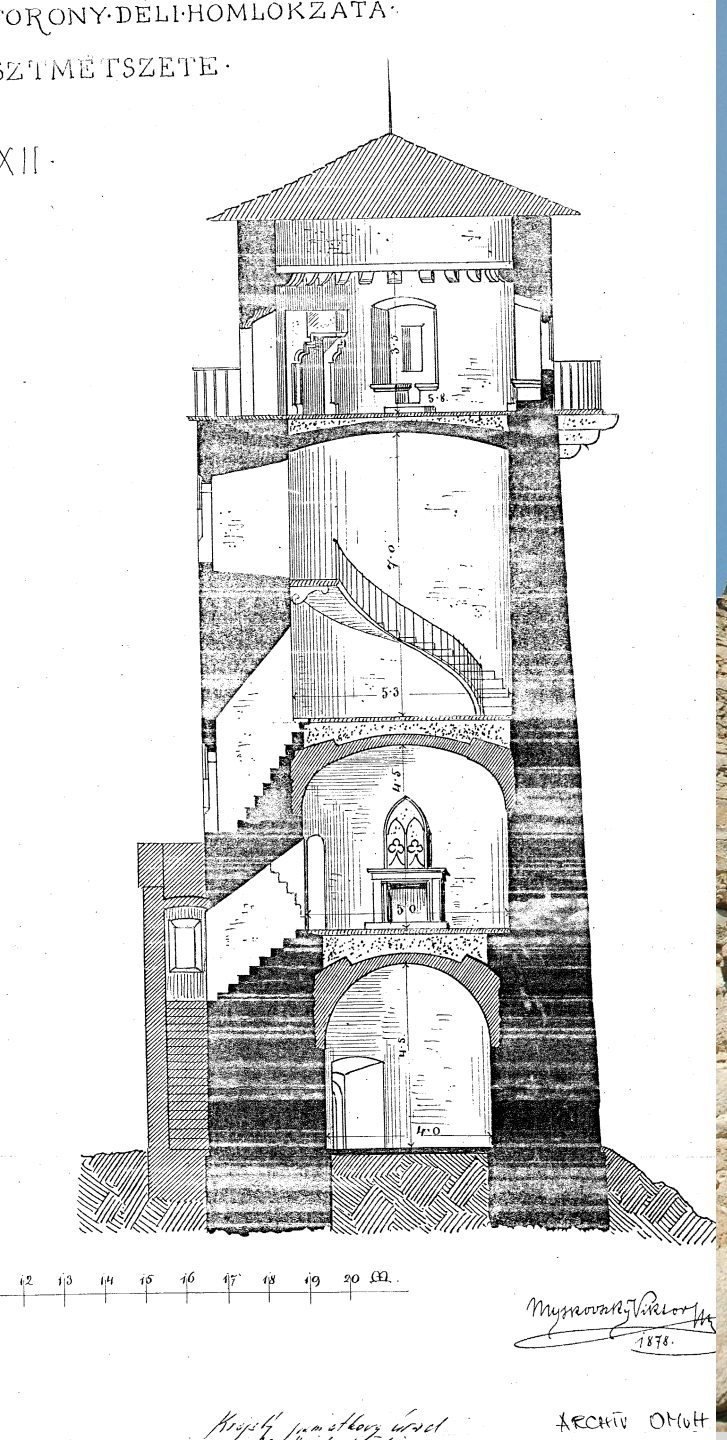
TORONY·DELI·HOMLOKZATA·
SZTMETSZETE·
XII·
1878.
ARCHIV

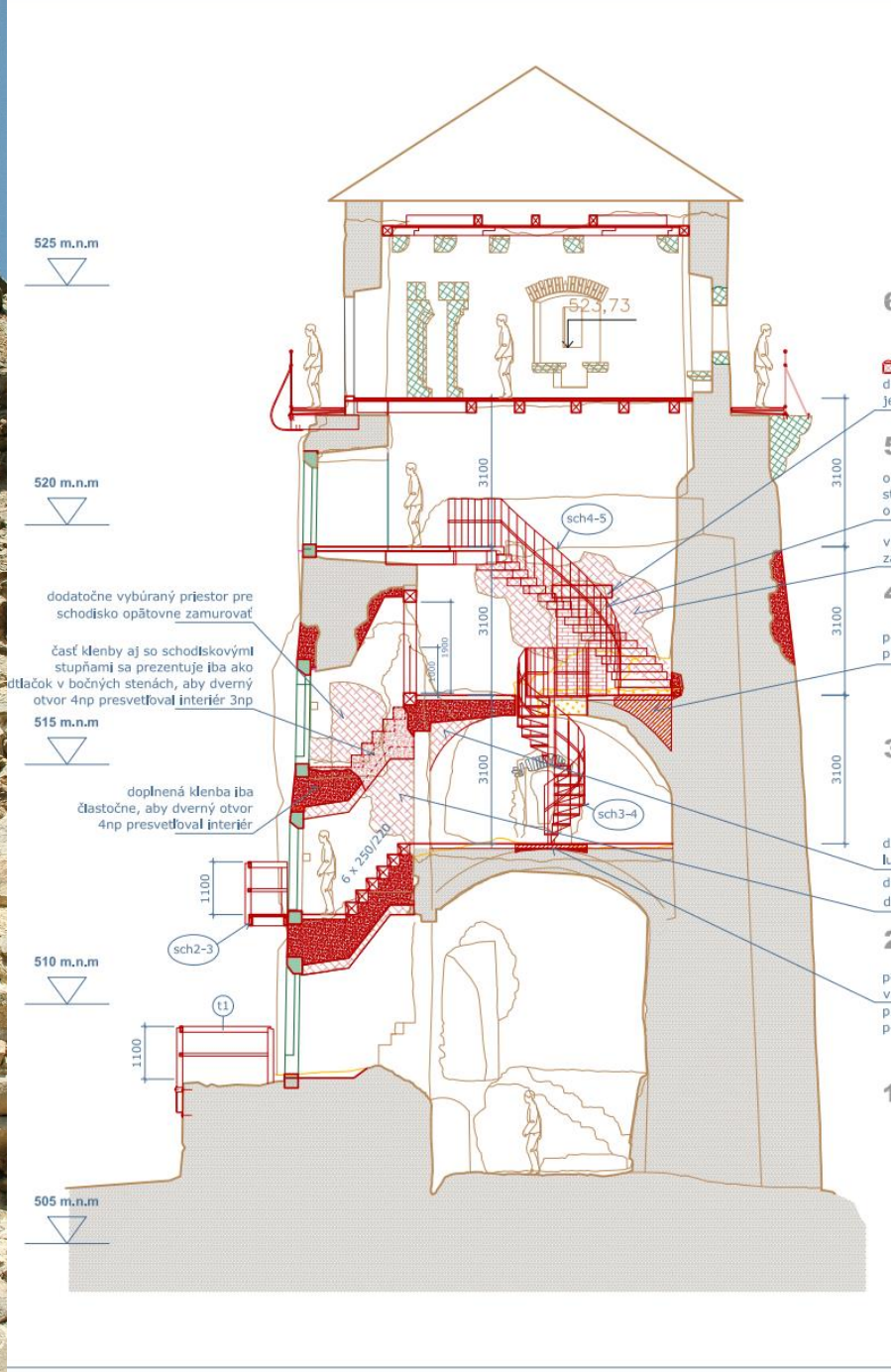
525 m.n.m
520 m.n.m
515 m.n.m
510 m.n.m
505 m.n.m
525,73
sch4-5
sch3-4
sch2-3
t1
3100
1100
6 x 250/220
dodatočne vybúraný priestor pre schodisko opätovne zamurovať
časť klenby aj so schodiskovými stupňami sa prezentuje iba ako otlačok v bočných stenách, aby dverný otvor 4np presvetľoval interiér 3np
doplnená klenba iba čiastočne, aby dverný otvor 4np presvetľoval interiér

rez A

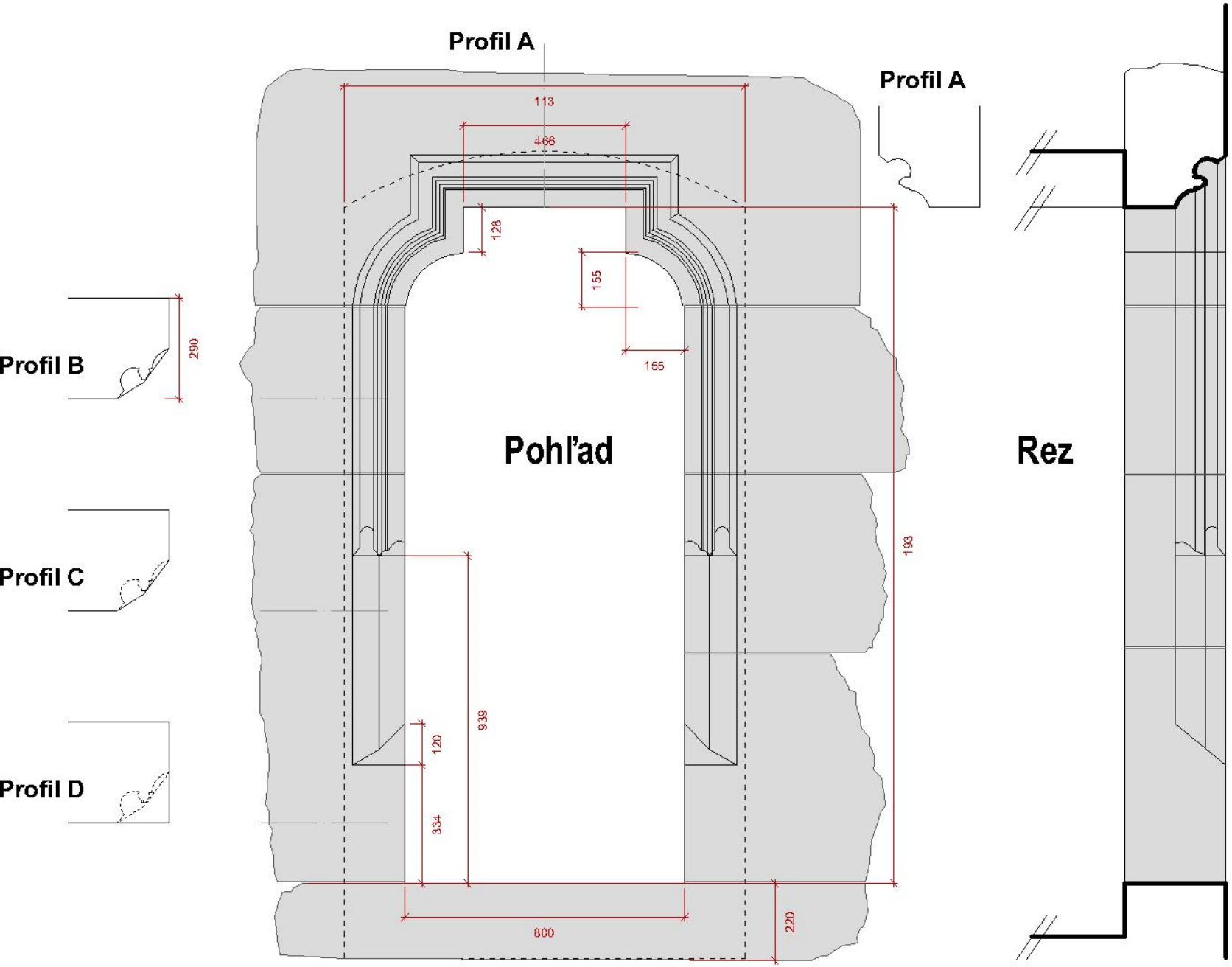
Profil A
Profil A
113
466
128
155
155
290
Profil B
Profil C
Profil D
Pohl'ad
Rez
193
939
120
334
800
220

Hrad Ľubovňa
obnova veže a paláca

Ľubovňa

doložené podoby strechy veže

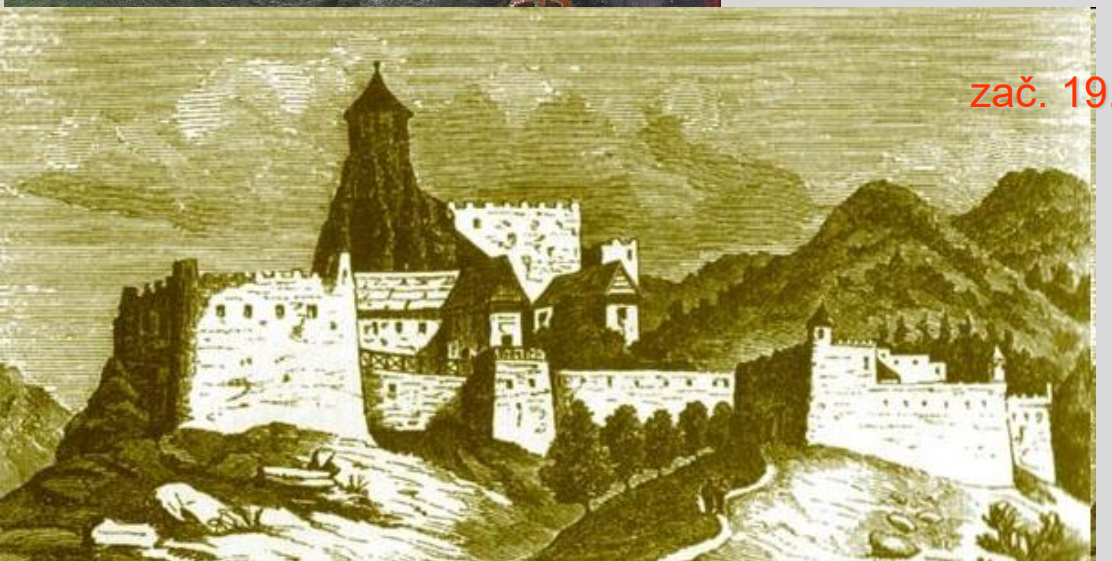

Veža po obnove

Interiér veže

Veža - riešenie detailov

Palác – návrh zastrešenia

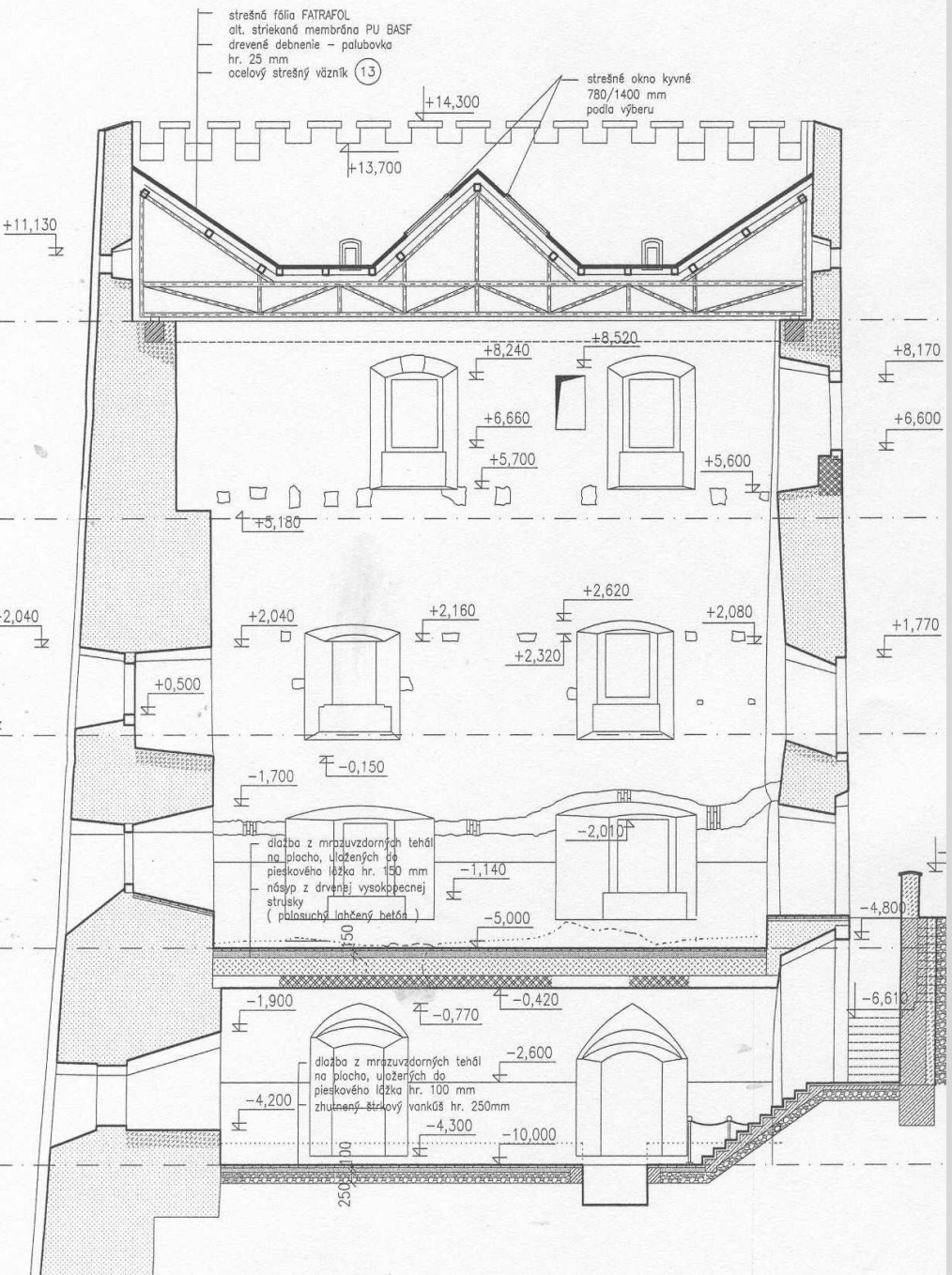

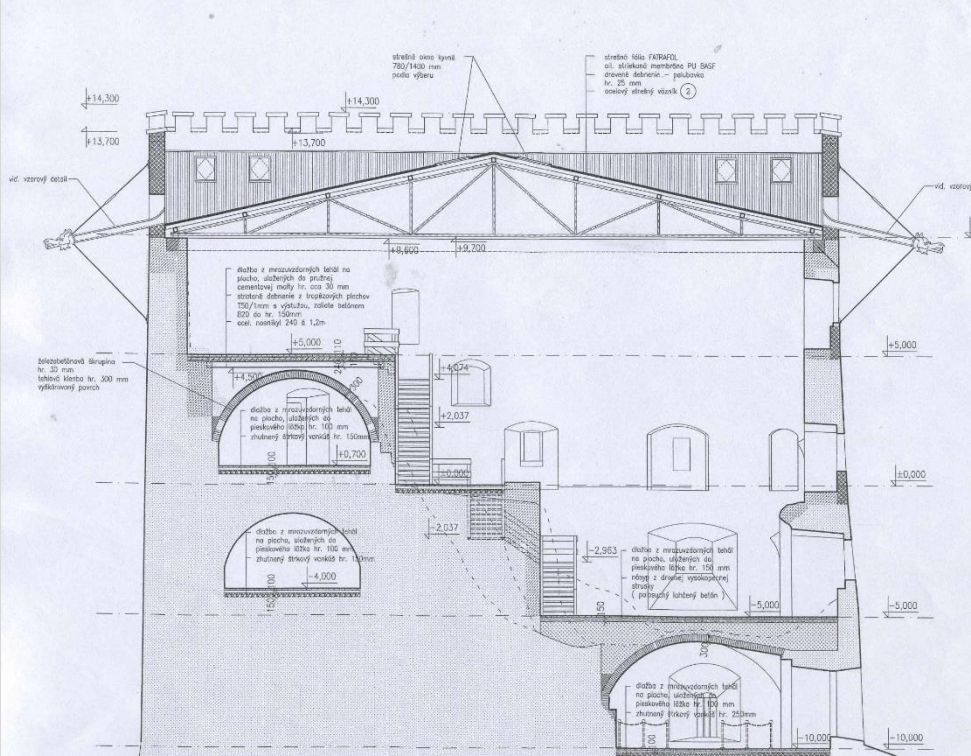

Palác – návrh strechy a atiky

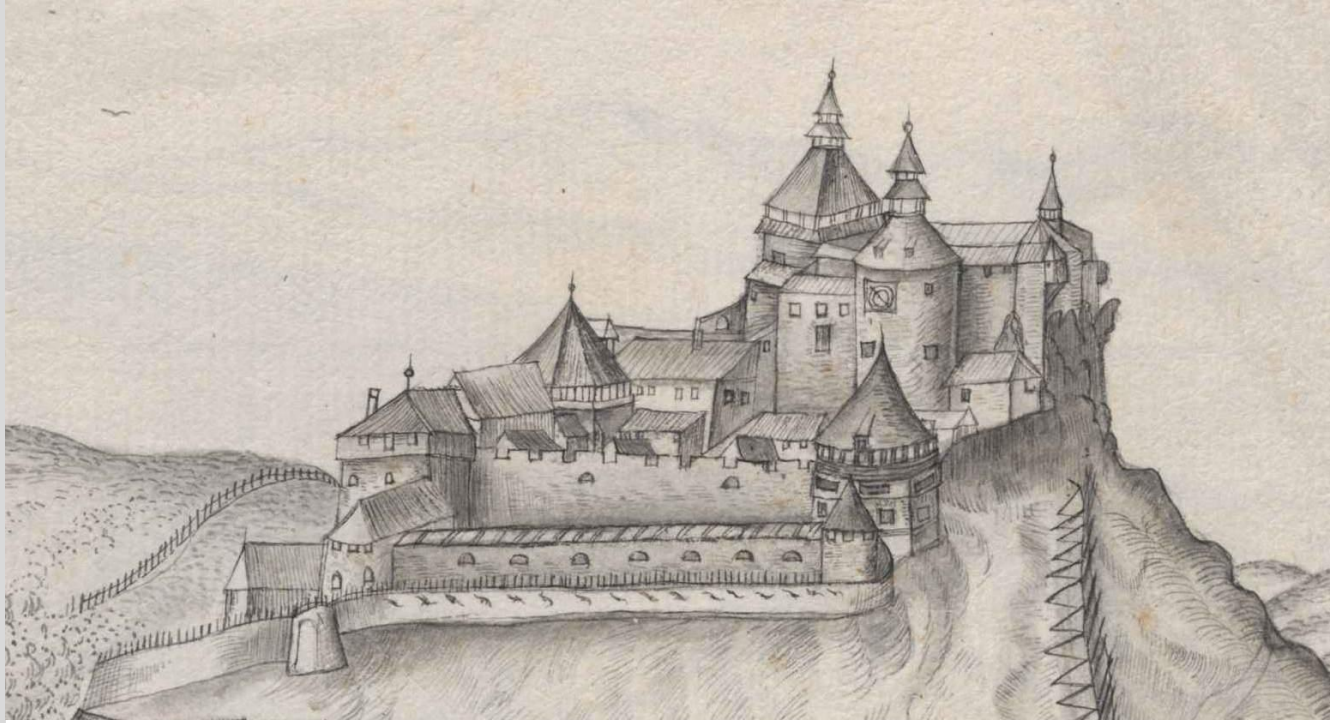

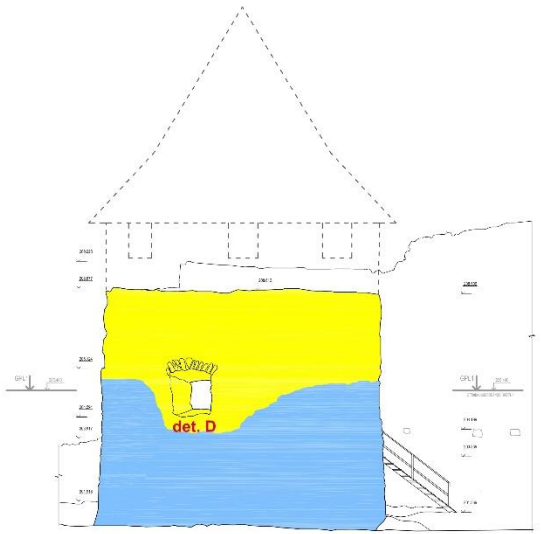

Južný pohľad

Západný pohľad

Kvalitný príklad obnovy s využitím predstavuje západná veža hradu Kapušany

Kvalitný príklad obnovy s využitím predstavuje
západná veža hradu Kapušany

Hrad KAPUŠANY – reišenie vyhliadky, ktoré nevyžaduje domurovanie zvyškov muriva

TEMATÍN

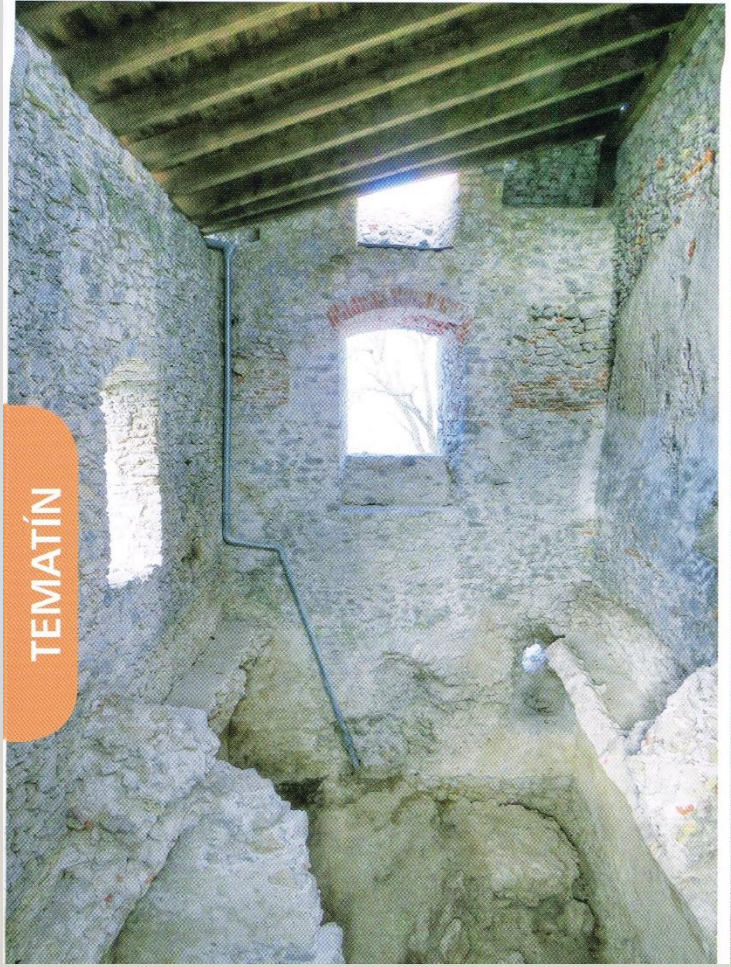

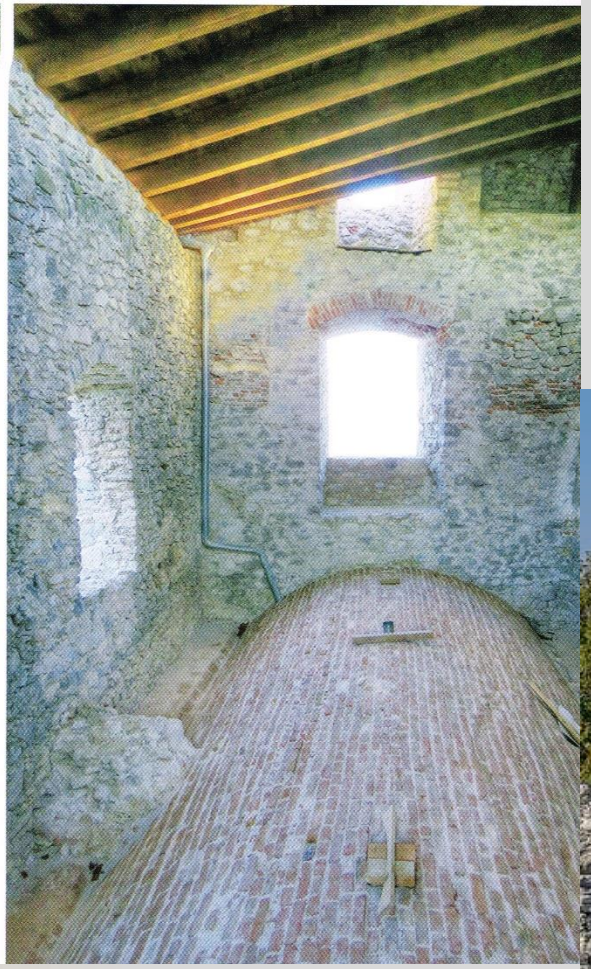

Rudo Mlích 2023

foto: Miroslav Tichý

foto: Miroslav Tichý

Zastrešenie veže skrytou pultovou strechou (Lietava)

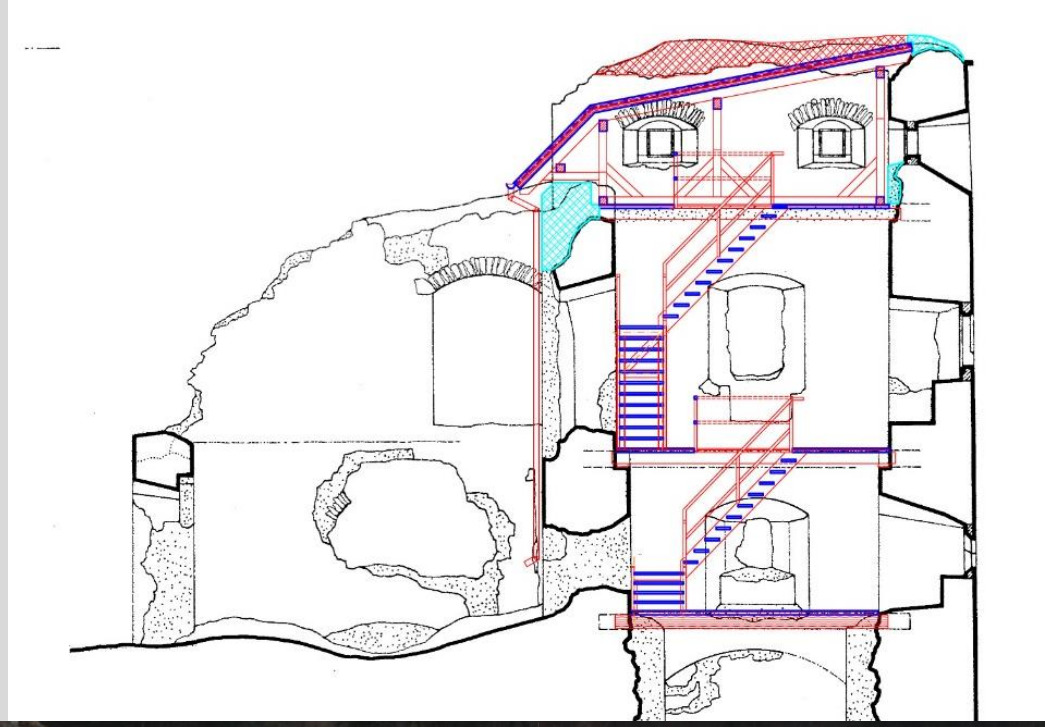

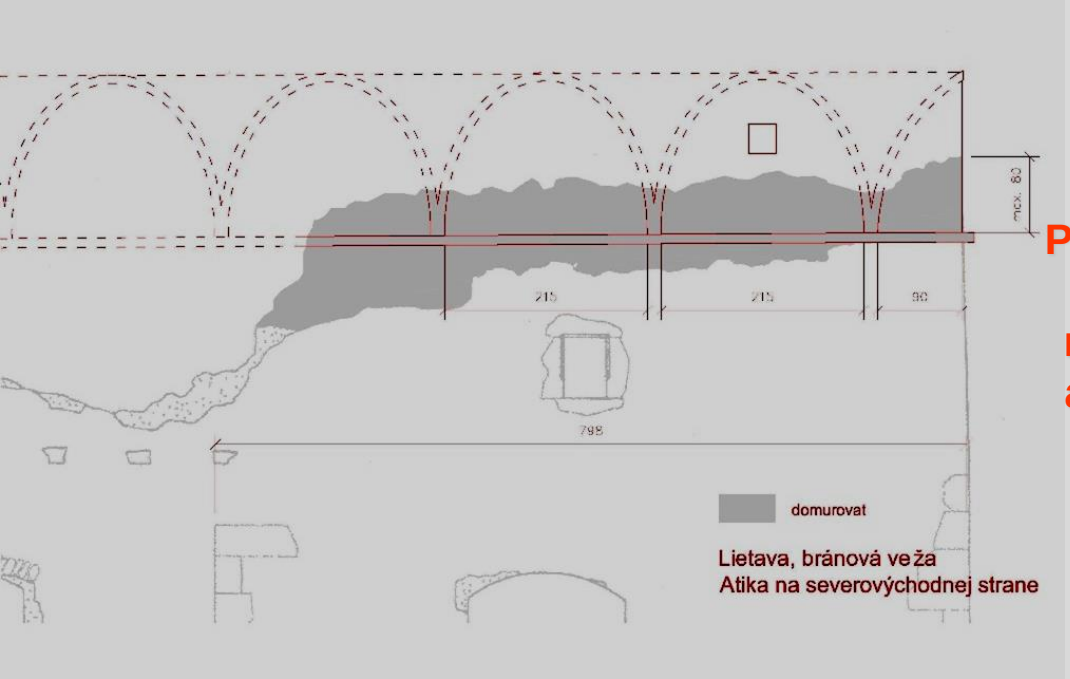

Prekrytie strechy čiastkovou rekonštrukciou atiky a riešenie otvorov

Prekrytie strechy čiastkovou rekonštrukciou atiky a riešenie otvorov

Lietava - riešenie otvorov

Hrad Lietava

Veža – zachované detaily

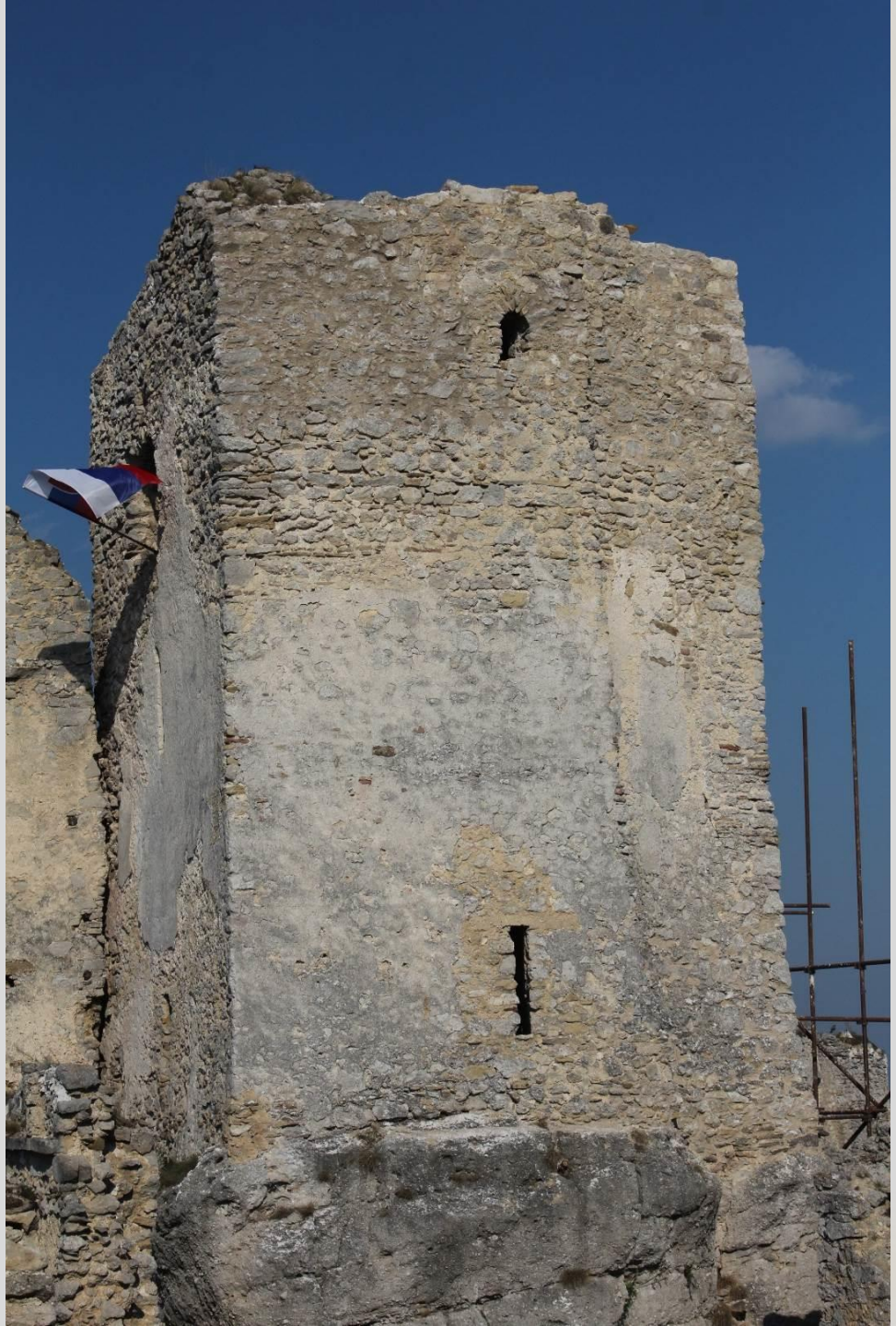

Veža – aktuálny stav a spôsob sprístupnenia

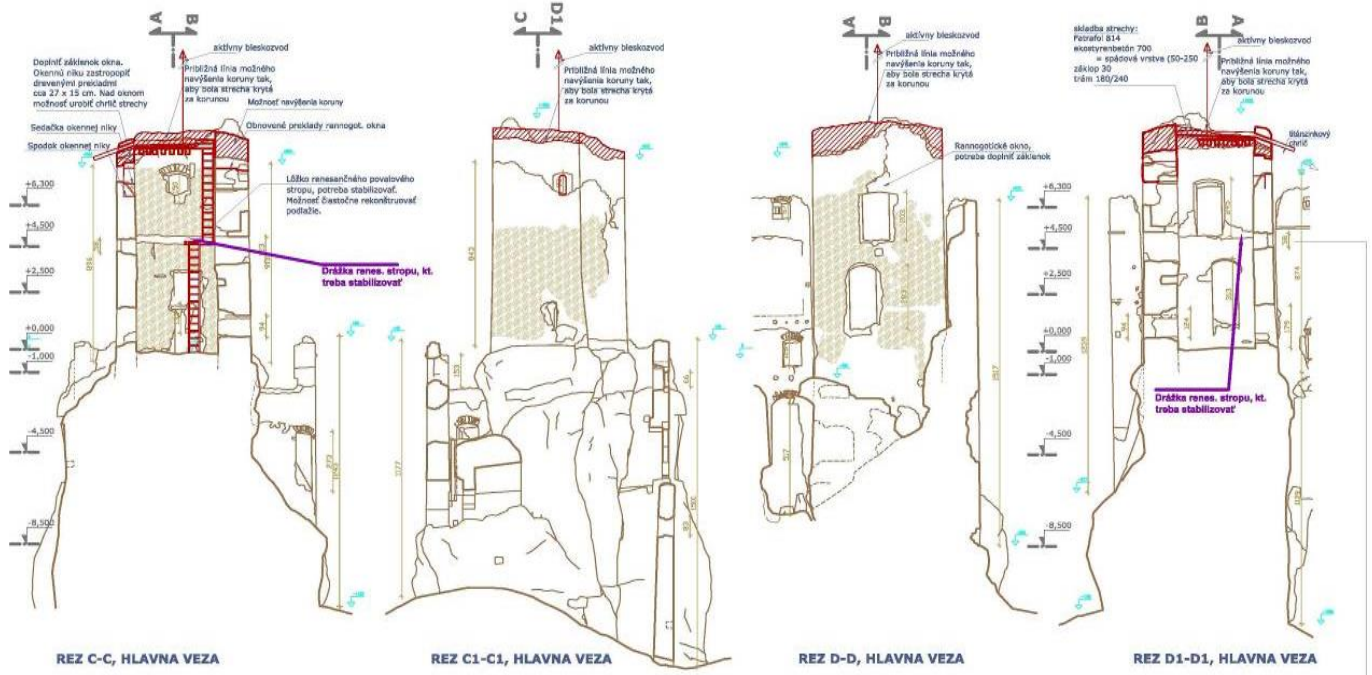
A
B
C
D1
aktívny bleskozvod
Doplniť záklenok okna. Okennú niku zastropopiť drevenými preskadmi cca 27 x 15 cm. Nad oknom možnosť urobiť chrlič strechy
Sedačka okennej niky
Spodok okennej niky
Možnosť navýšenia koruny
Obnovené preklady rannogot. okna
Lôžko renesančného povalového stropu, potreba stabilizovať. Možnosť čiastočne rekonštruovať podlažie.
Drážka renes. stropu, kt. treba stabilizovať
Rannogotické okno, potreba doplniť záklenok
skladba strechy:
Pozrafol B14
eicostyrenbetón 700
= spádová vrstva (50-250
základ 30
trám 180/240
Štítnikový chrlič
+6,300
+4,500
+2,500
+0,000
-1,000
-4,500
-8,500
REZ C-C, HLAVNA VEZA
REZ C1-C1, HLAVNA VEZA
REZ D-D, HLAVNA VEZA
REZ D1-D1, HLAVNA VEZA

Palác na hrade Vinné

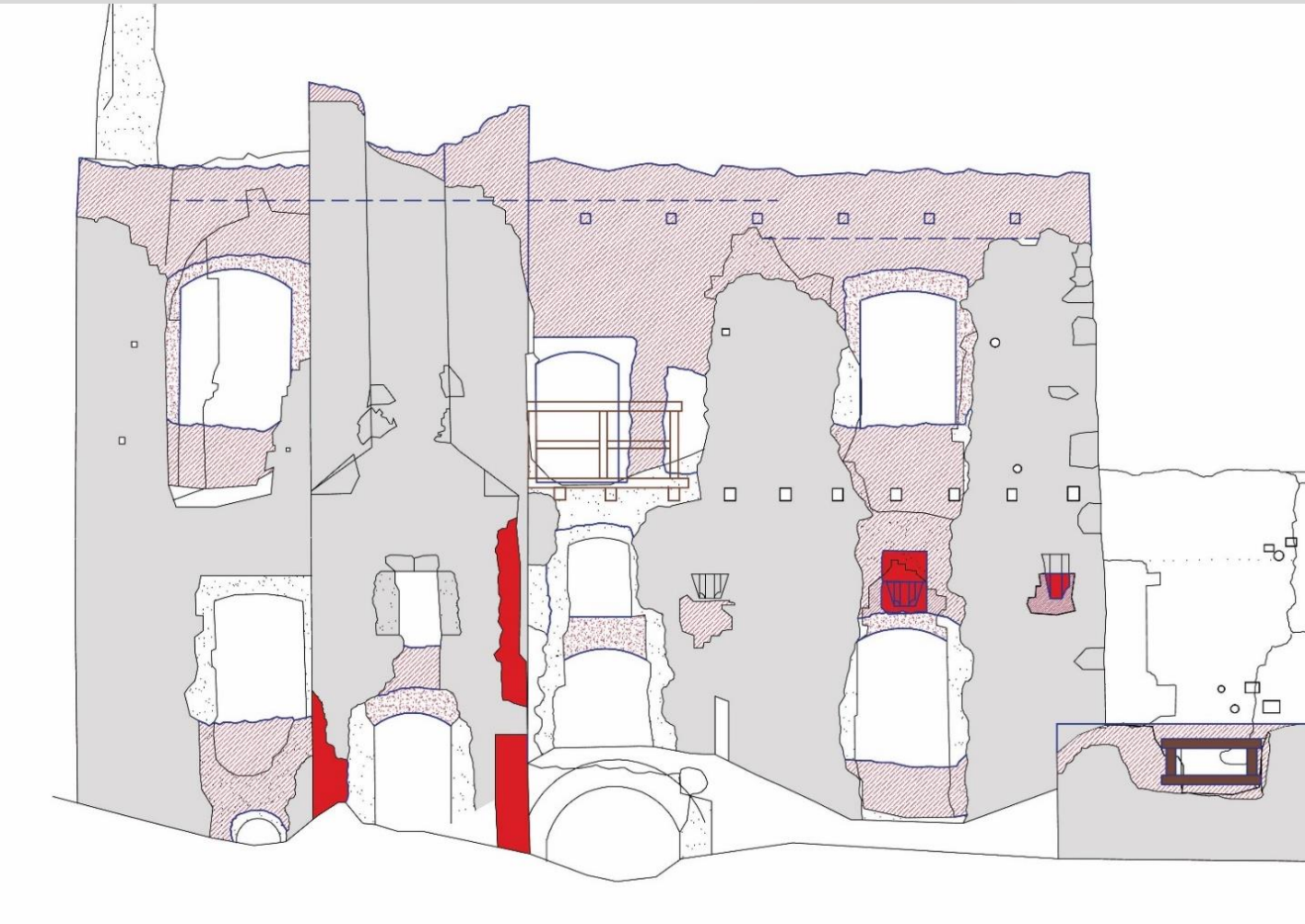

Palác na hrade Vinné

ZHODNOTENIE NIELEN METODICKÉ:

- + Práce priniesli výrazný vzostup kvality remeselných prác
- + Výrazné zlepšenie stavu ruín oproti roku 2000 nielen z hľadiska stabilizácie murív, ale aj z hľadiska sprístupnenia a vyčistenia celých areálov od náletovej vegetácie.
- + Umožnili poznať praktické limity metodiky, konzervačného ale aj rekonštrukčného prístupu.
- + V praxi pri najúspešnejších obnovách presadila tímová práca. Spravidla ich vedenie zabezpečuje kolektív v zložení zástupca OZ (management), špecializovaný výskumník a metodik, statik, zástupca KPU
- + Výrazne rozšírili aktuálne poznatky o existujúcich hradoch z hľadiska výskumov
- + Výrazná popularizácia problematiky záchrany torzálnej architektúry, mnohé obce sa pod vplyvom OZ začali zaujímať o hrady a iné pamiatky

ZHODNOTENIE NIELEN METODICKÉ:

- Aktuálne sú práce až príliš vo veľkom rozsahu, viac ako 60 prebiehajúcih obnov je veľa

- Časť hradov už presahuje pôvodný zámer stabilizácie kriticky narušených murív a smeruje ku komplexnej obnove aj vtedy keď nie sú kompletné všetky podklady. Umožňuje to pomerne veľkorysá momentálna podpora a predovšetkým možnosť získať na sezónu až 20 zamestancov. Je snaha realizovať komplexné obnovy bez adekvátnych podkladov, alebo v príliš veľkom rozsahu. Práce zaníbajú výrazne presahovať pôvodný zámer stabilizovať ruiny

- Priniesli veľký tlak na metodikov, odpor proti tzv. torzalistom a snahu o laické vstupy do metodiky

- Rozsiahla výrazne laická diskusia je predovšetkým o otázkach zastrešovania a využívania objektov. Je stále väčší problém s akceptovaním hradov ako zrúcanín, ktoré stratili svoju pôvodnú funkciu a ostanú torzom architektúry

- Pri veľkom objeme prác problém s dozorovaním a kontrolou, bolo by potrebné všade dopracovať projektové dokumentácie a obnovy realizovať ako klasické stavby s dozorom

- Problém rozsahu archeologických výskumov, chýba ich celková metodika pre ruiny.

- Bude problém s ukončovaním obnov. Často je rozpracované veľké množstvo objektov a nie je možné jednoducho práce ukončiť.